

**27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NİN
KONYA BASININDAKİ YANSIMALARI**

Melek NALBANTOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN

Afyonkarahisar

2008

**27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NİN KONYA
BASININDAKİ YANSIMALARI**

Melek NALBANTOĞLU

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Tarih Ana Bilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN**

**Afyonkarahisar
Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Nisan 2008**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ**27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ' NİN KONYA BASININDAKİ
YANSIMALARI****Melek NALBANTOĞLU****Tarih Anabilim Dalı****Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü****Nisan 2008****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN**

Çalışmada 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Konya basınına yansımaları incelenmiştir. Bu yansımaların değerlendirilebilmesi için Türkiye'nin çok partili hayata geçiş süreci, Demokrat Parti'nin iktidarı ve askeri müdahaleye ortam hazırlayan gelişmeler, tarihsel gelişim açısından ele alınmıştır. Konya basını temel olarak ele alınmış, 27 Mayıs Askeri Müdahalesi karşısında Konya basınının nasıl bir tutum takındığı ve kamuoyu oluşturmadaki gücü ortaya konmuştur. 1960 ve 1961 yıllarına ilişkin Konya basınının incelenmesi sonucunda; basının Konya'da kamuoyu oluşturmada etkili olduğu görülmüştür.

ABSTRACT**THE REFLECTIONS of THE 27th MAY MILITARY INTERVENTION on
KONYA PRESS****Melek NALBANTOĞLU****Department of History****Afyon Kocatepe University, The Institute of Social Sciences****April 2008****Advisor: Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN**

In this study, the reflections of 27th May Military Intervention on the Konya Press were researched. In order to appreciate these reflections, the process of Turkey's multi-party life and the power of Democrat Party and the developments which caused the military intervention were all taken up in the light of historical developments. Local press in Konya was fundamentally taken up, their attitudes towards the 27th May Military Intervention. Their power of forming public opinion were all put forward. As a result of this study which includes the years 1960-1961 it was seen that local press in Konya was effective in forming public opinion.

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI**İmza**

Danışman Üye : Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN

Jüri üyeleri : Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

: Yrd. Doç. Dr. A. Kemal BAYRAM

Tarih Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Melek NALBANTOĞLU'nun “ **27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Konya Basınındaki Yansımaları**” başlıklı tezini değerlendirmek üzere 10.04.2008 günü saat 14:00'de Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

ÖNSÖZ

Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelişi çok partili idareye geçiş açısından bir dönüm noktasıdır. Ancak bu dönemin çeşitli sebeplerle askeri bir müdahaleler ile sona ermesi demokrasi tarihimiz açısından önemli bir olaydır.

Çalışmamızın adı “27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Konya Basınındaki Yansımaları”dır. Tezimiz 27 Mayıs 1960-31 Aralık 1961 tarihleri arasındaki gelişmeleri kapsıyorsa da konuyu bir bütünlük içinde incelemek amacıyla İkinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında Türkiye'nin izlediği tutumundan başlamak gerektiği uygun görülmüştür.

Bu çalışma, 1960-1961 yıllarını kapsamaktadır. Bu yıllarda Konya yayın hayatındaki başlıca gazeteler olan Yeni Konya, Yeni Meram, Öz Demokrat Konya, Işık, gazetelerinin askeri müdahaleden önce ve sonra izledikleri tutum, takındıkları tavır ele alınmıştır. Esas dikkate değer nokta Konya'da yerel gazeteciliğin içinde bulunduğu durum ve kamuoyu oluşturmada Konya basınının gücüdür. Yerel basının bu dönemde Konya'nın düşünce hayatının şekillenmesinde, askeri müdahaleden yana bir tavır sergilenmesinde önemli bir rol oynadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır. İletişim araçlarının bugünkü hızında olmadığı bir dönemde yerel basının kamuoyu oluşturmada büyük bir güce sahip olduğu düşünülebilir.

Gazetelerde yer alan askeri müdahale ve sonrasında ortaya çıkan siyasi yapı ile ilgili haberler belli bir sistem içinde incelenmiştir. Gazetelerde yer alan ve kamuoyu oluşturmada etkili olan makaleler konu ile ilişkilendirilerek incelenmiştir. Buradaki amacımız, gazetelerin özellikle başyazar ve yazarlarının kamuoyu oluşturmadaki etkilerini ortaya koymak olmuştur.

Çalışmamız iki bölümde ele alınmıştır:

Birinci bölümde, İkinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin savaş dışı kalmak için harcadığı olağanüstü çaba ve bu konudaki başarısı ortaya konulmuştur. Savaşın sonunda ortaya çıkan demokratik yönetimlerin, Türkiye üzerindeki baskıları, Türkiye'deki tek parti yönetiminin demokrasiye geçme konusunda ılımlı bir tavır sergilemesi ve yeni dünya düzeninin bunu gerekli kılması bunların yanında Milli Şef döneminin sona ermesi ve 7 Ocak 1946'da DP'nin kurulması konuları ele alınmıştır.

Türk siyasi tarihine usulsüz seçim olarak geçen 1946 seçimleri, seçim sisteminde yapılan değişikliklerle Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) iktidarı 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerle DP'ye devretmesinin tarihi gelişimi incelenmeye çalışılmıştır. DP'nin 10 yıllık iktidarı, 1950-1954, 1954-1957, 1957-1960 yılları arasında ana hatları ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde 27 Mayıs Askeri Müdahalesi kapsamlı olarak ele alınmaya çalışılmıştır. Daha sonraki dönemlerde çok tartışılan bu dönemin genel özellikleri ve ortaya çıkan siyasi ve sosyal yapı incelenmeye çalışılmıştır. Sivil idareye geçme çabaları ve askeri idarenin gölgesinde demokrasi faaliyetleri ele alınmıştır. Yaşanan seçim süreci ve bu sürecin sonunda basında askeri yönetim lehinde kamuoyu oluşturma gayretlerine rağmen DP'nin tabanını oluşturan Adalet Partisi (AP), Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) ve Yeni Türkiye Partisi'nin (YTP) % 62 oy almaları, geçiş sürecinde yaşanacak yeni sıkıntıların habercisi olarak değerlendirilmiştir.

İkinci bölümde, 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Konya basınına nasıl yansıdığı ve kamuoyuna etkileri incelenmiştir. Bu çalışmada Yeni Konya, Yeni Meram, Işık, Öz Demokrat Konya, Zaman gazeteleri incelenmiştir. Bu gazetelerin büyük bir kısmı askeri müdahale öncesinde DP taraftarı olarak yayın yapmışlardır. Askeri müdahale sonrası ise tutumlarında değişiklik olmuş ve DP karşısında yer almışlardır. Askeri müdahaleden sonra 26 Ağustos 1960 tarihinde yayına başlayan ve CHP'nin yayın organı olarak faaliyet gösteren Zaman gazetesi ise doğal olarak askeri yönetimi destekleyen ve DP karşıtı bir gazete olmuştur. Bu gazetelerin 27 Mayıs öncesi ve sonrası izledikleri tutum, DP'lilerin yargılanmaları, Anayasa oylaması ve yeni seçim sürecinde takındıkları tavır incelenmiştir.

Sonuç kısmında ise basın gücü ve bu gücün doğru şekilde kullanılmasının, demokrasinin olmazsa olmazlarından olan basın özgürlüğünün sağlanmasının önemi üzerinde durulmuştur. Konya basınının 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'ndeki tutumu değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın esasını 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Konya basınındaki yansımaları oluşturmuştur. Tezimiz eksiksizdir denilemez, ancak benzeri konularda yapılacak çalışmalara yol gösterebilir nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Öncelikle bu çalışmanın tamamlanmasında her türlü yardımı esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Fehmi Akın başta olmak üzere, tezi okumak suretiyle yanlışlarımı düzeltmeme olanak tanıyan değerli jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Sadık Sarısamam ve Yrd. Doç. Dr. Ahmet Kemal Bayram'a, Selçuk Üniversitesi Kütüphanesi personeline, Afyon Kocatepe Üniversitesi personeline, Milli Kütüphane personeline gösterdikleri fedakarlıktan dolayı eşime ve çocuklarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Melek Nalbantoğlu

ÖZGEÇMİŞ

Melek NALBANTOĞLU

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans: 1987 Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

Lise: 1983 Konya Atatürk Kız Lisesi, Edebiyat Bölümü

İş/ İstihdam

1987 Tarih Öğretmeni, Afyonkarahisar Cumhuriyet Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: Konya, 23 Temmuz 1965 Cinsiyet: Kadın

Yabancı Dil

Fransızca

İÇİNDEKİLER	Sayfa
YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ	i
ABSTRACT	ii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZGEÇMİŞ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NE KADAR YAŞANAN GELİŞMELER

I. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ.....	7
A) İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRKİYE'NİN TUTUMU	7
B) MİLLİ ŞEF DÖNEMİNİN SONA ERMESİ.....	11
C) ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞ.....	14
D) DEMOKRAT PARTİNİN KURULUŞU VE İKTİDARA GELMESİ	16
II. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI.....	20
A) 1950-1954 DÖNEMİ	20
B) 1954-1957 DÖNEMİ.....	22
C) 1957-1960 DÖNEMİ.....	23
III. 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ.....	25
A) ASKERİ MÜDAHALELERE GENEL BAKIŞ.....	25
B) 27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİ	26
C) MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ.....	33
D) DEMOKRAT PARTİLİLERİN YARGILANMA SÜRECİ.....	36
E) ORDU VE ÜNİVERSİTEDE YAPILAN DÜZENLEME	40
F) 1961 ANAYASASI VE SİVİL İDAREYE GEÇİŞ	41

İKİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NİN KONYA BASININDAKİ YANSIMALARI

I. İKTİDAR-BASIN İLİŞKİLERİ.....	45
II. KONYA'DA YEREL BASIN.....	48
III. 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NİN KONYA BASININDAKİ YANSIMALARI	49
A) 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NE GİDEN SÜRECİN KONYA BASININDAKİ YANSIMALARI	49
1. 27 Mayıs Öncesi Konya Basını.....	49
2. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi Sonrasında Konya Basını.....	54
B) 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ VE KONYA KAMUOYU	70
1. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Lehindeki Faaliyetler	70
2. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Aleyhindeki Faaliyetler	74
C) DEMOKRAT PARTİLİLERİN YARGILANMA SÜRECİNDE KONYA BASINI	77
D) KONYA BASININDA ANAYASA OYLAMASI VE YENİ SEÇİM SÜRECİ	85
SONUÇ.....	107
KAYNAKÇA.....	112

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
AP	: Adalet Partisi
B	: Baskı
Bnb.	: Binbaşı
BMM	: Büyük Millet Meclisi
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CMKP	: Cumhuriyetçi Köylü Millet partisi
CMP	: Cumhuriyetçi Millet Partisi
CENTO	: Central Treaty Organisation, Merkezi Antlaşma Örgütü
Çev.	: Çeviren
DP	: Demokrat Parti
Ed.	: Editör
EMİNSU	: Emekli İnkılap Subayları
HP	: Hürriyet Partisi
IMF	: İnternational Monetary Fund, Uluslararası Para Fonu
Kur.	: Kurmay
MBK	: Milli Birlik Komitesi
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MKB	: Milli Kalkınma Partisi
MP	: Millet Partisi
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
NATO	: North Atlantic Treaty Organisation, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
Org.	: Orgeneral
Ord.	: Ordinaryus
s.	: sayfa
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SBK	: Silahlı Kuvvetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
THK	: Türk Hava Kurumu
TKP	: Türkiye Köylü Partisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
YAD	: Yüksek Adalet Divanı
YSK	: Yüksek Soruşturma Kurulu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
Yzb.	: Yüzbaşı

GİRİŞ

Kamuoyu, belli bir toplum içinde yaşayan insanların belli bir olgu veya inanç üzerindeki yargısıdır.¹ Kamuoyu özgürlükçü demokrasilerde oluşup bir güç olarak kendisini gösterdiği için, demokrasinin işleyişinde önemli bir görev almaktadır. Bu nedenle demokrasilerde kamuoyunun varlığını dikkate almak gereklidir. “Basının temel görevi haber vermek, bireyi yaşanan çevre, toplum, ülke ve uluslararası ortamda gelişen olaylara ilişkin aydınlatmak, onun kanaatlerini sürdürmesini, güçlendirmesini ya da değiştirmesini sağlamaktır.”² Basın tek başına ve tek yönlü bir kamuoyu oluşturma aracı değildir. Kamuoyunun oluşmasında başka etkenler de vardır. Ancak en etkili kamuoyu oluşturma araçlarından olan basının gücü bugün çok tartışılmaktadır. Hatta dördüncü güç olarak bile kabul edenler vardır. Tek yanlı ve taraflı bir yaklaşım demokratik yapının tehlikeye düşmesine neden olabilir. Basın, kamuoyunun oluşmasında etkili olduğu kadar, kamuoyunun sesinin duyurulmasından da sorumludur. Düşünce ve kanaatlerin ifade edilmesi ve bunları yayma özgürlüğü sağlıklı bir kamuoyu oluşmasında önemli bir demokrasi olgusudur. Siyasetçilerde kamuoyundan gelen tepkileri dikkate alarak yeni tutumlar belirleyebilirler. Türkiye’de iç ve dış dağıtımı yapılan basın “ulusal basın” olarak ifade edilmektedir. Ancak “yaygın basın” olarak adlandırılanlar da vardır. Ülkemizde ulusal kamuoyu oluşturulmasında ve yönlendirilmesinde İstanbul basını önemli bir yer tutmaktadır. Yerel basın ise ülkenin değişik bölgelerinde, büyük kentler dışındaki il, ilçe ve beldelerde günlük, haftalık ya da daha fazla aralıklarla yayımlanan, bölgesel haber veren, sorunları dile getiren halkın isteklerini ilgililere ulaştırmayı hedefleyen yazılı basın organlarıdır. “Anadolu basını”, “taşra basını” olarak da adlandırılmıştır. Ulusal basın kadar yerel basın da bölgesel olarak kamuoyu oluşmasında etkili bir araçtır. Basın, yerel düzeydeki kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunarak, yerel yönetimleri eleştirerek denetim görevi yapmaktadır. Milli Mücadele yıllarında ülkemizin işgallerden kurtulmasında ve bağımsızlığın kazanılmasında yerel basının önemi büyüktür.³

¹ Ali Murat VURAL, **Yerel Basın ve Kamuoyu**, T.C. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No. 607, Eskişehir, 1999, s.46.

² Atilla GİRĞİN, **Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2001, s.141.

³ VURAL, a.g.e., s.39-54; GİRĞİN, a.g.e., s.142-147, 161.

Yerel basın, devlet yetkilileri ile kamu görevlilerinin amaçlarına ulaşmasında bir araç olarak görülse de bölgesel anlamda idareciler ile halk arasında bir bağ kurulmasında da önemli bir yere sahiptir.⁴

Devlet faaliyetlerini duyurmak, hükümet icraatlarını bildirmek, yerel kamu hizmetlerinin duyurulmasını sağlamak, özel ve kamu kuruluşlarının denetçisi olmak, belirli konularda kamuoyu oluşmasına yardımcı olmak, eğitici olmak, yönetim-vatandaş ilişkisini geliştirmek, halkın kültür düzeyini yükseltmek, demokrasi kültürünü geliştirmek, dinlendirici ve eğlendirici olmak, yerel basının işlevleri olmalıdır.⁵

Kitle iletişim araçları, günümüzde demokrasinin ve toplum yaşamının vazgeçilmez unsurlarındandır. Bu araçların toplumun bilgilendirilmesi ve olaylardan haberdar edilmesi, sağlıklı bir kamuoyunun oluşturulmasına katkıda bulunmak gibi önemli görevleri vardır.⁶ Kamuoyunun fikir, kanaat ve eleştirilerinin yöneticilere ulaştırılması, yöneticilerin mesajlarının da kamuoyuna iletilmesi açısından demokratik sistemin sağlıklı işlemlerini sağlayan kurumlardan biri olarak görülen kitle iletişim araçları, aynı zamanda büyük bir sorumluluk da taşımaktadırlar.⁷

Türkiye’de yasama, yürütme, yargı diye adlandırılan üç güce son dönemlerde medyanın da katıldığı, kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Yurtta ve dünyadaki gelişmeler gazete, televizyon gibi iletişim araçlarıyla günlük, saatlik, hatta anlık olarak öğrenilebilmektedir.

Özellikle son dönemde yazılı, sesli ve görüntülü basının gücü ve önemi çok artmıştır. Kamu görevi yapan basın hem kendisinden hem de basına tanınan hak ve özgürlüklerden kaynaklanan etkisini ve gücünü, sorumluluk bilinciyle kamu yararını gözeterek biçimde kullanılmalıdır.

Gazeteciliğin, yani yazılı basının, Türkiye’de bu kadar uzun geçmişi olmasına rağmen, ülkenin tümü dikkate alındığında yerel gazetelerin yapı ve dağılım bakımından gösterdikleri özellikler bir hayli ilginçtir. Hala dünyanın hemen her ülkesinde aydınlar arasında en etkin kitle haberleşme aracı olma özelliğini koruyan gazetelerin, Türkiye açısından oynadığı rol ve taşıdığı önem ise üzerinde durulmaya değerdir. Türk

⁴ VURAL, a.g.e., s.162.

⁵ GİRGİN, a.g.e., s.203,204.

⁶ VURAL, a.g.e., s.24-27.

⁷ VURAL, a.g.e., s.31.

gazetecilik tarihinde genellikle ulusal basının bir yan kolu olarak algılanmak istenen yerel basın, oluşumunu tamamlamaya çalışmaktadır. Tarihi vilayet gazetelerine kadar dayanan yerel basın hala gelişimini tamamlayamamıştır.

Türkiye’de yerel basın üzerine yapılan tanımlara baktığımız da çeşitli görüşlerin ifade edildiğini söyleyebiliriz. Bu farklı tanımların ortak noktası yerel gazetelerin yalnızca belli bir bölgede yayımlanan ve okunan, ulusal haberlerden farklı olarak yerel haberlerin ve konuların yer aldığı gazeteler ya da genel olarak bir kasaba ya da kentte yaşayan insanları ilgilendiren haberlerin yer aldığı sadece o kentte yayımlanan gazeteler olarak görülmesidir.⁸

Yerel basın her ne kadar farklı tanımlarla, izah edilmeye çalışılırsa çalışılın ulusal basın kadar geniş çaplı olmayan, il, ilçe ve beldelerde günlük, haftalık ya da daha fazla aralıklarla çıkan, dar çevrede bölge haberlerine yer veren, yöresel gelişmeyi, sorunları ön planda tutmaya çalışan, ulusal gazeteler gibi bayilerde çok bulunmayan ve biraz da ulusal basının gölgesinde kalmış basın olarak görülmektedir.⁹

Toplum yaşamında, yerel gazeteler çok önemli işlev üstlenmektedir. Bu gazeteler yayımlandıkları kentlerin hatta ilçelerin insanlarıyla iç içedir, onlardan bir parçadır. O kentin bütün sorunları içinde yoğrulmakta ve okur-gazete ilişkisi çoğu kez, aile yakınlığı ve ilişkileri boyutlarına kadar varmaktadır.¹⁰ Ulusal gazetelerin bir türlü ulaşamadıkları noktalar bunlardır.

Türkiye’de basının hareketlenmesinin başlangıcı, 1 Kasım 1831 tarihinde yayımlanmaya başlayan ilk Türkçe gazete olan Takvim-i Vakayi ile gerçekleşmiştir.¹¹ Daha sonra basın hareketleri çeşitli dönemlerde, Tanzimat, Meşrutiyet ve İstibdat dönemlerinde, kendini göstermiştir. Takvim-i Vakayi’den sonra yayımlanan gazeteler genellikle ülke aydınları tarafından çıkarılan özel teşebbüs gazeteleridir.¹² Türk basın tarihinde gazete yayınlarının başlangıcı sayılan bu dönemde, gazeteciliği daha çok edebiyatçılar, yurtdışında eğitim görmüş insanlar yapmışlardır. Bu dönemdeki

⁸ VURAL, a.g.e., s.41.

⁹ VURAL, a.g.e., s.43-44.

¹⁰ GİRGİN, a.g.e., s. 141.

¹¹ Turgut ER, **Türkiye’de Basın ve Yayın**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2003, s.23.

¹² Enver Behnan ŞAPOLYO, **Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönü ile Basın**, Güven Matbaası, Ankara, 1969, s.157.

gazetecilik özü itibariyle habercilik ilkesiyle değil de daha çok halkın eğitim seviyesinin yükselmesine yardımcı olabilmek amacıyla yapılmıştır.¹³

1864'te yerel yönetimlerle ilgili yapılan düzenleme çerçevesinde “eyalet sistemi” kaldırılarak yerine “vilayet sistemi” getirilince her vilayette ihtiyaçların karşılanması için basımevlerinin kurulması, o döneme kadar sınırlı bir kültürel yapı içinde bulunan bölgelerin gelişmesi hedeflenmiştir.¹⁴ Ülkede yapılan bu yasal değişiklikle vilayet gazeteleri oluşmaya başlamış ve her vilayette kendi bölgesinin haberlerine yer veren gazeteler çoğalarak yerel gazeteciliğin oluşmasına yardımcı olmuştur. Kısaca vilayet gazeteleri yerel basına önderlik, öncülük etmiştir. Yerel basının oluşmasını sağlayan vilayet gazeteleri olmuştur.

Türkiye’de yerel basın “vilayet gazeteleri” adıyla 1860’lardan sonra oluşmaya başlamış, Kurtuluş Savaşı’nı aşip günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Cumhuriyet tarihi boyunca görünüm olarak ulusal basının gölgesinde kalmıştır.

Yerel yönetimler demokrasinin ilk basamağıdır. Halk, kendini yönetenlerin hatalarını, başarılarını, başarısızlıklarını yerel basından doğrudan doğruya daha yakından öğrenme hakkına sahiptir. Bu hakkı yerine getirecek olan da yerel basındır. Yerel yönetimler nasıl demokrasinin ilk basamağı ise yerel basın da demokrasinin sağlıklı işlemesi göreviyle yükümlü, basın içinde basının özüdür.

Yerel basın açısından Konya, küçümsenmeyecek bir öneme sahiptir. İlk matbaa 1869 yılında Konya Valisi Burdurlu Ahmet Tevfik Paşa tarafından getirilmiştir. 1870 yılında vilayet gazetesi Konya yayına başlamıştır. 1928 yılında Latin harfleriyle yenilenen Konya Vilayet Matbaası 1933’e kadar devam etmiştir. İkinci Meşrutiyet döneminden itibaren Vilayet matbaasından başka Rehber, Meşrik-ı İrfan, Babalık, Öğüd, İslah-ı Medaris, İbret, Halk matbaaları Cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür. Cumhuriyet döneminde bu sayı daha da artmıştır.¹⁵

İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesi, özellikle Avrupa’daki totaliter yönetimlerin de sonunu hazırlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonraki dönemde

¹³ Orhan KOLOĞLU, “Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın”, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s.19.

¹⁴ GİRGİN, a.g.e., s.85.

¹⁵ Mehmet ÖNDER, “Cumhuriyetten Önce ve Cumhuriyet Döneminde Basın”, **Milli Mücadeleden Günümüze Konya (1915-1965)**, C. I, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü, Arı Ofset Matbaacılık, Konya, 1999, s.21-22.

özgürlüklerin kazanılması ve güvence altına alınması mücadelesinin yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Bu değişimden, Türkiye de etkilenmiştir. Bir yandan dış etkenler, diğer yandan sosyo-ekonomik koşulların etkisi ve bunun yanında, bir kısım basının direnmesiyle oluşmaya başlayan toplumsal muhalefet ve bunun parlamentoya da yansması, çok partili hayata gidişin yolunu açan önemli faktörler olmuştur.

Basın Birliği Kanunu,¹⁶ Türkiye'deki tek parti rejiminin eskisine oranla yumuşamaya ve liberalleşmeye başladığı 1945 yılı ortalarında eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eleştiriler, sözü edilen yumuşamanın verdiği rahatlıkla, basında da dile getirilmiştir. DP de iktidarı eleştirirken özgürlüklerin içinde basın özgürlüğünü en önemli yere koyduğunu belirtmiştir.¹⁷ Görüldüğü gibi Türkiye'de çok partili hayata geçiş, demokratik hakların hayata geçişi ve basın hürriyeti birbirine paralel gelişmiştir.

Türk basınında kendi kendini kontrol sistemi, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinden önce, DP iktidarı döneminde üzerinde durulan bir fikirdi. Özellikle 1950'de, basınla ilgili mevzuatta yapılan değişikliklerle basına geniş özgürlükler sağlanmıştır.¹⁸ Bu özgürlüklerin sonradan kısıtlanmasında basının tutumu etkili olmuştur. Basının hükümetin dış politikasını Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) bağımlı olduğu iddiasıyla eleştirmesi ve ülke kaynaklarının kullanımında gördüğü aksaklıkları kamuoyuna aktarması özgürlüklerinin kısıtlanmasına sebep olmuştur.

27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nden sonraki gelişmeler ise, öz denetim fikrinin uygulamaya konulmasını zorunlu kılmıştır. Girgin'e göre yönetime el koyan Milli Birlik Komitesi'nin (MBK), basın özgürlüklerini kısıtlayan yasaların uygulanmasını durdurması üzerine, basın DP iktidarına kıyasla rahat bir nefes almıştır.¹⁹ Ancak MBK'nin da basına yönelik kısıtlamaları beklenen özgürlüklerin gerçekleşmesini geciktirmiştir.

Toplumun serbestçe bilgilendirilmesi ve aydınlatılması açısından demokrasinin temel koşullarından olan basın özgürlüğünün insan hak ve özgürlüklerine zarar vermeyecek biçimde uygulanması gerektiğini belirtmek gerekmektedir.

¹⁶ GİRGİN, a.g.e.,s.126.

¹⁷ KOLOĞLU, a.g.e., s.68.

¹⁸ GİRGİN, a.g.e., s.129.

¹⁹ GİRGİN, a.g.e., s.132.

Basının toplum ve devlet karşısında büyük bir güç durumuna gelmesinden beri, bu gücün nasıl kullanılması gerektiği tartışma konusu olmuştur. Özellikle, demokrasilerin gelişmeye başladığı, insan hak ve özgürlüklerinin ön plana çıktığı 20. yüzyılın başlarından itibaren basının elindeki bu gücün, yine basın tarafından denetlenmesi, ulaşılabilecek en ideal çözüm yolu olmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NE KADAR YAŞANAN GELİŞMELER

I. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ

A) İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA TÜRKİYE'NİN TUTUMU

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'na askeri olarak katılmamakla birlikte, bu savaşın etkilerini çeşitli biçimlerde yaşamıştır. Türkiye, Müttefik Devletler ile Almanya'nın başını çektiği Mihver Devletler arasında bir denge siyaseti izleyerek savaşa dahil olmamaya çalışmıştır. Almanlar Türkiye'yi tarafsız tutmaya çabalarken, İngilizler kendi yanlarında savaşa girmeye ikna etmek hatta zorlamak şeklinde bir tavır izlemiştir. Müttefik Devletlerin baskılarına rağmen Türkiye, tarafsız kalma politikasını devam ettirmiştir.²⁰

Türkiye'nin savaş dışı kalma konusundaki ilk girişimleri 1939 yılında görülür. Türk-İngiliz görüşmeleri sonunda 12 Mayıs 1939 günü Türk-İngiliz Demeci yayımlanmıştır. Fransa ile aynı nitelikteki bildirin imzalanması 23 Haziran 1939'da gerçekleşmiştir. Ortak demeçte yapılacak kesin antlaşmaya kadar yalnız Akdeniz Bölgesi'nde bir saldırı karşısında -İtalya'nın olası bir saldırısı- yardım öngörülmüş (Mad.2), Balkanların güvenliği konusunda ise danışma içinde buldukları (Mad.6) belirtilmiştir. Ortak demeç, Almanya ve İtalya'da olumsuz karşılanmıştır.²¹ İngilizlerin Türklerle böyle bir ittifakın içine girmelerinin nedeni, Boğazların stratejik önemidir.²² Savaş 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'ya saldırısı ile başlamıştır.

Bu arada Türk Hükümeti Sovyetlerle de bir İttifak yapılması için Dışişleri Bakanı Saraçoğlu'nu Moskova'ya göndermiştir. Bu arada Almanların Sovyetlerle bir dostluk antlaşması imzalaması Türk- Sovyet ilişkilerinin olumsuz etkilemiştir. 1 Ekimde 1939'da Stalin'inde bulunduğu toplantıda Sovyetler Türk tarafının beklemediği önerilerde bulunmuşlardır. Almanların etkisinde kalan Sovyetler, Türkiye'nin tarafsız kalmasını sağlamak için kabul edilmesi mümkün olmayan, özellikle Boğazların ortak savunulması gibi teklifler yapmışlardır. Teklifler Türk heyeti tarafından Ankara'ya bile sorulmadan reddedilmiştir. Sovyetlerin tutumunda değişiklik olmayınca Saraçoğlu 17 Ekim'de

²⁰ Edip ÇELİK, **100 Soruda Türkiye'nin Dış Politika Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1969, s.118.

²¹ İsmail SOYSAL, **Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları**, C. 1 (1920- 1945), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.593.

²² Necdet EKİNCİ, **2.Dünya Savaşı'ndan Sonra Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, s.153.

Moskova'dan ayrılmıştır.²³ Bu şekilde Kurtuluş Savaşı'nda önemli bir yeri olan Sovyet dostluğu yerini gerginliğe bırakmaya başlamıştır.²⁴

Bu gelişme karşısında 19 Ekim 1939 günü Türkiye-İngiltere-Fransa Üçlü İttifak Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 1. Maddesi Türkiye'ye karşı bir Avrupa Devletinin (Almanya) saldırısı halinde İngiltere ve Fransa'nın yardıma gelmesini gerektirmektedir. Antlaşmanın 4. Maddesi ise bir Avrupa Devleti'nin (Almanya) İngiltere yada Fransa'ya saldırısı durumunda Türkiye iki müttefiki için anlayışlı tarafsızlık öngörmektedir.²⁵

Bu şekilde Türkiye doğrudan doğruya saldırıya uğrarsa savaşa katılacaktır. Bu antlaşma ile önemli derecede maddi yardım alabilecek, silahlanabilecek, Müttefikler saldırıya uğradığı takdirde ise "müsamahakâr tarafsızlık" uygulayacaktır. Bu hükümler Türkiye'nin dış politikasına uygun bir antlaşma yapıldığını göstermektedir.²⁶

Türk kamuoyunun gelişmelere tepkisine bakıldığında Türkiye'de belirgin iki tavır ortaya çıktığı görülmektedir: Savaşa karşı isteksizlik ve Sovyet Rusya'ya karşı genel bir güvensizlik oluşmuştur.²⁷ Gazetelerde İtalya'nın tarafsızlığını bozabileceğinden duyulan endişeler yer almıştır. İtalya'nın tarafsız tutumunu destekleyen yazılar yayınlanmıştır. Vakit gazetesi İtalya'nın üç tarafının denizlerle çevrili olması nedeniyle kolaylıkla abluka altına alınabileceğini, denizlerde Müttefiklerin üstünlüğünü vurgulamıştır. Almanya karşısında daha belirgin bir tavır alan basın, Almanya'nın saldırgan tutumunu sürdürdüğüne dikkat çekmiştir. Türkiye için savaşın ilk günlerinde İtalya'nın tutumu önemli bir konu olmuştur. Basın, olayların hızlı gelişmesi karşısında artan bir karamsarlık havası yansıtmıştır. Basında Sovyet müzakerelerinin başarısızlıkla sonuçlanmasının nedenleri arasında Sovyetlerin çelişkili tutumları, Montrö Anlaşması karşısında tavır almaları ve Türkiye'nin İngiltere'ye karşı sorumlulukları gösterilmiştir. Sovyetlerin Finlandiya'ya saldırıları da basında tedirginlik yaratmıştır.²⁸

Almanların Balkanları istilasından hemen sonra Alman Hükümeti Türkiye'ye bir saldırmazlık antlaşması önermiştir.. Türk yönetiminin bu öneriyi kabul etmesi, Müttefiklerle ilişkisini zora sokmuştur.²⁹ 18 Haziran 1941'de "Türk-Alman Saldırmazlık Antlaşması"

²³ SOYSAL, a.g.e., s.593-594.

²⁴ ÇELİK, a.g.e., s.103, 104.

²⁵ SOYSAL, a.g.e., s.594-596.

²⁶ Selim DERİNGİL, **Denge Oyunu**, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003, s.95, 96; Tevfik ÇAVDAR, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, İmge Kitabevi Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2004, s.404

²⁷ Edward WEİSBAND, **2. Dünya Savaşı ve Türkiye**, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2002, s.72.

²⁸ DERİNGİL, a.g.e., s.98.

²⁹ ÇAVDAR, a.g.e., s.409.

imzalanmıştır. Sovyetler Birliği'ne saldırmayı planlayan Almanya Türkiye'nin tarafsızlığını sağlamak istemiştir. Türkiye bu Antlaşmayla cephe değiştirmedini kanıtlamaya çaba harcamıştır. Bu Antlaşma Türkiye'nin Almanya ile olan ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Türk Hükümeti bu Antlaşma ile 1939 Türk-İngiliz-Fransız İttifakı ile kaybettiği tarafsız konumunu tekrar elde etmek amacı taşımıştır. Oysa bu mümkün değildir. Türkiye Müttefiklerin gözünde güvenilirliğini kaybetmiştir. Zaten İkinci Dünya Savaşı'nda Türk dış politikasının temel çelişkisi bu anlaşma ile doğmuştur.³⁰ Antlaşma İngiltere'nin hoşuna gitmemiştir.³¹ En olumsuz tepkiyi Sovyetler Birliği göstermiştir.

“Türk-Alman Saldırmazlık Anlaşması”nın imzalanmasından dört gün sonra yani 22 Haziran 1941'de Almanlar, Sovyetler Birliği'ne saldırmıştır. İngiltere'nin Sovyetlere kayıtsız şartsız desteğini bildirmesi Türkiye'de birçok çevrede olumsuz tepki yaratmıştır.³²

İlerleyen yıllarda Müttefikler, Türkiye'nin Türk-İngiliz-Fransız İttifakı'nın gereklerini yerine getirerek Almanya'ya savaş açması ve kendi saflarında savaşa girmesi konusunda baskılarını artırmışlardır.³³

Sovyetlere yardım ulaştırılabilmesi için İngiliz-Sovyet ortak saldırısı ile İran işgal edilmiştir.³⁴

1941 yılı sonunda Japonya'nın Pearl Harbour'a saldırması, ABD'nin fiilen savaşa katılmasına neden olmuştur. Almanlar da Rusya'da ilerlemeye devam etmişler, bu şekli ile savaş bütün dünyayı sarmıştır.³⁵

Türkiye, İngiltere ve Almanya ile yaptığı anlaşmalarda doğrudan bir saldırı gelmedikçe savaşın dışında tutulması maddesini bütün savaş boyunca kullanmış, İngiltere ve Almanya'nın yanında savaşa katılmaktan uzak durabilmiştir.³⁶

Alman Kuvvetleri, Polonya, Hollanda, Belçika'yı kısa sürede işgal etmiştir. Fransız ordusu da Almanlar karşısında dağılmıştır. İtalya ise Yunanistan'ı işgal etmiştir.³⁷ İzleyen yıllar, Müttefiklerin Türkiye'yi kendi cephelelerinde savaşa girmesi konusunda baskıların gittikçe arttığı yıllar olmuştur. Müttefikler Yunanistan'ı koruma görevini Türkiye'ye verirken İtalya'ya da savaş açmasını istemişlerdir. Ancak Türkiye savunmada kalmayı tercih etmiştir.

³⁰ SOYSAL, a.g.e., s.637, EKİNCİ, a.g.e.,168, 169; DERİNGİL, a.g.e., 145.

³¹ SOYSAL, a.g.e., s.637.

³² DERİNGİL, a.g.e., s.147.

³³ EKİNCİ, a.g.e., s.170.

³⁴ DERİNGİL, a.g.e., s.152.

³⁵ ÇAVDAR, a.g.e., s.412; DERİNGİL; a.g.e., s.167.

³⁶ DERİNGİL, a.g.e., s.170.

³⁷ EKİNCİ, a.g.e., s.171.

1943 yılı İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye için en kritik yılı olmuştur. 19 Ocak 1943'te toplanan Kazablanka Konferansı'nda Türkiye'nin savaşa girmesini sağlamak kararlaştırılmıştır.³⁸ Savaşta üstünlük Müttefiklere geçmiş ve onlarda Türkiye'ye yükümlülüklerini yerine getirmesi için baskıyı artırmışlardır. Mihver Kuvvetleri ise savunmaya geçmekle beraber Türkiye'ye zarar verebilecek mesafedeydiler. Adana'da Churchill-İnönü görüşmesi Ocak 1943'te gerçekleşmiştir. Baskıların artması karşısında Türkiye savaşa girmeyi ilke olarak kabul etmekle beraber askeri hazırlıkların yetersizliğini ileri sürerek bir süre daha savaş dışı kalmayı başarabilmiştir.³⁹ Adana görüşmesinin tek somut sonucu, Türkiye'ye askeri malzeme akışının hızlandırılması olmuştur.

1944 yılı ilkbaharında Türk-İngiliz ilişkileri krize girmiş, Türkiye uluslararası ilişkilerde yalnızlığa doğru itilirken bir taraftan da Sovyetlerin Balkanlara doğru ilerlemesinden doğan endişelerin azaltılması amacıyla İngilizleri memnun etmek için bazı önlemler almaya çalışmıştır. Almanya'ya krom ihracatının durdurulması gibi tedbirler alınmıştır.⁴⁰

Türk hükümeti savaşın kaderinin belli olduğunu anlayarak Müttefiklerle anlaşma yoluna gitmiş, 2 Ağustos 1944'te Türkiye Almanya ile diplomatik ilişkilerini kesmiştir.⁴¹ Hemen ardından Japonya ile diplomatik ve ekonomik ilişkilerini kesme kararı almıştır. Müttefik liderleri Şubat 1945'te toplanan Yalta Konferansı'nda, yeni kurulacak olan Birleşmiş Milletlere yalnızca 1 Mart 1945 tarihine kadar Almanya'ya savaş açmış ülkelerin katılmasını içeren bir karar almaları üzerine, Türkiye 23 Şubat 1945'te Almanya'ya savaş ilan etmiştir.⁴² Türkiye Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek Birleşmiş Milletler'e katılma şartını gerçekleştirmiştir.⁴³ Göstermelik bir savaş ilanı olan bu karar, Türkiye'nin savaşa fiilen katılmasını gerektiren bir durum ortaya koymamıştır. İnönü, Müttefiklerin Türkiye'yi savaşa sokma çabalarını yokuşa sürerek, "bekle gör" taktiği uygulayarak engellemiş ve ülkeyi büyük felaketlerden kurtarmıştır.⁴⁴

Kurtuluş Savaşı'nın hemen ardından yeni bir savaşa girmemek konusundaki kararlılığını savaşın sonuna kadar denge politikası izleyerek sağlayan Türkiye, savaş sonrası

³⁸ ÇELİK, a.g.e., s.105 ; EKİNCİ, a.g.e., s.172.

³⁹ DERİNGİL, a.g.e., s.187; ÇELİK, a.g.e., s.105-106.

⁴⁰ Yılmaz SARAÇOĞLU, **Şükrü Saraçoğlu ve Dönemi Hakkında Basında Çıkan Yazılardan Bazıları**, C. 2, Gelişim Matbaacılık, İstanbul, 2001, s.155.

⁴¹ DERİNGİL, a.g.e., s.244 ; WEİSBAND, a.g.e., s.259.

⁴² WEİSBAND, a.g.e., s.286-289 ; Bernard LEWIS, **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, (Çev. Metin Kıratlı) Türk Tarih Kurumu Basımevi, 9. Baskı, Ankara, 2004, s.295.

⁴³ ÇELİK, a.g.e., s.119.

⁴⁴ EKİNCİ, a.g.e., s.179.

oluşacak yeni dünya düzeni içinde yerini alabilmek için iç politikasında da köklü değişikliklere yol açabilecek bir tutum değişikliği göstermiştir.

B) MİLLİ ŞEF DÖNEMİNİN SONA ERMESİ

Ebedi Şef Atatürk'ün ölümünden sonra, Cumhurbaşkanlığına 11 Kasım 1938'de İsmet İnönü'nün getirilmesiyle Türkiye'de yeni bir dönem başlamıştır. İnönü'nün iktidar mücadelesine girişmeden Cumhurbaşkanlığına seçilmesi, ülkede rejim ve tek parti sisteminin devamı olarak kabul edilmiştir.⁴⁵ Atatürk'ün öldüğü sıralarda İsmet İnönü'nün Başbakanlık görevinde bulunmaması ve bir anlamda uzağında kalmasına karşın, İnönü'nün Cumhurbaşkanı seçilmesi olağan bir gelişme sayılmalıdır.. Çünkü İsmet İnönü 1937 yılında Başbakanlıktan ayrılmakla birlikte, CHP içindeki gücünü ve ağırlığını korumuş, orduyla olan temasını da hiç kesmemiştir. Bu anlamda partiye egemen olan İsmet İnönü'nün, Atatürk'ten sonra oy birliğiyle Cumhurbaşkanı seçilmesi doğal bir siyasi gelişme olarak değerlendirilmesi gerekir. İsmet İnönü, Kurtuluş Savaşı yıllarındaki askeri başarıları ve CHP içindeki etkinliğiyle 1950 yılına kadar ülkeyi tek başına yönetmeyi başarmış ve bu döneme damgasını vurmuştur. İsmet İnönü CHP ve meclis içindeki gücünü korumuş ve parti tüzüğünde yapılan değişikliklerle “milli şef” ve “değişmez genel başkan” sıfatlarıyla ülke kaderini doğrudan etkileyen kişi olmuştur.⁴⁶

26 Aralık 1938'de toplanan CHP Üçüncü Büyük Kurultay, İsmet Paşa'nın değişmez genel başkan ve Milli Şef ilan edilmesiyle sonuçlanmıştır. Böylece İsmet Paşa için yaklaşık 8 yıl (1938-1946) sürecek olan Milli Şeflik dönemi başlamıştır. İsmet Paşa'nın Cumhurbaşkanlığının ilk yılları aynı zamanda savaş yılları olduğu için tüm ekonomik ve siyasi girişimler, Türkiye'yi bu savaşın olumsuz etkilerinden uzak tutmak adına gerçekleştirilmiştir. Ne zaman sonuçlanacağı bilinmeyen savaş nedeniyle çok sayıda gencin askere alınması ve temel ürünlerle ilgili olarak devlet stoklarının geniş tutulması nedeniyle iç piyasada büyük bir darlık yaşanmış ve ürünlerin fiyatları olağanüstü artmıştır. 1940-1945 yılları arasında ülkenin ekonomik ve toplumsal yapısını etkileyecek üç temel yasa; Milli Korunma Yasası, Varlık Vergisi Yasası, Çiftçiyi Topraklandırma Yasası kabul edilmiştir. Bu yasaların ilerideki demokratikleşme girişimini biçimlendireceği iddia edilmiştir.⁴⁷ Aynı dönemde hükümet ekonomik sorunlarla mücadele etmişse de bu mücadele toplumun geniş kesimlerini tatmin etmemiştir.

⁴⁵ Cemil KOÇAK, “Siyasal Tarih 1923-1950”, **Türkiye Tarihi 4**, (Ed. Sina AKŞİN), Cem Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1990, s.122.

⁴⁶ ÇAVDAR, a.g.e., s.393; KOÇAK, a.g.e., s.124.

⁴⁷ ÇAVDAR, a.g.e., s.424.

Yaklaşık 12 yıllık bir dönemi kapsayan İnönü döneminin iç politikadaki en kayda değer olayı, kuşkusuz çok partili siyasi hayata geçiş için atılan adımlardır. Aslında demokrasiyle ilgili ilk adımları, Mayıs 1939'da toplanan CHP'nin 5. Kurultayında hükümeti denetlemekle ilgili olarak 21 kişilik bir Müstakil Grup'un kurulmasına kadar götürmek mümkündür.⁴⁸ Ancak hükümeti denetleme işlevini üstlenen bu girişim, CHP'nin doğrudan denetiminde olduğu için demokrasi konusunda umulan faydayı sağlayamamıştır. Kazım Karabekir, Fethi Okyar, Hüseyin Cahit Yalçın⁴⁹ gibi kişilerin milletvekili olmaları siyasette yaşanacak değişikliklerin önemli belirtileri olmuştur. Fakat demokratikleşme yolunda asıl ciddi ve kalıcı girişim 1945 yılında iç ve dış çevrelerin etkisiyle gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler'e girmesi ve demokratik toplum yapısının oluşturulması iç ve dış çevrelerce teşvik edilmiştir. İsmet İnönü'nün 19 Mayıs 1945'teki söylevi çok partili hayata geçişin dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir.⁵⁰

İsmet İnönü'yü bu kararı almaya iten iç dinamiklerin başında, İkinci Dünya Savaşı yıllarında izlenen ekonomik politikalardan dolayı ortaya çıkan toplumsal tepki gelmektedir.⁵¹ Savaş yıllarında uygulanan ekonomi politikaları kırsal kesimlerde yaşayanlarla, esnaf-tüccar grupları olumsuz etkilenmişlerdir. Bu durum iktidarın yeni siyasi çözümlere yönelmesine neden olmuştur. Bir başka iç etken 1923'ten beri iktidarda bulunan CHP'nin ciddi bir yıpranma sürecine girmiştir. Bu nedenle kendini yenileme, ihtiyacını hissetmiştir. İsmet İnönü'nün tutumu da demokrasiye geçişi hızlandırmıştır.

Türkiye'nin demokrasiye yönelmesinde etkili olan dış dinamiklerin başında ABD İngiltere ve Fransa gibi ülkelerin oluşturduğu demokratik ülkelerin İkinci Dünya Savaşı'nı kazanması gelmiştir. Gerçekten de İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Batı'da yeni bir dünya düzeni kurulmuş ve yeni dengeler oluşturulmuştur. Türkiye'nin bu yeni oluşum içinde yerini alabilmesi için Batı'nın standartlarını benimsemesi zorunlu hale gelmiştir. Türkiye'nin Batı'ya yönelmesini hızlandıran asıl önemli gelişme, 1945 yılındaki Sovyet tehdidi olmuştur. Stalin yönetimindeki Sovyet Rusya'nın 1925 yılındaki anlaşmayı uzatmayacağını açıklaması ve bununla yetinmeyerek Kars, Ardahan ve Artvin'i isteyen ve Boğazların ortaklaşa savunulmasını öneren bir nota vermesi⁵² Türkiye'de büyük bir tepkiye neden olmuştur. Moskova Büyükelçimiz Selim Sarper bu istekleri Ankara'ya bile bildirmeden geri

⁴⁸ KOÇAK, a.g.e., s.127.

⁴⁹ Sina AKŞİN, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 1998, s. 214.

⁵⁰ KOÇAK, a.g.e., s.135.

⁵¹ ÇAVDAR, a.g.e., s.446, 447, 448.

⁵² Oral SANDER, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi Yayınları, 12. Baskı, Ankara, 2004, s.252-253.

çevirmiştir.⁵³ Bu şekilde Türk–Sovyet ilişkileri çok gergin bir ortama girmiş, ağır bir Sovyet baskısı başlamıştır.⁵⁴ Bu baskı ve tehdit yüzünü zaten Batı’ya dönmüş olan Türkiye’nin başta ABD olmak üzere, Batı dünyasıyla ilişkilerini geliştirmesini hızlandıran temel etken olmuştur. Birleşmiş Milletler Teşkilatı’na katılabilmek için “demokratik rejime” sahip olunması gerektiği şeklinde hükümler yer almıştır. Bu durumda Türkiye’nin San Fransisco Konferansı’na katılmasının bir koşulu da demokratik yönetime geçmesidir.⁵⁵ Aynı döneme denk gelen ve birbirleriyle içice geçmiş tüm bu iç ve dış gelişmelere bağlı olarak Türkiye’de, CHP dışında başka siyasal partilerin de kurulması gerektiği yolundaki ilk ciddi açıklama Birleşmiş Milletler Örgütü’nün kuruluşu için San Fransisco’da bulunan Türk heyetinden gelmiştir. San Fransisco’daki Türk temsilciler, artık Türkiye’de demokrasinin kurulacağını açıklamışlardır. İsmet Paşa’nın 19 Mayıs 1945’te savaşın sona ermesiyle ilgili olarak yaptığı konuşmada, demokrasiye geçileceğini açıklaması, çok partili siyasi hayata geçiş için en ciddi gelişme olmuştur. İnönü “Siyasi hayatımızda demokratik prensipler daha büyük ölçüde hakim olacaktır.” diyerek bunun işaretini vermiştir.⁵⁶ İnönü 1 Kasım 1945’te Meclis’in yedinci dönem açış nutkunda İkinci Dünya Savaşı’nda izlediği politikayı savunmuştur. Konuşması gerçekleri göz önüne sererek “günah çıkarma” belgesi olarak değerlendirilmiştir.⁵⁷ Bu nutkunda demokrasi konusundaki kararlılığını bir kez daha belirtmesi önemlidir.

İlk birkaç ayı saymazsak, “Milli Şef Dönemi” ile İkinci Dünya Savaşı aynı yılları kapsamaktadır. Türkiye’nin bu dönem içindeki politikası; ne pahasına olursa olsun, bu savaşın dışında kalmak olmuştur. Türkiye’yi savaş dışı tutabilmesi, İsmet İnönü’nün siyasal yaşamı boyunca gerçekleştirmiş olduğu büyük başarıları arasında kabul edilmiştir. Ancak Türkiye savaşa girmemekle birlikte, bu savaşın etkilerini, savaş yıllarında ve sonrasında en derinden hisseden ülke olmuştur.⁵⁸

İsmet İnönü’ye verilen “Milli Şef” ve “Değişmez Genel Başkan” unvanları verilışinden sekiz yıl sonra 10 Mayıs 1946’da toplanan CHP İkinci Olağanüstü Kurultayı’nda kaldırılmıştır. Ancak bir dönemin, alınan bir kararla hemen sona ermesi beklenemeyeceğinden “Milli Şef”liğin bir süreç içinde sona erdiği söylenebilir.⁵⁹ CHP’nin 13-14 Kasım 1947’de toplanan 7. Olağan Kurultayında parti genel başkanının seçimle iş başına gelmesi, genel başkanın Cumhurbaşkanı olması durumunda parti yönetimini genel başkan

⁵³ EKİNCİ, a.g.e., s.264-265 ; WEİSBAND, a.g.e., s.292; DERİNGİL, a.g.e., s.255-256.

⁵⁴ ÇELİK, a.g.e., s.123.

⁵⁵ EKİNCİ, a.g.e., s.274.

⁵⁶ LEWİS, a.g.e., s.303 , EKİNCİ, a.g.e.,s.280.

⁵⁷ DERİNGİL, a.g.e., s.260-261.

⁵⁸ EKİNCİ, a.g.e., s.135-148.

⁵⁹ KOÇAK, a.g.e., s.134.

vekili'ne bırakması kabul edilirken, valilerin parti il başkanı olması gibi uygulamalara son verilmiştir.⁶⁰ Görüldüğü gibi demokratik uygulamalara adım adım gidilmiştir.

C) ÇOK PARTİLİ DÖNEME GEÇİŞ

Batı İttifakı içinde yer alabilmenin yolunun iç politikada bir rejim değişikliği olduğunu düşünen Türkiye, serbest seçimlere dayanan, çok partili bir rejimi hayata geçirme zorunluluğunu hissetmiştir. Dış politikadaki gelişmeler iç politika üzerinde de etki yapmıştır. Bu dönemi oluşturan dış etkenlerin varlığının bu sürecin başlaması ile sona ermediği DP'nin iktidarı ele geçirdiği tarih olan 14 Mayıs 1950'ye kadar sürdüğü ileri sürülmektedir.⁶¹ Tek parti yönetiminde temsil olanağı bulamayan muhalefet akımlarının, yönetime karşı oluşan birikimlerden İkinci Dünya Savaşı yıllarında izlenen ekonomik politikaların yarattığı hoşnutsuzluktan kendilerine taban bulmaları mümkün olmuştur.⁶² İsmet Paşa'nın 19 Mayıs 1945'teki söylevinde demokrasiye geçileceğini söylemesi demokrasiye geçiş yolunda en önemli adım olmuştur. Bu gelişmeleri tamamlayan olay, CHP Meclis Grubu'na verilen "Dörtlü Takrir"dir. Aslında CHP içindeki ilk muhalefet 1945 yılı bütçe tartışmaları sırasında görülmüştür. Celal Bayar, Feridun Fikri Düşünsel, Adnan Menderes, Hikmet Bayur ve Emin Sazak, hükümetin başta ekonomi politikası olmak üzere kararlarını eleştirmişlerdir. Celal Bayar'ın bütçe eleştirisi basında büyük yer bulmuştur. Mecliste oluşmaya başlayan muhalefetin bir başka çıkışı da Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun 17. ve 21. maddelerinin tartışmaları sırasında görülmüştür. Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Emin Sazak yasayı çok sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Çavdar'a göre bu yasaların tartışılması sırasında, gelecekteki ana muhalefet partisinin kimlerden oluşacağı belli olmuştur.⁶³ Muhalefete izin İsmet İnönü tarafından, kendi belirlediği bir zamanda ve kendisinin belirlediği bir biçimde, kendisinin onayladığı siyasal kadrolar içinde 1945 yılı boyunca verilmiştir.⁶⁴

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'nun çıktığı günlerde Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü sonraları "Dörtlü Takrir" olarak bilinecek önergeyi CHP Grubuna vererek önemli bir adım atmışlardır. Bu önergede "milli hâkimiyetin tek tecelli yeri olan Büyük Millet Meclisi'nde, hakiki bir murakabenin sağlanmasına, demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve Anayasa'nın halkçı ruhunu takyit eden bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünde yine bu maksatların icap ettirdiği tadillerin hemen icrasını" istemişlerdir. Önerge sert

⁶⁰ EKİNCİ, a.g.e., s. 313.

⁶¹ EKİNCİ, a.g.e., s.308.

⁶² KOÇAK, a.g.e., s. 139.

⁶³ ÇAVDAR, a.g.e., s. 454-455.

⁶⁴ KOÇAK, a.g.e., s.140.

tartışmalardan sonra reddedilmiştir.⁶⁵ Takriri veren milletvekillerine CHP'den bazı milletvekillerinin susturulmaları şeklindeki yaklaşıma karşılık İsmet İnönü “Bunu parti içinde yapmasınlar. Çıksın karşımıza gelsinler, teşkilatlarını kursunlar ve ayrı bir parti olarak mücadeleye girsinler” diyerek muhalefet partisi kurulmasını teşvik etmiştir. Akşin’e göre de İnönü’nün Dörtlü Takrir’i reddettirmesi, CHP içindeki muhaliflerin ayrılarak ayrı bir parti kurmalarını sağlamaktır. Böylece parti içi muhalefetten kurtularak çok partili düzene geçilmesi hedeflenmiştir.⁶⁶ İsmet İnönü’nün yeni parti kurma fikrini hızlandırmak için Başvekil ve Meclis Başkanı Şükrü Saraçoğlu’na Takririn sert şekilde reddedilmesini tavsiye etmiştir İnönü, Kazım Özalp’i Bayar ile görüşmeye göndermiş ve Bayar’ın yeni parti kurma konusundaki cevabı olumsuz olmuştur.⁶⁷

Havanın yumuşaması ile ilk olarak 5 Eylül 1945’te Milli Kalkınma Partisi (MKP) kurulmuştur. Ünlü sanayici Nuri Demirağ’ın ara seçimler döneminde kurduğu bu parti, gazetecilere verdiği ziyafetler nedeniyle “Kuzu Partisi” olarak anılacak, içinde deneyimli politikacıların olmayışı, mecliste temsilcilerinin olmaması nedeniyle varlık göstermeyecektir. Partinin programı ekonomide liberalleşmeyi ve serbest girişimin getirilmesini içermektedir.⁶⁸ MKP’nin liberalizm içinde İslamcı, ulusçu bir programı savunması nedeniyle hem CHP’nin, hem de “Savaş Sonrası Dünya Düzeni”nin temel ilkelerine ters düştüğünden, uyumlu bir muhalefet sergileyemeyeceği belli olduğundan adeta görmezlikten gelinerek yeni bir muhalefet partisi oluşturulması çabaları başlamıştır.⁶⁹

“Dörtlü Takrir”in CHP içinde reddedilmesi ile parti içi muhalefet sona ermemiştir. 15 Ağustos 1945’te Birleşmiş Milletler Anayasası’nın görüşülmesi sırasında da Adnan Menderes Birleşmiş Milletler Anayasası ile Anayasa’nın uyum içinde olduğunu, ancak fiili durum ile Anayasadaki bazı tutarsızlıkların kaldırılmasını talep etmiştir. Parti içi muhalefet “Tan” ve “Vatan” gazetelerinde CHP’yi eleştirmeyi sürdürmüşlerdir. Bunun üzerine CHP yönetimi, muhalefeti partiden çıkartmaya başlamıştır. 21 Eylül’de Menderes ve Köprülü’yü, 27 Kasım’da da Refik Koraltan’ı CHP’den çıkarmıştır. Bayar ise 3 Aralık’ta CHP’den ayrılmadan milletvekilliğinden istifa etmiştir. İnönü 1 Kasım 1945’te Meclis’i açış konuşmasında MKP’nin varlığına rağmen yukarıda bahsettiğimiz sebeplerden dolayı gerçek bir muhalefet partisinin eksikliğini vurgulamıştır. Aralık ayında Bayar’ın yeni bir parti

⁶⁵ ÇAVDAR, a.g.e.,s. 455 ; EKİNCİ, a.g.e., 298.

⁶⁶ EKİNCİ, a.g.e., s.298 ; AKŞİN a.g.e., s.227.

⁶⁷ İsmet BOZDAĞ, **Bilinmeyen Yönleriyle Celal Bayar**, Emre Yayınları, İstanbul, 2005, s.109.

⁶⁸ İcen BÖRTÜCENE, “Çok Partili Demokrasiden 1980 Müdahalesine”, **75 yılda Düşünceler, Tartışmalar**, (Ed. Mete Tunçay), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999, s.68.

⁶⁹ EKİNCİ, a.g.e., s.300.

kuracağı haberi basında yer almıştır. İnönü'nün, Celal Bayar ile görüşmesinden sonra kurulacak siyasal parti konusunda görüş birliğine varılmıştır. Dikkat edilecek önemli hususlar olarak, cumhuriyet ilkelerinden taviz vermemesi, “irtica” ya kaçmaması, dış politika açısından polemiklere girmemesi, CHP'nin yeni kurulacak partiye engeller çıkartmamasıdır. Çok partili döneme İsmet İnönü'nün kontrollü bir muhalefetle girmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır.⁷⁰ Çavdar “kontrol” ile kastedilenin CHP güdümünde bir kontrol olmayıp belirli ilkelerin sınırlandırıldığı bir alanda oynama biçiminde algılanması gereken bir denetim olduğunu vurgulamıştır.⁷¹ Ahmad'a göre, CHP muhalefet partilerinden siyasi hayatta bir denge unsuru olarak ılımlı eleştiri yapıp hükümetin küçük ortağı olmalarını beklemiştir.⁷² CHP'nin daha sonraki uygulamalarına bakarak ikinci görüşün daha isabetli olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

Çok partili hayata geçiş sürecinde etken olan temel sebeplerin başında dış dünyada oluşan yeni uluslararası dengeler, Türkiye'nin içinde bulunduğu durum, ekonomik ve siyasi sorunların atlatılmasında bir çözüm arayışı etkili olmuştur. CHP çok partili hayata geçiş sürecinin kendi belirlediği koşullar içinde oluşmasını, oluşan resmi muhalefetin rolünün, CHP'nin yanında bir denge unsuru ve iktidarını sarsmayan bir yapıda olmasını istemiştir.⁷³

D) DEMOKRAT PARTİNİN KURULUŞU VE İKTİDARA GELMESİ

CHP'den ayrılmış olan Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuad Köprülü'nün önderliğinde 7 Ocak 1946'da DP resmen kurulmuştur.⁷⁴ DP programının temelini liberalizm ve demokrasi oluşturmuştur. Ekonomi açısından ilgi çeken nokta ülke kalkınmasının tarıma dayandırılmasıdır. Programda, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi ve Ana Sözleşmesi'nce kabul edilen temel hak ve özgürlüklere geniş yer verilmiş, dernek kurma hürriyeti, tek dereceli seçim sistemi, seçim güvenliği vurgulanmış, ekonomik faaliyetlerde özel girişimin ve sermayenin esas olduğu, laikliği dinsizlik olarak algılamayıp, din özgürlüğünün diğer özgürlükler kadar önemli olduğu savunulmuştur. Bunların uygulaması konusunda yeterince açıklık olmadığı anlaşılmaktadır. Kısa zamanda büyük halk kitlelerinin partiyi destekledikleri anlaşılmıştır.⁷⁵ Savaş yıllarında ihmal edilen kırsal kesimde yaşayanlarla, yine savaştan olumsuz etkilenen büyük ve küçük sermaye çevreleri için bir umut

⁷⁰ KOÇAK, a.g.e., s. 140-141; ÇAVDAR, a.g.e., s.455.

⁷¹ ÇAVDAR, a.g.e., s.456.

⁷² Feroz AHMAD, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945- 1980)* (Çev. Ahmet Fethi), Hil Yayın, İstanbul, 1992, s.49.

⁷³ Hürriyet KONYAR, *Ulus Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999, s.116,283.

⁷⁴ AHMAD, a.g.e., s.27.

⁷⁵ ÇAVDAR, a.g.e., s.456-457; KOÇAK, a.g.e., 141.

ışığı olan DP, aynı zamanda demokrasiye susamış aydınlar için de ideal bir siyasi oluşum gibi görülmüştür. DP, tek parti döneminin olumsuzluklarını muhalefet dönemi boyunca çok iyi değerlendirmiş ve 1950 yılında iktidarı devralmıştır.⁷⁶

DP'nin kuruluşu CHP tarafından olumlu karşılanmıştır. Ancak CHP yeni partiyi bir denetim organı olarak görme eğilimindedir. DP'nin en büyük sorunu danışıklı bir parti olmadığını kabul ettirmek olmuştur. Bayar, bazı insanların partisini, İktidar Partisi ile “danışıklı dövüş içinde” gibi değerlendirmesinden duyduğu rahatsızlığı basına şikayet ederek ifade etmiştir.⁷⁷ Ancak zamanla geniş kitlelerin desteğini sağladığı anlaşılınca CHP'nin tutumunda değişiklik olmuş ve muhalefet partisine baskı uygulamaya başlamıştır.⁷⁸

CHP, İkinci Olağanüstü Kurultayı'nda “Milli Şef” ve “Değişmez Genel Başkan” sıfatlarının kaldırılması yanında önemli bir değişiklik de tek parti sisteminde hükümeti denetlemek amacıyla oluşturulan Müstakil Grubun artık çok partili hayatta anlamı kalmadığı gerekçesi ile kaldırılması olmuştur.⁷⁹

DP, 21 Nisan 1946'da milletvekili ara seçimine ve 26 Mayıs 1946 da belediye seçimine katılmamıştır. DP'nin tek dereceli seçim ve seçim güvenliği, gizli oy-açık sayım ilkesi konusundaki ısrarları sonuç vermiştir. Genel seçimlerin tek dereceli olması kabul edildiyse de çoğunluk sistemi ve açık oy- gizli sayıma devam edilmesi kararlaştırılmıştır. Cemiyetler Kanununda değişiklik yapılarak sendikaların kurulması, Üniversiteler Kanunu, Matbuat Kanunu'nda gazete kapatma yetkisi gibi anti-demokratik uygulamalar kaldırılmıştır.⁸⁰

Genel seçimlere kadar DP örgütlenmeye çalıştıysa da CHP ile yarışamamıştır. CHP'lilerden bazıları yeni partinin kapatılmasını istedilerse de İsmet İnönü tarafından partinin örgütlenme hakkının olduğu savunulmuştur. CHP'nin egemen olduğu Meclis, tek dereceli seçim yasasını ve seçimlerin 21 Temmuz 1946'da yapılmasını kabul ederek kendini feshetmiştir. DP'nin seçimlere katılıp katılmaması parti içinde ve basında çok tartışıldıktan sonra örgütlenmesini tamamlamaması gibi bütün olumsuzluklara rağmen DP, kamuoyundan gördüğü büyük destek nedeniyle 1946 seçimlerine katılma kararı vermiştir. DP'nin seçimlerde

⁷⁶ EKİNCİ, a.g.e., s.307.

⁷⁷ AHMAD, a.g.e., s.28.

⁷⁸ KOÇAK, a.g.e., s.142.

⁷⁹ KOÇAK, a.g.e., 142.

⁸⁰ KOÇAK, a.g.e., s.142-143.

kullandığı sloganı “Yeter, söz milletindir” afişlere “dur” işareti veren bir el olarak geniş halk kitleleri üzerinde oldukça etkili olmuştur.⁸¹

1946 seçimleri Türk siyasi tarihine “usulsüz seçim” olarak geçmiştir. Seçim yasası’nın istenilen güvenceleri sağlamaması, iktidar partisinin hile yaptığı iddialarına yol açmıştır. DP ise bu durumun yarattığı şartlardan yararlanmasını bilmiştir. 21 Temmuzdaki tartışmalı seçimlerin sonucuna göre CHP 395, DP 66 ve Bağımsızlar ise 4 üyelik kazanmışlardır. Meclis açıldıktan sonra durumu incelemek için kurulan komisyonlar itirazları değerlendirmemiştir. Bazı milletvekillerinin seçim tutanaklarının onaylanmaması sonucu CHP 403, DP 54, Bağımsızlar 8 milletvekili şeklinde değişmiştir.⁸²

Bu sonuçtan da anlaşıldığı gibi DP’nin halktan gördüğü yoğun ilgi, seçim sistemi nedeniyle sandığa ve dolayısıyla da meclise yansımamıştır. 1946 seçimlerinden sonra kan değişikliğine gitmek isteyen İnönü, Başbakanlığa Şükrü Saraçoğlu’nun yerine Recep Peker’i getirmişse de,⁸³ DP’nin büyümesine engel olamamıştır. 7 Eylül 1946’da Cumhuriyet döneminin ilk büyük ölçülü devalüasyonu yapılarak Türk parasının değeri düşürülmüştür. Bu durumun yoksul kesimlerin olumsuz etkilenmesi, ülkede yeni zenginler türemesi ve hayat şartlarının daha da ağırlaşması DP’nin işine yarayan başka bir gelişme olmuştur.⁸⁴ Aralık ayında bütçe görüşmeleri sırasında Adnan Menderes’in hükümeti eleştirmesi karşısında, eleştirilerin Recep Peker’in “Psikopat bir ruhun ifadesi” olduğunu söylemesi üzerine DP Milletvekillerinin Meclisi topluca terk ederek boykot etmeleri dokuz günlük bir bunalıma sebep olmuştur. İnönü’nün Bayar’la görüşmesi ve benzer durumların yaşanmayacağı güvencesinin verilmesi üzerine DP Meclis’e dönmüştür.⁸⁵

DP 1. Büyük Kongresi 7 Ocak 1947’de Ankara’da yapılmıştır. Bu kongre demokratik gösterilerin ilki olarak değerlendirilmektedir. Kongrede hiçbir delegenin konuşmasının kısıtlanmaması demokrasi özleminin giderilmesi olarak yorumlanmıştır. Kongrede “Hürriyet Misakı” adı verilen bir bildiri kabul edilmiştir. DP’nin siyasi taleplerinin karşılanmaması durumunda meclisten ayrılma kararı verilmiştir. Bundan sonra iktidar-muhalefet çekişmesinin boyutları büyüyünce İnönü devreye girmiştir. Görüşmeler sonunda İnönü, ünlü 12 Temmuz Beyannamesi’ni yayımlamıştır. Beyannamede DP’nin yasal ve meşru bir muhalefet partisi

⁸¹ Stanford J. SHAW, Ezel Kural SHAW, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye**, C.2, 3. Baskı, E Yayınları, İstanbul, 2000, s.476; ÇAVDAR 457-458.

⁸² KOÇAK, a.g.e., 143-144.

⁸³ ÇAVDAR, a.g.e., s. 460.

⁸⁴ EKİNCİ, a.g.e.,s. 330.

⁸⁵ ÇAVDAR, a.g.e., s. 461; KOÇAK, a.g.e.,s. 144 ; Samet AĞAOĞLU,, **Siyasi Günlük: Demokrat Parti’nin Kuruluşu**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1993, s.50.

olduğunu belirtmesi DP açısından önemli olmuştur. Beyanname her iki partide de olumlu etki yapmasına rağmen partilerin kendi içlerinde çatışmalar yaşanmasına ve partiden ayrılmalara neden olmuştur.⁸⁶ Ekinci'ye göre İsmet İnönü'yü böyle davranmaya iten en önemli dış etken SSCB karşısında ABD'nin desteğinin belirgin bir şekilde artmasıdır.⁸⁷ İsmet İnönü bir denge unsuru olmayı başarmıştır.

CHP'de tek parti düşüncesini devam ettirmek isteyenler ile yeni dünya düzenine uyum sağlamak isteyenler arasında çatışma olmuş, bu ikili durum 12 Temmuz Beyanname ile sona ermiş ve yeni düzen yanlıları galip gelmişlerdir.⁸⁸ Recep Peker iç ve dış gelişmelere uyum sağlayamaması ve tek partili düzene dönülmesi isteğini imkansız kılan 12 Temmuz Beyanname nedeniyle bu görevde daha fazla kalamayarak istifa etmiştir. Peker'in istifası sonucu 9 Eylül 1947'de daha liberal ve hoşgörülü Hasan Saka yeni hükümeti kurmuştur.⁸⁹ İktidar içinde kaynamaların devam ettiği bir dönemde DP içinde de tartışmalar çıkmış ve Fevzi Çakmak önderliğindeki bir grup ılımlı parti üyesi istifa ederek, 20 Temmuz 1948'de Millet Partisi'ni (MP) kurmuşlardır. CHP cephesinde ise Peker gibi sertlik yanlısı olmayan Hasan Saka da istifa etmek zorunda kalmış ve yerine bu kez Şemsettin Günaltay başbakan olmuştur. Günaltay, İsmet İnönü'nün son başbakanı olmuştur.⁹⁰

DP'nin İkinci Büyük Kongresi, 20 Haziran 1949'da toplanmıştır. Kongreyi Samet Ağaoğlu DP'nin CHP ile ve parti içi çekişmelerini bir tarafa bırakarak, iktidara hazırlık yapılan bir kongre olarak anlatmıştır.⁹¹ Kongrede alınan kararlar "Milli Teminat Andı" olarak kabul edilmiştir. Bu kararlar CHP tarafından "Milli Husumet Andı" olarak ifade edilmiştir.⁹² İktidar çevresinde alınan kararlar 12 Temmuz Beyanname'nin partilerin barış içinde yaşaması ilkesine ters düştüğü için tepki uyandırmıştır. Yeni seçim yasası kabul edilmiştir. Bu yasaya göre gizli oy ve açık tasnif ilkesi getirilmiş, partilere radyodan propaganda imkanında eşitlik sağlanmıştır. DP'nin istediği nispi seçim ilkesi kabul edilmemiştir. Seçimlerin 14 Mayıs 1950'de yapılması kabul edilmiştir.⁹³ CHP'liler zaferden emin oldukları için DP'lilere

⁸⁶ ÇAVDAR, a.g.e., s.462; KOÇAK, a.g.e., s.147 ; AKŞİN, a.g.e.,s. 228.

⁸⁷ EKİNCİ, a.g.e., s. 335.

⁸⁸ KONYAR, a.g.e., s. 117.

⁸⁹ KOÇAK, a.g.e., s.148-149 ; SHAW, a.g.e., 477.

⁹⁰ ÇAVDAR, a.g.e., s.462 ; SHAW, a.g.e., s.478 ; AKŞİN, a.g.e.,s.228; BOZDAĞ, a.g.e., s.137.

⁹¹ AĞAOĞLU, a.g.e., s. 332.

⁹² AKŞİN, a.g.e., s.229.

⁹³ ÇAVDAR, a.g.e., s. 463; KOÇAK, a.g.e., s. 153.

yeni mecliste milletvekili bile önermişlerdir.⁹⁴ 1950 yılı seçimleri düzenli ve güvenli bir ortamda geçmiştir. CHP iktidarı boyunca sıkıntı çekenlerin desteği DP'den yana olmuştur.⁹⁵

Seçim yasasında yapılan değişikliklerden sonra 14 Mayıs 1950'de yine çoğunluk sistemine göre olmakla birlikte gizli oy-açık tasnif esasına göre yapılan genel seçimlerde, bu kez DP üstünlük sağlamış ve 27 yıllık CHP iktidarı sona ermiştir. Çoğunluk sistemine göre yapılan bu seçimlerde milli iradeyi tam olarak yansıtmamıştır. Çünkü oyların %53'ten biraz fazlasını alan DP 408 milletvekili çıkararak parlamentonda % 84' lük bir güç elde etmiştir. %40 oy alan CHP ise 69 milletvekili çıkararak parlamentoda %15'lik bir oranla temsil edilme imkanı bulmuştur. Bu seçimde MP % 3.1 oyla 1 milletvekili çıkarmış, % 4.8 oyla da 9 Bağımsız milletvekili seçilmiştir.⁹⁶ Bu seçimler sonucu 1923 yılında devleti kurmuş olan CHP, medeni bir şekilde iktidarı DP'ye devretmiştir. Böylece Türk demokrasi tarihinde yeni bir dönem başlamıştır. 1950 seçimiyle Türk milleti, iktidarı barışçı yollarla değiştirebileceğini göstermiştir.

II. DEMOKRAT PARTİ İKTİDARI

A) 1950-1954 DÖNEMİ

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan genel seçimlerde elde edilen sonuçlar sonrasında DP'nin seçimi kazanmasıyla İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığından ayrılmış ve yerine Celal Bayar, Türkiye Cumhuriyeti'nin 3. Cumhurbaşkanı olarak göreve gelmiştir. Adnan Menderes Başbakan olarak atanırken, DP'nin kurucularından Fuat Köprülü Dışişleri Bakanı, Refik Koraltan ise Meclis Başkanı olmuşlardır. İktidarda olmalarına rağmen DP'lileri rahatsız eden en önemli durum CHP ve İnönü'ye bağlılığı bilinen, kendilerini devireceklerinden korktukları ordu olmuştur. Hükümet güvenoyu almasından birkaç gün sonra 6 Haziran 1950'de orduda tasfiye yaparak yeni bir komuta heyeti oluşturmuştur. Ordu içindeki CHP'ye yakınlık duyan kadroların tasfiyesi, Börtüçene'nin ifadesi ile "Korkunun ecele faydası yoktur." girişimleri olarak kalmıştır.⁹⁷ DP iktidarını tek partili rejimden bıkan işçi köylü, basın, hatta askerler desteklemişlerdir. Parlamenter demokrasiye DP'nin zaferi ile ulaşılabileceğini düşünen aydınlar da tam destek vermişlerdir.⁹⁸ Ama bu destek uzun sürmemiştir. DP'nin ilk icraatı 16 Haziran'da Arapça ezan yasağını kaldırmak olmuştur. DP'nin bu kararı, birçok açıdan dönüm noktası olmuştur. DP'ye destek vermiş bazı aydınlar bu karardan sonra DP'den koparken,

⁹⁴ AHMAD, a.g.e., s. 44.

⁹⁵ SHAW, a.g.e., s. 479.

⁹⁶ KOÇAK, a.g.e., s.154.

⁹⁷ BÖRTÜCENE, a.g.m., s.70.

⁹⁸ AHMAD, a.g.e., s.63.

Atatürk devrimleri konusunda hassas olan orduda da ilk rahatsızlıklar başlamıştır.⁹⁹ 1950-1954 yılları DP'nin geniş halk kitleleri tarafından beğenilmesini sağlayacak önemli ekonomik rahatlamaya sahne olmuştur. Dış ticarete lehimize sayılabilecek gelişmeler olmuştur. Siyasal yalnızlığın giderilmesi için NATO'ya girmek hedeflenmiştir. Türk Hükümeti, Türkiye'nin NATO'ya girme isteğini Sovyet tehdidine karşı güvenlik sağlamak yanında “modern Türkiye” için gerekli görmüştür. Yani ekonomik, siyasi ve askeri gelişmede NATO hedefi çok önemli görülmüştür.¹⁰⁰ Ancak başvurular hep reddedilmiştir.¹⁰¹ NATO'ya girmemizi hızlandırması için Kore'ye Temmuz 1950'de 4500 kişilik bir tugay gönderilmesi işe yaramış, 17 Ekim 1951'de NATO'ya davet edilerek, 1952'de teşkilata üye olma hedefine ulaşılmıştır.¹⁰² Böylece İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan yalnızlık sona ermiştir. Dış siyasetteki bu olumlu gelişmeler iç politikaya yansırken, DP'nin halk kitlelerinden aldığı destek artmıştır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında ihmal edilen kırsal kesim ve tarım alanları, DP'nin iktidar olmasıyla canlanmaya başlamıştır. Özellikle Marshall yardımı sayesinde ilk yıllarda başta traktör olmak üzere, tarım aletlerinin yaygınlaştırılması gerçekleşmiştir.¹⁰³ Savaş yıllarında biriken altın, döviz rezervi yanında ABD'nin askeri ve ekonomik yardımı sayesinde hızlı bir ekonomik büyüme olmuştur.¹⁰⁴

Olumlu ve olumsuz çeşitli gelişmeler karşısında DP yöneticilerinin iktidara yeterince hazırlıklı olmamaları ve CHP'nin muhalefet deneyimsizliği, iki siyasal parti arasındaki ilişkileri gün geçtikçe gerginleştirmiş ve ülke kısa zamanda sonu gelmeyen siyasal çekişmelere doğru sürüklenmeye başlamıştır.

Halk üzerinde olumlu etkiler yapan ekonomik canlanma, iç siyasette DP'lilerin izledikleri tutum nedeniyle tam yaşanmamıştır. 1951 yılının Ağustos ayında Halkevleri ve Halkodalarının devletleştirilmesi, bu örgütlerin mal varlıklarının hazineye aktarılması; 1953 yılında CHP'nin tüm mal varlığının “haksız iktisap” olduğu iddia edilerek Hazineye

⁹⁹ Mehmet Ali BİRAND, Can DÜNDAR, Bülent ÇAPLI, **Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu**, 9. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001, s.72-73.

¹⁰⁰ SANDER, a.g.e., s.266-267.

¹⁰¹ BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.78.

¹⁰² Tefik ÇAVDAR, “Demokrat Parti” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 8, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s.2068; Mete TUNÇAY, “Siyasal Tarih 1950-1960” **Türkiye Tarihi 4**, (Ed. Sina AKŞİN), 2. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s.178-179.

¹⁰³ Erik Jan ZÜRCHER, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, (Çev. Yasemin Saner GÖNEN), 16. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.326.

¹⁰⁴ TUNÇAY, a.g.e., s.181.

geçirilmesi,¹⁰⁵ 1953 yılında Cumhuriyeti yıkmak için dini kullandığı gerekçesiyle MP'nin yasaklanması ve nihayet basın üzerindeki baskıların arttırılması iktidar-muhalefet ilişkilerini olumsuz etkilemiştir.¹⁰⁶

B) 1954-1957 DÖNEMİ

1954 yılında yapılan seçimleri de DP kazanmıştır. CHP'nin meclisteki milletvekili sayısınının 31'e düştüğü bu seçimlerde DP oylarını arttırmış ve oy oranını %57'ye yükseltmiştir. Bu oran bütün çok partili demokratik rejim boyunca bir partinin alabildiği en yüksek oy oranı olarak tarihe geçmiştir.¹⁰⁷ CHP ise oyların ancak %35'ini alabilmiştir. Çoğunluk sistemi nedeniyle sandık sonuçları meclise DP'nin % 93 olarak yansımıştır. DP'nin gücünü arttırması, izlenen iç ve dış politikanın toplum tarafından onaylanması anlamı taşımaktaydı. DP'nin ilk işi CHP'ye ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne (CMP) oy veren illeri cezalandırmak olmuş, Malatya ikiye bölünerek Adıyaman oluşturulmuş, Kırşehir ise ilçeye çevrilmiştir.¹⁰⁸ DP, muhalefet üzerindeki baskılarını 1954 yılından sonra daha da arttırmıştır. İktidar muhalefet ilişkilerinin gerildiği 1954 yılında kışlalarda da tedirginlik artmıştır. Dört yıl önce DP'ye sempati ile bakan orduda, ihtilal planları yapılmaya başlanmıştır. Ordudaki rahatsızlık ezanın Arapça okunması yasağının kalkması ile başlamıştır. İtaat edilecek bir komutan olarak gördükleri CHP Genel Başkanına iktidarın izlediği tutumu ordu kendisine yapılmış olarak kabul etmiştir.¹⁰⁹ Gazetecilere hapis ve para cezalarının verilmesiyle CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek 'in 1955'te bir gün gözaltında tutulması ve daha sonraki günlerde 6 ay hapse mahkûm olması, Ulus Gazetesi ve dört gazetenin kapatılması iktidar-muhalefet ilişkilerini büyük bir çıkmaza doğru sürüklemiştir.¹¹⁰

Bayar'dan sonra, Menderes'in ABD ziyareti sırasında talep edilen kredinin alınmaması ekonomik sıkıntıların başlayacağını göstermiştir. Dış borçlanmanın artması, eldeki rezervlerin erimesi, DP iktidarının ekonomik anlamda sıkıntılı bir döneme girmesine neden olmuştur.¹¹¹

1954-1957 yılları arasındaki DP iktidarının belki de en önemli olayı 6-7 Eylül olaylarıdır. 6 Eylül 1955'te Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı yönünde çıkan asılsız haberler üzerine galeyana gelen bir grup, İstanbul'daki Rumların ev ve işyerlerini,

¹⁰⁵ TUNÇAY, a.g.e., s.179.

¹⁰⁶ ZÜRCHER, a.g.e., s.324-325; SHAW, a.g.e., s.484.

¹⁰⁷ BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.91.

¹⁰⁸ TUNÇAY, a.g.e., s. 181; BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.95.

¹⁰⁹ BİRAND ve diğerleri, a.g.e.,s.98.

¹¹⁰ SHAW, a.g.e., s. 485.

¹¹¹ ÇAVDAR, a.g.m., s.2068; BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.95.

mezarlık ve kiliseleri tahrip etmiştir. Ordu birliklerinin müdahalesiyle bastırılan olaylar sonucunda sıkıyönetim ilan edilmişse de Türkiye'nin dış politikada aldığı yara kapatılamamıştır.¹¹²

Olaylardan iktidar partisi de etkilenmiştir. İçişleri Bakanı Namık Kemal Gedik istifa etmiştir. Menderes, Meclis Grubundan kendisi için güvenoyu alarak durumunu düzeltmiştir. Parti içindeki muhalifler partiyi içeriden demokratikleştiremeyeceklerini anlayınca partiden ayrılarak 25 Aralık 1955 'de Hürriyet Partisi'ni (HP) kurmuşlardır.¹¹³

Ordu da gelişmelere kayıtsız kalmamıştır. Yönetime el koymak için fırsat bekleyen onlarca cunta oluşmuştur. 29 Ekim 1956'da Talat Aydemir'in darbe için önerdiği tarih 29 Ekim 1957 idi. Bu tarih DP'nin seçimlerde kaybedeceği ama bırakmak istemeyeceği varsayılarak hesaplanmıştır. Ama seçimleri DP'nin kazanması planları bozmuştur.¹¹⁴

DP-CHP gerginliğinin had safhaya ulaşması ve iktidarın güç kaybetmeye başlaması nedeniyle seçimler bir yıl önceye alınarak 1957 yılında yapılmıştır.

C) 1957-1960 DÖNEMİ

Cumhuriyet tarihinin en sert siyasi mücadelesinin 1957 seçim kampanyası olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. CHP için varolma, DP için ölüm kalım savaşı olan 1957 seçimlerine iki düşman parti olarak katılan CHP ve DP uzlaşmaz bir tavır sergilemişlerdir.¹¹⁵ 27 Ekim 1957'de yapılan seçimlerde de çoğunluk sisteminin uygulanması neticesinde DP meclisin üçte ikisinden fazlasını almıştır. Ancak DP oylarında büyük düşüş görülmüştür. DP % 48 oy oranı ile 424, CHP % 41 oy oranı ile 178, CMP 4, HP 4 milletvekili meclise sokmuşlardır. Sonuçlar Menderes başta olmak üzere tüm DP'lileri tedirgin etmiştir. Bu durum iktidarın daha da sertleşerek antidemokratik uygulamalarını arttırmasına yol açmıştır. 1958 yılı başlarında "Dokuz subay"¹¹⁶ tutuklaması yapılmıştır. 14 Temmuz 1958'de Irak' ta yaşanan darbeye ordunun yönetime el koyması, DP iktidarının da bir askeri darbeye devrilmesinden çekinmesine neden olmuştur.¹¹⁷ Potansiyel bir tehlike olarak görülen CHP ve basın üzerinde baskılar artmıştır. Muhalefetin ordu ile işbirliği yaptığını düşünen iktidar, kuşkuların artmasından dolayı ABD ile ikili bir anlaşma yapmıştır. Anlaşma "Dolaylı bir saldırı ya da bir hareket olması halinde" hükümetin çağırması üzerine, ABD birliklerinin

¹¹² TUNÇAY, a.g.e., s.184; BİRAND ve diğerleri, a.g.e.,s. 109.

¹¹³ AHMAD, a.g.e., s. 67.

¹¹⁴ BİRAND ve diğerleri, a.g.e.,s.124.

¹¹⁵ BİRAND ve diğerleri, a.g.e.,s. 121.

¹¹⁶ AHMAD, a.g.e., s. 157-158

¹¹⁷ BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s. 130-131; AKŞİN, a.g.e.,s. 237.

Türkiye'ye gelmesini öngörmektedir. CHP'nin karşı çıkmasına rağmen anlaşma meclisten geçmiştir.¹¹⁸

1957 seçimlerinde muhalefetin güç birliği yapması engellenmiş, ancak 1958 sonbaharında partiler arası birleşmeler sağlanmıştır. Türkiye Köylü Partisi (TKP), CMP'ye; HP, CHP'ye katılmıştır.

Muhalefete karşı duyulan kuşku ve muhalefetin güç birliği arayışına DP'nin 12 Ekim 1958'de Vatan Cephesi'ni kurarak cevap vermesi, olaylara yeni bir boyut kazandırmıştır. Ülkedeki siyasal kamplaşma ve dolayısıyla da gerginlik geri dönülmez bir hal almıştır.¹¹⁹ Menderes, taraftarlarını bu oluşumda toplanmaya davet ederken karşı grubu "kin ve husumet cephesi" olarak göstermiştir. Bir buçuk yıl devam eden ve üye olanların sayısının bir milyona ulaştığı Vatan Cephesi uygulaması askeri müdahalenin yapıldığı güne kadar devam etmiştir.¹²⁰ Uyar, DP'nin Vatan Cephesini ne olursa olsun iktidarda kalmak ve muhalefete karşı kendini savunma refleksi olarak ortaya çıkardığını belirtmektedir.

DP'nin ekonomideki temel amacı tüm yurt çapında ekonomik kurumsallaşmayı gerçekleştirmek ve özel sektörün gelişmesine öncelik tanımak olmuştur. Bunun sonucunda ilk yıllarda milli gelirde % 15'lik bir artış gerçekleşmiş ve ekonomide ciddi bir hareketlenme ortaya çıkmıştır. Fakat 1954 yılından sonra ekonomide, özellikle de dış ticarete denge bozulmaya yüz tutmuş ve sonuçta hükümet kaçınılmaz bir biçimde dış borçlanmaya yönelmiştir. Bu dönemde DP iktidarı ortaya çıkan ekonomik bunalımlar karşısında çaresiz kalmış ve IMF ile Dünya Bankası'nın dayatmalarına direnememiştir. Yaşanan döviz darboğazı dengeleri alt üst etmiştir. Ancak bu borçlanma siyaseti de 4 Ağustos 1958'de devalüasyon sonucu Türk parasının değerinin düşürülmesine yol açmıştır. Ekonomik durumun bu şekilde bozulması, muhalefeti cesaretlendirerek erken seçim isteklerini dile getirmesine neden olmuştur.¹²¹

1958 yılında ekonomik bunalım artıkça kuyruklar ve karaborsalar da artmıştır. Ancak, DP'nin saygınlık kazanmasına neden olacak iki önemli gelişme olmuştur. Birincisi 1958 yılında alacaklı devletler konsorsiyumu sonucu uygulanmaya başlanan istikrar tedbiridir. Türk Lirası'nın yabancı paralar karşısında değerinin düşürülmesi gibi kamuoyunun hoşlanmayacağı tedbirler olmuşsa da mal bolluğunun yaşanması, kuyrukların kalkması bu hoşnutsuzluğu

¹¹⁸ BÖRTÜCENE, a.g.m., s. 72; TUNÇAY, a.g.e., s. 185

¹¹⁹ TUNÇAY, a.g.e., s. 185; ÇAVDAR, a.g.m., s.2069; BİRAND ve diğerleri a.g.e.,s.133; AKŞİN, a.g.e.,s. 238.

¹²⁰ Hakkı UYAR, **Vatan Cephesi Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek**, Buke Yayınları, İstanbul, 2001, s.21-22, 125.

¹²¹ TUNÇAY, a.g.e., s. 186.

gidermiştir. İkinci gelişme ise Şubat 1959'da Londra'daki uçak kazasıdır. Menderes hafif yaralı olarak kurtulmasına rağmen bu olay propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Büyüyen sorunlar karşısında muhalefetle aralarında geçici bir rahatlama sağlamıştır.¹²² Menderes'in kurtulması ülkede bir mucize olarak gösterilmiştir. Konya Milletvekili Himmet Ölçmen'in sözleri bu konudaki yaklaşımı ortaya koymaktadır. "Bu milletin başında Peygamberin, Allah'ın tayin ettiği bir lider var, bu da Menderes'tir."¹²³

İktidar ile muhalefet arasında gerginlik ileri bir aşamaya gelmiştir. Bunu Adnan Menderes'in 1960 Yılı Bütçe Kanunu'nun kabulü sebebiyle yaptığı konuşmanın bir bölümünü alarak yansıtacağız. "Muhterem arkadaşlar; karşımızda bir muhalefet var ki, ak denilene mutlaka kara, kara denilene mutlaka ak demektir. Tahammül ve müsamaha değil, insafi bile akla getirmemektedir. Kendisini bu Meclis camiasının dışında ve hatta üstünde telakki etmektedir. Hükümeti ise, Meclisin dışında veya Meclise yabancı bir teşekkül sanmaktadır. Hükümetin Meclis içinde, Meclisle beraber ve Meclis'in murakabesi altında çalışan bir icra heyeti olduğu, vazife başında olduğu müddetçe Yüksek Meclisin itimadına sahip bulunduğu hakikatini bilmemekte veya bilmez görünmektedir."¹²⁴

1959 yılından itibaren ülkede gerginlik tekrar tırmanışa geçmiştir. Birand'ın ifadesi ile "Ülke soluk soluğa, geliyorum diyen bir ihtilale koşmuştur. Bu demokrasinin intihar koşusudur."¹²⁵

III. 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ

A) ASKERİ MÜDAHALELERE GENEL BAKIŞ

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar demokrasiyi koruma ve geliştirme görevini askerlerin üstlendiği varsayımı vardır. Cumhuriyetin 85 yılında iki askeri müdahale yapılmıştır. Çok partili hayata geçişle birlikte her 20 yılda bir askeri müdahale yaşanmıştır. Bunlar 27 Mayıs 1960, ve 12 Eylül 1980 askeri müdahaleleridir. Artık askeri müdahale geleneği sona erse de gün geçmiyor ki basından benzer girişimler ile ilgili bir haber duyulmasın. En kötü demokrasinin bile diktatörlüklerden iyi olduğu, askeri müdahalelerin modern çağda toplumları, ekonomik ve sosyal alanda geriye götürdüğü yaşanan tecrübelerden çıkarılabilecek bir sonuçtur. Cumhuriyet tarihinin ilk askeri müdahalesi olan 27 Mayıs dünyada yapılan diğer askeri müdahalelerden farklı olarak demokrasiyi kaldırmak için değil demokrasiyi işletmek iddiasıyla yapılmıştır. Tek parti döneminin getirdiği alışkanlıklardan DP'nin de kurtulamayışı karşısında askerler demokrasiyi koruma ve geliştirme görevini üstlenerek yönetimi ellerine almışlardır.

¹²² ÇAVDAR, a.g.m., s. 2069; TUNÇAY, a.g.e., s.186; BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s. 135.

¹²³ AHMAD, a.g.e., s. 75.

¹²⁴ Faruk SÜKAN, **Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları (1950-1960)**, Kültür Ofset, Ankara, 1991, s.463.

¹²⁵ BİRAND ve diğerleri, a.g.e.,s. 140.

27 Mayıs Askeri Müdahalesi için bakış açısına göre ihtilal, inkılap, devrim, darbe gibi değişik adlar verilmiştir. Hikmet Özdemir, 27 Mayıs'ın Kurtuluş Savaşı anlamında bir ihtilal olmadığını, siyasi iktidarın bir sınıftan ötekine geçmesi anlamında devrim olmadığını fakat, gerçekleşmesinde geniş çevrelerin desteği olduğu için darbe olarak ta görülmemesi gerektiğini belirtmiştir.¹²⁶ Sina Akşin ise 27 Mayıs'ı Atatürk ve İnönü'nün kurdukları demokrasi temellerini genişletip pekiştirdiği, sosyal devlet anlayışını, ve çeşitli kurumları getirdiği için darbe olmasının yanında devrim olarak kabul etmiştir.¹²⁷ Müdahaleyi gerçekleştiren subaylar arasında da bu konuda fikir birliği yoktur. "27 Mayıs bir hükümet darbesi midir, yoksa bir inkılâbın başlangıcı mıdır?" Hükümet darbesi diyenlerin adil bir seçim kanunu ile yapılacak seçimlerde iktidarın kazanan partiye verilmesi gerektiğini düşünenler olduğu, inkılap diyenlerin ise en az dört sene ordunun yönetimi elinde tutması gerektiğini aksi takdirde demokratik rejime ulaşılamayacağını savunanlar olduğu iddia edilmiştir.¹²⁸ 27 Mayıs'ın bir darbeden kısa bir süre içinde hızla bir ihtilale dönüştüğünü iddia eden Şevket Süreyya Aydemir ise, aynı zamanda hareketin başlangıcında lider eksikliğinin ve programlarının olmadığını da belirtmiştir.¹²⁹ Bütün bu değerlendirmelere rağmen 27 Mayıs askeri bir müdahale özelliği taşımıştır.

B) 27 MAYIS 1960 ASKERİ MÜDAHALESİ

İktidarın muhalefet ile gerginlik yaşaması CHP liderlerinin yurt gezilerinde olaylar çıkmasına neden olmuştur. İnönü'nün Ege gezisinde önemli olaylar yaşanmıştır. Uşak'ta taşlanması ve Topkapı'da saldırı düzenlenmesi gibi.¹³⁰ İnönü'nün Kayseri gezisi ordunun tavrını belli etmesi açısından çok önemlidir. Çünkü burada İnönü'ye bir parti lideri gibi değil, bir komutan gibi davranıldığı .¹³¹ iddia edilmiştir.

DP iktidarının sonunu hazırlayan gelişmelerin en önemlisi 18 Nisan 1960'ta "Tahkikat Komisyonu"nun kurulması olmuştur. DP'lilerden oluşan komisyon tarafsız olamamıştır. Komisyona mahkeme ve meclisin yetkilerini bile aşan olağanüstü yetkiler verilmiştir.¹³² Tahkikat Komisyonu başta CHP olmak üzere Meclis içi ve dışı tüm muhalefeti hemen her türlü siyasi faaliyetten men etmeyi hedeflemiş ancak sorunları çözememiştir. 3 Mayıs'ta Kara

¹²⁶ Hikmet ÖZDEMİR, "Siyasal Tarih 1960-1980", **Türkiye Tarihi 4**, (Ed. Sina AKŞİN), 2. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990, s.194.

¹²⁷ AKŞİN, a.g.e., s.245.

¹²⁸ Ümit ÖZDAĞ, **Menderes Döneminde Ordu-Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul, 1997, s.353.

¹²⁹ Şevket Süreyya AYDEMİR, **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, 6. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999, s.313-315.

¹³⁰ TUNÇAY, a.g.e., s.186

¹³¹ BİRAND ve diğerleri, a.g.e.,s. 140.

¹³² AHMAD, a.g.e., s. 79.

Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e bir mektup yazmıştır. Bu mektupta Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanlığından istifa edip yerine Adnan Menderes'in getirilmesinin iyi olacağını, çünkü hala DP'nin hatalarına rağmen büyük bir halk kitlesinin Menderes'e sevgi duyduğunu ve güvendiğini belirterek değişikliğin memleketi yatıştıracağını yazmıştır.¹³³ Askeri müdahaleden sonra mektup gündeme geldiğinde mektubun Menderes'in cumhurbaşkanlığına getirilmesi bölümü gizlenmiştir.

Ekonomik durumun gittikçe bozulması muhalefeti güçlendirmiştir. CHP erken seçim istemeye başlamıştır. 1960 yılında iktidar, muhalefeti ihtilal kışkırtıcılığıyla, muhalefet ise iktidarı istibdat idaresi ile suçlamıştır. İlkbaharda gerginlik artmıştır. 27 Nisan 1960'da mecliste soruşturma kurullarını geniş yetkilerle donatan bir yasa çıkarılmıştır. İnönü bu durumu "baskı rejimi" olarak nitelemiştir. "Eğer bir idare insan haklarını tanımaz, baskı rejimi kurarsa, o memlekette ihtilal behemehal olur. Böyle bir ihtilal dışımızda, bizimle münasebeti olmayanlar tarafından yapılacaktır. Bu yolda devam ederseniz, ben de sizi kurtaramam. Şartlar tamam olduğu zaman milletler için ihtilal meşru bir haktır. İhtilal meşru bir hak olarak kullanılacaktır." sözleriyle adeta askeri müdahaleyi haber vermiştir. İstanbul ve Ankara Üniversitelerindeki hukuk profesörleri Tahkikat Komisyonlarının kurulmasını anayasaya aykırı olmakla suçlamıştır. Profesörlere siyasetle uğraştıkları için disiplin cezası verilmiştir. Bu durum öğrenci gösteri ve ayaklanmalarına neden olmuştur. Yetki Yasasının ertesi günü İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin yaptığı gösteri de polis çaresiz kalmış, ordu birlikleri çağırılmıştır. Sonraki gün Ankara'da Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi öğrencileri 555 K "Beşinci ayın beşinci günü saat 5'te Kızılay'da" anlamına gelen parolası ile öğrenciler sokaklara dökülmüştür. Sıkıyönetim ilan edilmişse de tepkiler denetlenememiştir. Hükümete 30 Nisan'da Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in istifa etmesi çağrısı da etkisiz kalmıştır.¹³⁴ 21 Mayıs'ta Harp Okulu öğrencileri hükümete tepki niteliğinde yürüyüş yapmışlardır. Harp Okulu'nun yürüyüşü ile ordunun cephe aldığı açıkça belli olunca DP genel idare kurulu toplantısında tutum ve kadro değişikliği kararı alınmıştır Ancak bu karar Menderes tarafından reddedilmiştir.¹³⁵ Ancak Mayıs ortalarında yaptığı Ege gezisinde Menderes'e halkın büyük sevgi gösterileri olmuştur. Menderes bundan cesaret almıştır. İstifayı düşünüyorsa da bu geziden sonra vazgeçmiştir."¹³⁶

DP'nin Silahlı Kuvvetler ile ilişkisi de iktidara geldikleri ilk günden beri iyi olmamıştır. 1950 yılından başlayarak orduyu yok yerine koydukları, ilgisizlik, küçümseme eğilimi gösterdikleri iddia edilmiştir. 27 Mayıs'ı gerçekleştirenlerin hafızalarında "kötü

¹³³ BİRAND ve diğerleri, a.g.e.,s.152; AKŞİN, a.g.e., s. 242.

¹³⁴ BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.152-154.

¹³⁵ AKŞİN, a.g.e., s.241-242; TUNÇAY a.g.e., s. 187.

¹³⁶ TUNÇAY, a.g.e., 187; BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.156-157.

muamele”nin etkisinin önemli.¹³⁷ olduğu ileri sürülmüştür. 1960 askeri müdahalesinin örgütleyicilerinden biri ve müdahale sonrası MBK üyesi olarak görev yapan Ahmet Yıldız anılarında bu konuya şöyle temas etmiştir. Menderes ihtilalden üç gün önce nöbet tutan askerleri göstererek “İhtilal olacakmış, bir teranedir tutturmuşlar, ihtilal şu karşımızda günahsız, bizi korumak için sabaha kadar nöbet tutan Mehmetçik mi, bize karşı ateş edecek? Bunlar mı bize karşı çıkacak? Biz ne yaptık Mehmetçiğe? Ne günah işledik?” dediğini hatırlattıktan sonra “Battal Gazi ordusu dediği orduya, şövalye ruhunu kıracağım dediği subaya, ihtilal korkusuna kapılınca, övgüler ve saygılar sunarken, onlardan bir çekince gelmeyeceğine, ihtilal olmayacağına da kendisini ve yanındakileri inandırmak istemekteydi” derken bu ruh halini yansıtmaktadır.¹³⁸ İsmet İnönü’nün 27 Mayıs’tan 40 gün önce söylediği gibi artık ordu için “ihtilal meşru bir haktır.”¹³⁹ Ne olmuştu da ordu yönetime el koymuştur? Yukarıda açıklamaya çalışılan ekonomik ve siyasi şartlar, iktidar muhalefet çatışması, ordunun ihmal edilmesi gibi sebepler genel bir memnuniyetsizlik yaratmış olsa da seçimlere bir yıl kala bu şekilde ordunun müdahalesi demokrasi konusundaki tecrübesizliğimizin bir sonucudur. 27 yıl boyunca CHP’nin tek parti iktidarının olumsuzlukları, DP iktidara geçince eleştirdiği hataları kendisinin yapması, İkinci Dünya Savaşı’nın olumsuz etkileri bu konuda gerekli birikimin edinilmesini engellemiştir. Ordu ise DP iktidarının başından itibaren yönetime el koymak için fırsat kollamıştır. 5 Haziran 1950’de bir albayın Menderes’e İnönü’ye bağlı generallerin darbe hazırlığı içinde olduğunu bildirmesi üzerine büyük bir tasfiye hareketine girişmiştir.¹⁴⁰ Böylece yeni iktidara karşı koymayacak, onu tanıyacak bir komuta heyeti oluşturulmuştur. Darbe girişimi belgelendirilmemiş olmasına rağmen DP bu kuşkuyu ortadan kaldırmışsa da ileriki yıllarda bu girişiminin sonuçsuz kaldığını görecektir.¹⁴¹

DP iktidarına karşı 1951 yılından itibaren ordu içinde çok sayıda örgüt kurulmuştur. Tuzla Uçaksavar Okulu Örgütü, Harp Akademisi Örgütü, Okan-Aydemir Örgütü, Koçaş Örgütü, Yüksek Kumanda Akademisi Örgütü (Talat Aydemir Hücresi), Birleşik Örgüt, Özdağ-Esin Grubu.¹⁴² Aralık 1957 yılında hükümete karşı komplo kurmakla dokuz subay suçlanarak tutuklanmışlardır. 1958 yılı başlarında “Dokuz Subay” tutuklaması kamuoyuna açıklanmıştır. Konu ile ilgili araştırma sürerken ordu sessiz kalmış, sadece, İkinci Ordu Komutanı Orgeneral Rüştü Erdelhun’un Başbakan’a telgraf çekerek olayı kınaması ve hükümete bağlılığını bildirmesi onun Genelkurmay Başkanlığına yükseltilmesini sağlamıştır

¹³⁷ Mevlüt BOZDEMİR, “Türk Silahlı Kuvvetleri Ordu-Siyaset İlişkileri”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.10, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995, s.2655.

¹³⁸ Ahmet YILDIZ, **İhtilalin İçinden Anılar, Değerlendirmeler**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2001, s.171.

¹³⁹ BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.169.

¹⁴⁰ ÖZDAĞ, a.g.e., s.23-24; ÇAVDAR, a.g.m, s. 2068; AHMAD a.g.e., s. 152.

¹⁴¹ BÖRTÜCENE, a.g.e., s.70.

¹⁴² ÖZDAĞ, a.g.e., s.75-87.

Darbe yapmayı düşünen subaylar daha ihtiyatlı davranmayı bir süre daha beklemeyi uygun görmüşlerdir. Soruşturmanın bir yere varmayacağını anlayınca da büyük bir gizlilik içinde çalışmaya başlamışlardır. Bu subaylar hareketi idare edecek yüksek rütbeli bir subay arayışında Cemal Gürsel de karar kılmışlardır. Gürsel sayesinde kritik noktalara atamalar yaparak askeri müdahale girişimlerini hızlandırmışlardır.¹⁴³

İhtilal önlenemez miydi sorusuna yazar Aydemir “Elbette önlenebilirdi. Tek çare seçimdi. Hiç değilse bir hükümet değişikliği.”cevabını vermiştir.¹⁴⁴

Hükümet ise askeri müdahaleyi durdurmak için darbeden 15 gün önce ordunun şartlarını iyileştirici tedbirler sözü vererek “geç kalmış” ödünler vermiştir. Genelkurmay Başkanının gösterilerin önemsiz olduğu konusunda hükümeti rahatlatması, oyalanmasına neden olmuştur. Hatta Menderes’in ordunun kendisine karşı geçeceğine inanmadığı bile söylenmiştir. Milli Savunma Bakanı General Namık Argüç’ün zırhlı tugayı Konya’dan başkente getirme teklifini reddetmiştir. Böyle bir girişimin aslında darbe girişimcilerini olumsuz etkilemesi mümkün iken reddetmiştir.¹⁴⁵ Görüldüğü gibi hükümet tedbir almada gecikmiştir.

Menderes’in 25 Mayıs’taki grup toplantısından sonra bir an önce Eskişehir ziyaretine gitmek istemiştir. Ama Eskişehir’de uçaktan indiğinde beklemediği bir sahneyle karşılaşmıştır. Subaylar Menderes’in uzatılan elini havada bırakarak isyanı fiilen başlatmışlardır. Şehir meydanında ise kürsüde yapacağı konuşmayı hoparlörlerinin tellerinin kesilmesinden dolayı yapamamıştır. Gece ziyafet salonunda da subayların davranışları rahatsız edici olmuştur.¹⁴⁶ Yazar Ş.S. Aydemir Menderes’in Eskişehir’den sonra Ankara’ya dönmeyi değil Konya’ya gitmek istediğini belirtmiştir. Menderes’in burada kendisini karşılayacak coşkun kalabalıktan destek arayacağını¹⁴⁷ iddia etmiştir. Ancak Menderes Konya’ya gidmeden ordu yönetime el koymuştur.

27 Mayıs 1960 sabahı Türk Silahlı Kuvvetlerinden kendilerine MBK denilen bir grup albay ve alt rütbeli subaylar hükümet, meclis ve askeri hiyerarşiyi etkisiz duruma getirerek idareyi ele geçirmişlerdir.¹⁴⁸

¹⁴³ ÖZDAĞ, a.g.e., 106, 107, 117; AHMAD, a.g.e., 157-158.

¹⁴⁴ Şevket Süreyya AYDEMİR, **Menderes’in Dramı**, B. 7, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2001, s.341.

¹⁴⁵ AHMAD, a.g.e., s.162-163.

¹⁴⁶ ÖZDAĞ, a.g.e., s. 188.

¹⁴⁷ AYDEMİR, Menderes’in Dramı, s.413- 415.

¹⁴⁸ ÖZDEMİR, a.g.e., s.193-194.

Kütahya’da tutuklanan Menderes uçakla Ankara hava alanına getirilmiştir. Harp Okulu’na arka yollardan ve mutfak kapısından alınmıştır. Heyecanlı ve endişeli olduğu belirtilmiştir. Bayar’a yapılan istifa teklifi ise “Seçimle geldim, seçimle giderim.” şeklinde reddedilmiştir.¹⁴⁹.

Askeri Müdahalenin ilk bildirisini Ahmet Yıldız radyodan okumuştur. Sabaha karşı okunan İstanbul Bildirisi şöyledir:

-Büyük Türk Milleti! Bütün Türkiye’de Silahlı Kuvvetlerimiz 27 Mayıs saat 3’ten itibaren idareyi ele almış bulunmaktadır. Bütün vatandaşlarımızın ve emniyet kuvvetlerinin Silahlı Kuvvetlerle yakın işbirliği sayesinde, bu hareket hiçbir can kaybı olmadan başarılıdır. İstanbul’da ikinci bir tebliğe kadar Silahlı Kuvvetler mensupları hariç sokağa çıkma yasağı konmuştur. Vatandaşlarımızın Silahlı Kuvvetlerin vazifelerini kolaylaştırmalarını ve bütün milletçe ümit edilen demokratik rejimin en kısa zaman içinde tesisine yardımcı olmalarını rica ederiz.-

MBK’nın ilk bildirisi ise 27 Mayıs 1960 sabahı saat 5: 25’te Alparslan Türkeş’in radyodan okuduğu bildiridir:

-Dikkat... Dikkat... Muhterem Vatandaşlar. Radyolarımızın başına geçiniz. Güvendiğiniz Silahlı Kuvvetlerinizin sesi bir dakika sonra size hitap edecektir.

Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla ve kardeş kavgasına meydan vermemek maksadıyla Türk Silahlı Kuvvetleri memleketin idaresini eline almıştır. Bu harekete, Silahlı kuvvetlerimiz, partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında, en kısa zamanda, adil ve serbest seçimler yaptırarak, idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun, seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere, girişmiş bulunmaktadır. Girişilmiş olan bu teşebbüs, hiçbir şahsa veya zümreye karşı değildir. İdaremiz hiç kimse hakkında, şahsiyata müteallik tecavüzkar bir fiile teşebbüs etmeyeceği gibi, edilmesine de asla müsamaha etmeyecektir. Kim olursa olsun ve hangi partiye mensup bulunursa bulunsun, her vatandaş kanunlar ve hukuk prensipleri esaslarına göre muamele görecektir. Bütün vatandaşların partilerin üstünde, aynı milletin aynı soydan gelmiş evlatları olduklarını hatırlayarak ve kin gütmeyen, birbirine karşı hürmetle ve anlayışla muamele etmeleri ıstıraplarımızın dinmesi ve milli varlığımızın selameti zaruri görülmektedir. Kabineye mensup şahsiyetlerin Türk Silahlı Kuvvetlerine sığınmalarını rica ediyoruz. Şahsi emniyetleri kanun teminatı altındadır. Müttefiklerimize, komşularımıza ve bütün dünyaya hitap ediyoruz. Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasası’na ve insan hakları prensiplerine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk’ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadığız. NATO’ya inanıyoruz ve bağlıyız. CENTO’ya inanıyoruz ve bağlıyız. Tekrar ediyoruz düşüncemiz: -Yurtta Sulh, Cihanda Sulh- tür.Türkiye dahilinde

¹⁴⁹ AYDEMİR, Menderes’in Dramı, s.427-431; BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.178.

bütün garnizonlardaki Garnizon Kumandanları, o yerin mülki ve askeri idaresine el koyacaklar ve vatandaşların her hususta güvenliğini sağlayacaklardır. Türk Silahlı Kuvvetleri-¹⁵⁰

Sabah erken saatlerde Ankara Radyosu'ndan, tek haberleşme aracı olan devlet radyosundan evlere ulaşan bu anonsla Türk halkı askeri müdahale ile ilk defa tanışmıştır. Yayınlanan bildiriye göre TSK, en kısa zamanda seçimlerin yapılarak demokratik düzeni devam ettirmek amacıyla olduklarını açıklamıştır. Askeri müdahaleyi yapan subaylar hareketin hiçbir şahıs veya zümreye karşı yapılmadığını açıklamışlarsa da DP yönetimini hedef aldıkları belli olmuştur.¹⁵¹ TSK, 27 Mayıs'ta hükümete el koymasının gerekçelerini üç ana temele dayandırmıştır. Birinci gerekçe, DP'nin demokrasiden sapmış olmasıdır. İkinci gerekçe DP'nin kendi yandaşlarına değişik ve ayrıcalıklı işlem yaparak halkı ikiye bölmeleridir. Üçüncü gerekçe olarak DP'nin Atatürk Devrimlerinden ödünler vermesi ileri sürülmüştür. 27 Mayıs eyleminin uzun ideolojik hazırlıkların sonucu olmaktan çok son dönemdeki gelişmelerin ortaya çıkardığı bir hareket olduğu anlaşılmaktadır. Bakanlar Kurulu ve Tahkikat Komisyonu üyeleriyle DP milletvekilleri de buldukları mekanlardan toplanarak Harp Okuluna gönderilmişlerdir. DP iktidarı ile iyi ilişkiler içinde bulunan dönemin Genelkurmay Başkanı Rüştü Erdelhan başta olmak üzere üst rütbeli askerler ve bürokratlar cezaevlerine konulmuştur.¹⁵²

Askeri müdahaleyi gerçekleştiren subaylardan 38'inin yer aldığı MBK ilk açıklandığında (bu komite, 13 Kasım 1960'taki tasfiyeden sonra kalan üyelerce 25 Ekim 1961'e kadar sürdürülmüştür) şu adlardan oluşmaktadır:

Başkan: Orgeneral Cemal Gürsel

Üyeler: Orgeneral Fahri Özdilek

Tümgeneral Cemal Madanoğlu (8 Haziran 1961'de istifa etti)

Tuğgeneral İrfan Baştuğ (13 Eylül 1960'ta trafik kazasında öldü)

Tuğgeneral Sıtkı Ulay

Albay Ekrem Acuner

Albay Mucip Ataklı

Albay Osman Köksal

¹⁵⁰ YILDIZ, a.g.e., s.174-175.

¹⁵¹ ÖZDEMİR, a.g.e., s.195.

¹⁵² ZÜRCHER, a.g.e., s.350.

Albay Fikret Kuytak

Albay Sami Küçük

Albay Haydar Tunçkanat

Albay Alparslan Türkeş (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Albay Muzaffer Yurdakuler

Yarbay Refet Aksoyoğlu

Yarbay Orhan Kabibay (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Yarbay Mustafa Kaplan (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Yarbay Suphi Karaman

Yarbay Sezai Okan

Binbaşı Fazıl Akkoyunlu (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Binbaşı Ahmet Yıldız

Binbaşı Emanullah Çelebi

Binbaşı Orhan Erkanlı (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Binbaşı Vehbi Ersü

Binbaşı Suphi Gürsoytrak

Binbaşı Kadri Kaplan

Binbaşı Muzaffer Karan (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Binbaşı Mehmet Özgüneş

Binbaşı Şükran Özkaya

Binbaşı Şefik Soyuyüce (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Binbaşı DüNDAR Taşer (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Binbaşı Selahattin Özgür

Yüzbaşı Münir Köseoğlu (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Yüzbaşı Rıfat Baykal (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Yüzbaşı Ahmet Er (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Yüzbaşı Numan Esin (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Yüzbaşı Kamil Karavelioğlu

Yüzbaşı Muzaffer Özdağ (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)

Yüzbaşı İrfan Solmazer (13 Kasım 1960'ta tasfiye edildi)¹⁵³

27 Mayıs'ta harekate girişildiği zaman askerlerin fiilen başında bulunan en yüksek rütbeli subay Korgeneral Cemal Madanoğlu'dur. Günün ilk saatlerinde Harp Okulu alayına sade bir nutukla seslenmiştir: "Bu işi ne sefirlik, ne vekillik için yapıyoruz. Yurdun yüksek menfaatleri için yapıyoruz". Bu nutkun sonunda elinde olmadan "Eh, oldu bir kere" sözleri kendisinden nakledilmiştir.¹⁵⁴ İktidarın Orgeneral Cemal Gürsel başkanlığındaki MBK'nin elinde olduğu duyurulmuştur. Komitenin işlevi ve kimlerden oluştuğu bir süre belirsiz kalmıştır. Ancak Cemal Gürsel'in Devlet Başkanı, Başbakan ve Milli Savunma Bakanı olduğu açıklanmıştır. Bu yetkiler Atatürk'ün sahip olduğu yetkilerden daha fazlasının verildiği¹⁵⁵ iddia edilmiştir.

10 yıl önce büyük bir iyimserlikle başlayan DP dönemi sona ermiştir. Muhalefeti baskı altına alma çabaları ordunun ilk kez Türk politikasına el atmasına neden olmuştur. Bundan sonra en önemli sorun diğer modernleşme sürecinde olan ülkelerde olduğu gibi ordunun iktidarı mı üstleneceği, yoksa Türk demokrasisinin gerçekte düzenli bir seyir izleyen ilerlemesinin devam edip etmeyeceği¹⁵⁶. olmuştur.

C) MİLLİ BİRLİK KOMİTESİ

27 Mayıs 1960 günü ordu adına ülke idaresine el koyan ve kendilerine MBK adını veren genç subaylardan oluşan bu grup nasıl ortaya çıkmıştı? DP yönetimine son vermek isteyen çok sayıda örgüt 1951 yılından itibaren kurulmuştur. 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesini gerçekleştiren ekip ilk olarak Kasım 1954'te Tuzla Uçaksavar Okulunda, Yüzbaşı Orhan Kabibay tarafından örgütlenmiştir. Daha sonra diğer ordu içindeki örgütlerle birleşmiştir. İkinci Birleşik Örgüt daha sonra 1959'da Türkeş'in önerisi üzerine "Milli Birlik Komitesi" adını almıştır.¹⁵⁷ MBK ordunun yönetime el koyduğu haberini de radyodan Türkeş'in sesi ile duyurmuştur. Türkeş, MBK adına yaptığı basın toplantısında sorulan bir soru üzerine müdahalenin nedenini şöyle açıklamıştır: "Türkiye'de demokrasiyi saplandığı çıkmaz

¹⁵³ Hayati TEK, **Darbeler ve Türk Basını**, C. 1, Atılım Yayınları, Ankara, 2003, s.24; ÖZDEMİR, a.g.e.,s.195-196.

¹⁵⁴ Yılmaz ÖZTUNA, Ayvaz GÖKDEMİR, **Türkiye'de Askeri Müdahaleler**, Tercüman Tesisleri, İstanbul, 1987, s.109.

¹⁵⁵ ZÜRCHER, a.g.e., s.352; AHMAD, a.g.e.,164.

¹⁵⁶ SHAW, a.g.e.,s.488.

¹⁵⁷ ÖZDAĞ, a.g.e., s.75, 129.

sokaktan kurtarmak istedik. Hiçbir şahsi ihtirasımız yoktur. Sadece millete hür ve serbest seçimlerin yapılması imkanını sağlamak gayesiyle hareket ettik.”¹⁵⁸

MBK’da kimlerin yer aldığı ilk günlerde belirsiz kalmıştır. Hatta bu konuda komitenin üyeleri de kendi aralarında anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Sonunda 38 kişiden oluşmasına karar verilmiştir.¹⁵⁹

MBK’nin ilk bildirisini sokağa çıkma yasağının ilanı ve vatandaşların bu yasağa uyması ile ilgilidir. 3 numaralı tebliğ ile her türlü siyasi parti neşriyat ve faaliyetleri, gösteri yürüyüşleri ve her türlü toplantı yasaklanmıştır. MBK faaliyetlerinin aksamaması için telsiz ve telefon görüşmelerini kısıtlayan 4 ve 5 numaralı tebliğden sonra, ordunun görevini açıklayan 6 numaralı tebliğin ilk bölümünde, “Türk ordusu bir kere daha tarihi bir vazife karşısında bulunuyor. Bu vazife; dahilde memleketi buhran ve felakete sürüklemek isteyen hırslı politikacıların elinden kurtarmaktır.” demektedir.¹⁶⁰ MBK yayınladığı tebliğlerle kontrolü sağlamaya çalışmıştır.

MBK’yi oluşturan subaylar arasında görüş birliği olmadığı ilk günlerden belli olmuştur. İki farklı düşünce ortaya çıkmıştır. Aşırı olarak adlandırılacak grup uzun yıllar darbe hazırlığı yapanlardan oluşmuş ve ülkeyi uzun yıllar askeri bir rejim ile yönetmek istemişler, ılımlar ise hukuki ve siyasi düzenlemeler yapıldıktan sonra seçimlere gidilerek parlamenter sistemin tekrar işlemeden yana olanlardan oluşmuştur. Gürsel ve generallerin yönettiği ılımlılar, albay ve daha alt rütbede olanlar radikal veya aşırı olarak anılmıştır.¹⁶¹ 13 Kasım 1960 tarihinde aşırılardan on dördü çeşitli ülkelere ataşe olarak gönderilerek tasfiye edilmişlerdir. Yurt dışına gönderilenlerin başında Alparslan Türkeş vardır. Bu hareket “13 Kasım Operasyonu” olarak adlandırılmıştır. 27 Mayıs’tan 12 Haziran 1960’a kadar olan sürede anayasa olmadan çoğunluğunu sivillerin oluşturduğu bir Bakanlar Kurulu oluşturulmuştur. Askeri müdahalenin yapıldığı gün İstanbul Üniversitesi’nden Rektör Sıddık Sami Onar başkanlığında, Hüseyin Nail Kubalı, Naci Şensoy, Ragıp Sarıca, Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Tarık Zafer Tunaya İsmet Giritli’¹⁶²den oluşan hukuk profesörleri Ankara’ya getirilerek kendilerine yeni bir anayasa hazırlama görevi verilmiştir. Bu profesörler fetvaya¹⁶³benzetilen bir bildiri yayınlamışlardır. Profesörler anayasaya aykırı davranış

¹⁵⁸ ÖZDAĞ, a.g.e., s.243.

¹⁵⁹ AHMAD, a.g.e., s.164.

¹⁶⁰ AHMAD, a.g.e., s. 164.

¹⁶¹ AHMAD, a.g.e.; s. 167.

¹⁶² ÖZDAĞ, a.g.e., 251.

¹⁶³ ÖZTUNA, GÖKDEMİR, a.g.e. , s.110, ÖZDAĞ, a.g.e., s.246-251.

yüzünden hükümetin meşruluğunu yitirdiği gerekçesiyle askeri müdahaleyi haklı bularak müdahaleyi haklı göstermişlerdir.¹⁶⁴

“On Dörtler”in uzaklaştırılması alt rütbedeki subaylar arasında memnuniyetsizlik yaratmıştır. Komuta mevkilerindeki üst rütbeli subaylar, rahatsız grupları kontrol etmek için “Silahlı Kuvvetler Birliği” (SKB) adında bir örgüt kurmuşlardır. Bu örgüt aynı zamanda MBK’nin faaliyetlerini de takip etmiştir. Örgüt zaman içinde parlamenter yönetime geri dönüşün garantörü ve ileride çok tartışılacak idam kararlarının uygulanmasına sebep olmuştur. Örneğin MBK tarafından yurt dışı görevi ile uzaklaştırılmak istenen Hava Kuvvetleri komutanı İrfan Tansel’in görev yerinde kalmasını sağlamış, 1962 ve 1963’te Albay Talat Aydemir’in darbe girişimlerini önlemiştir. Gürsel ve İnönü’ye rağmen Menderes, Zorlu ve Polatkan’ın idamlarında etkin rol almışlardır.¹⁶⁵

Cemal Gürsel’in CHP lideri İsmet İnönü ile de teması olmuştur. 28 Mayıs günü erken saatlerde Cemal Gürsel İsmet İnönü’yü telefon ile arayarak şöyle demiştir: “Size karşı kusurluyuz Paşam. Hareketimizi size önce haber vermedik. Fakat verseydik, bizi bundan caydırmak isteyeceğinizi biliyorduk. Yapacak başka bir şeyimiz kalmamıştı. Bizi affetmenizi rica ediyoruz. Emirleriniz bizim için daima peygamber buyruğudur. Sayın Paşam...” İsmet İnönü de cevaben hareketi desteklediğini ve yardımcı olacağını söylemiştir. İnönü bu görüşmeden sonra Metin Toker’e yaptığı değerlendirmede, askerlerin kendisi ile açık bir ilişkide olmak istememelerine rağmen desteğini istediklerini söylemiş ve biraz düşündükten sonra kendilerine bütün yardımı yapacağını, işlerinin güçleştirilmemesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁶⁶ İnönü ile Gürsel’in ilk görüşmelerinde ise İnönü üç önemli tavsiyede bulunmuştur. “Orduyla münasebetlerinizi iyi muhafaza ediniz ve orduya hakim kalınız, kendi aranızda bölünmemeye dikkat ediniz, seçimlere bir an önce gidiniz.” Cemal Gürsel’in bu basit tavsiyeleri yüzeysel ve değersiz bulduğunu bazı komite üyeleri ifade etmişlerdir. Nitekim tecrübeli askerlerin söyledikleri tek tek gerçekleşmiştir. İrfan Tansel’in görevden uzaklaştırılması sırasında Çankaya üzerinden jetlerin alçaktan uçuşu, 13 Kasım’daki operasyonda On dörtlerin tasfiyesi gibi. Seçimlere çabuk gidilmemesi sadece komiteye değil orduya ve ülkeye de büyük zararlar vermiştir. “Eğer gidilebilseydi infaz ayıbı yaşanmayacaktı.”¹⁶⁷

Ordu 31 Ağustos 1960’ta DP’nin çalışmalarını durdurmuş, 29 Eylül’de parti kapatılmıştır. MBK’ye yasal bir dayanak ile geçici bir anayasa yayınlanmıştır.¹⁶⁸ 6 Ocak

¹⁶⁴ ZÜRCHER, a.g.e., s.353.

¹⁶⁵ AHMAD, a.g.e., s. 171; ÖZDEMİR, a.g.e., s. 201- 206.

¹⁶⁶ Metin TOKER, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s.21.

¹⁶⁷ TOKER, a.g.e., s. 24-25.

¹⁶⁸ ZÜRCHER, a.g.e., s.353; AYDEMİR, Men. Dramı a.g.e., s.448.

1961’de kurulan Kurucu Meclis MBK ve Temsilciler Meclisi’nden oluşmuştur. Temsilciler Meclisi ise DP dışındaki partiler ve meslek ya da benzeri sivil kuruluşların temsilcilerinden oluşmuştur. Kurucu Meclis’in yaptığı Anayasa 9 Temmuz 1961’de yapılan halk oylamasında % 60.4 evet oyu ile kabul edilmiştir. 25 Ekim’de nisbi temsil usulü ile seçimler yapılmıştır.¹⁶⁹

25 Ekim 1961’de yapılan genel seçimlere kadar olan dönem 27 Mayıs askeri yönetim dönemidir. Bu dönemdeki eylemler, MBK eylemleri olarak değerlendirilir. Eylemlerin en önemlisi DP’lilerin yargılanması ile ordu ve üniversitede uygulanan tasfiyeler olmuştur.¹⁷⁰

D) DEMOKRAT PARTİLİLERİN YARGILANMA SÜRECİ

Yassıada’da “Yüksek Adalet Divanı” (YAD) adı verilen özel mahkemelerde, DP’nin liderleri, milletvekilleri, DP’ye yakın olarak bilinen yüksek rütbeli askerler ve çeşitli suçlarla sivillerin yargılanmaları sadece o dönem için değil, günümüze kadar etkileri devam eden tartışılan bir konu olmuştur. Bu mahkemelerin yargılama biçimleri, ölüm ve ağır hapis cezası kararları uzun yıllar tartışılmış ve tartışılmaya devam etmektedir. Askeri komite tarafından görevlendirilen özel mahkeme, bir başkan (Salim Erol), sekiz asil (Selman Yörük, Rıza Tunç, Abdullah Üner, Hıfzı Tüz, Hasan Gürsel, Mehmet Çokgüler, Vasfi Gökso, Ali Doğan Toran) ve altı yedek üye, bir başsavcı (Ömer Altay Egesel) ve beş yardımcısından oluşmuştur.¹⁷¹

1960 Mayıs ayının sonunda eski Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar, DP milletvekilleri asker ve sivil bürokratlar Yassıada’ya gönderilmiştir. Yargılamalar için hazırlıklar Haziran’dan itibaren hızlandırılmıştır. Mahkeme salonunun hazırlanması, iletişim için telefon ve telgraf hatlarının kurulduğu haberleri basında yer almıştır. Bu faaliyetleri komite adına Orhan Erkanlı yönetmiştir.¹⁷²

Yargılamalarda nasıl bir yol izleneceği konusundaki belirsizliği gidermek için İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nden görüş alınmıştır. Uzun tartışmalardan sonra Usul Komisyonu ve Ceza Komisyonu şeklinde iki komisyon olarak çalışma kararı almışlardır. Ceza Kurulu çalışmaları sırasında, Komiteden Orhan Erkanlı 65 yaşın üstündekiler için idam hükmünü kaldıran kanun hükmünü değiştirmelerini, eğer bu madde değiştirilmezse 65 yaşın üzerindeki Celal Bayar’ın bütün suçları üstleneceğini ve adaletin gerçekleşmeyeceğini söyleyerek daha yargılama başlamadan infaz kararını vermiştir. Türk Ceza Kanunu’nun 146. maddesine hüküm eklenerek cezalar ağırlaştırılmıştır. Komisyonlarda alınan kararlar Komite

¹⁶⁹ AKŞİN, a.g.e., s.242.

¹⁷⁰ ÖZDEMİR, a.g.e., s.197-200.

¹⁷¹ ÖZDEMİR, a.g.e., s.198.

¹⁷² ÖZDAĞ, a.g.e., s.347.

tarafından kabul edilerek 11 Temmuz'da Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Askeri müdahale hukuk zeminine oturtulmaya çalışılmıştır. Baroların sanıkları savunmama kararını komiteye bildirmeleri dikkat çekmiştir.¹⁷³

DP'liler askeri müdahalenin teşvik ve tahrikçisi olmakla CHP'yi suçlamışlardır. CHP'nin yayın organı haline gelen Akis Dergisi'ni çıkaran Metin Toker'e sorulan "Akis Mecmuası olarak 27 Mayıs'ı teşvik ettiğinizi mi söylüyorsunuz?" sorusuna, "Hayır teşvik etmek değil. 27 Mayıs'ın bu kafayla gidilirse, geleceğini bin defa söyledik, yazdık, uyarı görevimizi yaptık. Ama iktidar o kafada olmadığı için, başlarına bu geldi."¹⁷⁴ diyerek 27 Mayıs oluşumundaki etkisini açıklamıştır.

27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nde diğer DP'liler gibi tutuklanıp Yassıada'ya sürülen müebbet hapis cezası ile İmralı ve Kayseri cezaevinde yatan Samet Ağaoğlu anılarında ilk duruşma gününden bahsederken Adnan Menderes'in sanık olarak yaptığı ilk konuşmayı şöyle aktarmıştır. "Dört buçuk aydan beri bir odada yalnız başıma kapalı tutuluyorum. Muhterem kumandanın arada bir çağırıp konuşması dışında bir kimse ile temasım yok! Akli melekelerim, konuşma takatim zayıflıyor. Odamda, gece gündüz tek kelime bile söylemeleri yasak edilmiş iki subayın göz hapsi altındayım ayrıca! Okuyacak ne gazete, ne kitap veriyorlar. Bu şartların değiştirilmesini rica ediyorum" Sesini melankolik ve acındırıcı olduğunu da eklemiştir. Adnan Menderes'in avukatı Burhan Apaydın'ın savunması da dikkat çekici olmuştur. "Şimdiye kadar ne siyasi tarihimizde ve ne de adli tarihimizde seçim yolu ile iş başına gelmiş kanun yapıcı organın kaza kuvveti karşısında muhakeme edilmesi görülmemiştir. Bu ilk defa olmaktadır. Bu dünya hukuku bakımından da çok ehemmiyet taşımakta, dünyanın dikkatini ayrıca üzerimize çekmektedir. Savcının bu bakımdan da insan hakları prensiplerine saygı göstermesi lazımdır. Halbuki bir yandan kendi savunacağımız kimselerle görüşemiyoruz, bir yandan da radyoda Yassıada saati diye mahkemeler üzerine tesir edecek yayınlar yapılıyor. Bunu da durdurmak icap eder..."¹⁷⁵

Duruşmalarla ilgili izlenimlerini Metin Toker şöyle anlatmıştır: "Duruşmaların en ilgi çekici günü, ilk gündüydü. O gün Cumaydı. Biz gazetecileri daha önceden Ada'ya götürmüş, orayı gezdirmişlerdi ama tutuklulardan kimseyi göstermemişlerdi. Birçoğunu pek yakından ve uzun yıllardır tanıdığım o adamları, başlarından geçen müthiş maceradan sonra ilk defa görüyordum... Bir zamanların kudret sahiplerini birerli kolda, tomsonlu askerlerin arasında, jimnastikhaneden bozma duruşma salonuna getirmişler ve tahta sandalyelerin üzerine oturtmuşlardı. Hemen hepsi şaşkın ve perişandı... Bütün o grup içinde en hazin olanı Adnan Menderes'ti. Zayıflamış, sararmış, solgundu. Ayağa kalktığında titriyordu. O ilk gün mikrofonun başına geldiğini, yaptığı şikayeti hatırlıyorum." Hatıranın devamında Menderes'in çok zor konuştuğunu, derdini anlatmakta zorlandığını belirttikten sonra Menderes'in yaşam koşulları hakkında bilgi vermiştir. 23 saat odasında tutulduğunu bir saat dolaşmasına izin verildiğini, gece ve gündüz odasında nöbet tutan subayın kendisi ile konuşmadığını, konuşmak ihtiyacında olduğunu ve

¹⁷³ ÖZDAĞ, a.g.e., s.276-279.

¹⁷⁴ Nazlı İLİCAK, **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor**, C. 1, Kervan Kitapçılık, İstanbul, 1978, s.21.

¹⁷⁵ Samet AĞAOĞLU, **Marmara'da Bir Ada**, 2. Baskı, Baha Matbaası, Basıldığı yer yok, 1972, s.28-29.

kendisine “acıdırma hissi” verdiğini belirtmiştir.¹⁷⁶ Bu anılardan sanıkların zor koşullarda yaşadığı ve psikolojilerinin bozulduğu anlaşılmaktadır.

Adnan Menderes’in tutukluluk süresince zor koşullar altında tutulması, ailesiyle yalnız iki defa görüştürülmesi, denizle çevrili adada tecrit edilmesi, hücrede aşırı ve gereksiz bir işkence ve baskı uygulanması, bu durumun makul sebeplerinin hala açıklanmaması kabul edilemez bir durum¹⁷⁷ olarak değerlendirilmiştir.

Tutukluların Yassıada’ya getirilişleri sırasında kötü muamele yapıldığı, bazı kişilere çelme atılıp düşürüldüğü, yumruklanıp tekmelendiği ve hakaretlerde bulunduğu Yassıada sanıklarından M. Kemal Biberöğlü tarafından iddia edilmiştir. Askeri yönetimin kamuoyuna misafir olarak tanıttığı Yassıada tutuklularının Yassıada’da kaldıkları sürece yedikleri yiyeceklerin bedellerinin ailelerinden alındığı aynı kişi tarafından anılarında belirtilmiştir.¹⁷⁸

Yüksek Soruşturma Kurulu’nun (YSK) kişi hürriyeti, fikir hürriyeti, haberleşmenin mahremiyeti gibi tabii hakları ihlale götüren kararı verdiği için Meclisin “meşruiyet”ini kaybettiği iddialarına, “Bir iktidar meşruiyetini ne zaman ve nasıl kaybeder?” sorusuna M. Kemal Biberöğlü şu cevabı vermiştir: “Ancak kanuni süresi içinde seçime gidilmez ya da seçimlerde hile ve oy hırsızlığı yapıldığı sabit olur ve buna rağmen fiilen iktidarda kalmayı yeğlerse o zaman iktidarın meşruiyetini kaybettiği ileri sürülebilir.” Biberöğlü, savunmasını İnönü’nün bir mesajı ile sağlamlaştırmıştır. “Dört yıllık normal seçim süresi 27 Ekim 1961 de dolacaktır.27 Ekim 1961 Akşamı güneş battığında seçimleri yenilememişlerse kendilerini gayri meşru ilan edeceğim.” Bu sürenin dolmasına on yedi ay olduğunu belirttikten sonra Biberöğlü “Cunta elini çabuk tuttu ve silahlı darbesini yaptı. Gecikse idi iktidar yakın bir tarihte seçime gidecek ve o takdirde darbecilerin Milletçe makul görülebilecek hiçbir mazeret ve gerekçeleri kalmayacaktı”¹⁷⁹ demektedir.

14 Ekim 1960’tan itibaren davaların görülmesine başlanmıştır. Kamuya açık duruşmalar siyasi ortamı gerginleştirmiştir. Ülkede mahkeme kararı büyük bir gerginlik içinde beklenmiştir.¹⁸⁰

Yargılamanın başlamasından bir gün sonra Cemal Gürsel, komitenin etkin üyelerinden Orhan Erkanlı ile yaptığı görüşmede yargılama işinin uzun süreceğini, çıkacak idam kararlarının infaz edilmesinin ülkeyi karıştıracaklarını söyleyerek görüşünü sormuştur.

¹⁷⁶ TOKER, a.g.e., s. 176-177.

¹⁷⁷ AYDEMİR, Men,Dramı, a.g.e., s.462

¹⁷⁸ M. Kemal BİBERÖĞLÜ, **Demokrat Parti ve Sonrası Anılarım**, Demokratlar Kulübü Yayınları No: 15, Ankara, 1997, s.33,39-40.

¹⁷⁹ M. Kemal BİBERÖĞLÜ, **Yassıada Kararları ve Tahkikat Komisyonunun Bilinmeyen Gerçekleri**, Demokratlar Kulübü Yayınları, No: 10, Ankara, 1996, s. 36-37.

¹⁸⁰ AHMAD, a.g.e., s.173.

Görüşmede Orhan Erkanlı, Cemal Gürsel'e çıkarılacak kanunlarla yargılama süresinin kısaltılacağını, alınacak kararlar ne olursa olsun MBK'nin ağır ceza alanları sürgüne göndererek, hapis cezası vererek, bir kısmını da affederek sorunu çözeceklerini belirtmiştir.¹⁸¹ YAD'ın aldığı kararların uygulanması MBK'nin insafına kalmıştır.

Yassıada'da kurulan mahkemede sanıklar çeşitli suçlardan yargılanmışlardır. 4 Ekim'de Celal Bayar'a hediye edilen Afgan tazısının hayvanat bahçesine satılması ile ilgili olan Tarım Bakanı ve Cumhurbaşkanı'nın yargılanması ile ilk dava başlamıştır. 20 Ekim'de 6-7 Eylül olayları, 31 Ekim'de Bebek Davası görülmüştür.¹⁸²

14 Ekim 1960'tan 15 Eylül 1961'e kadar 11 ay süren Marmara Denizi'ndeki Yassıada Mahkemelerinde 592 kişi yargılanmış, Adnan Menderes 15 arkadaşı ile ölüm cezasına çarptırılmış, Bayar'ın yaşından dolayı cezası ömür boyu hapse çevrilmiş, ülkede endişeli bir bekleyişten sonra MBK, Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın ölüm cezalarını onaylamış ve karar uygulanmıştır.¹⁸³ Bu gelişmeler öncelikle demokratik ülkelerde tepkilere yol açmış, idamlar birçok çevre tarafından kınanmıştır.

İdamlar önlenbilir miydi? Bu konuda herhangi bir girişim olmuş muydu? Toker'e göre İsmet İnönü'nün iki tane mektubu olmuştu. "Biri kararlardan çok evvel, diğeri kararlar infaz arasında. Ama sözünü dinlemedi." Metin Toker üç kişinin idamını acı bir olay olarak değerlendirmekle birlikte "memleketin demokrasi içinde yürümesi ve o rayda yürümesine yardım etmek, onu çığırından çıkarmamak için bu idamlar gerekliydi" diyerek idamların yapılması gerektiğini savunmuştur.¹⁸⁴ Hüküm günü sanıklar bahçede toplanmışlardır. Sadece Menderes yoktur. Çünkü intihara teşebbüs ettiği için komadadır. İstanbul'dan getirilen doktorlar midelerini yıkar ilacı etkisiz hale getirirler. Menderes hayata döndürülmüştür. Fakat daha sonra, hayattan ayrılmak için, infaz yeri İmralı Cezaevi'nin bahçesi olmuştur. Son sözleri "Hiç muğber (küskün) değilim. Hiç bir dargınlık duymuyorum."¹⁸⁵ olmuştur.

İdam, çağdışı bir karar olarak büyük acıma ve nefret duyguları uyandırmış, sonraki dönemlerde de başka siyasal idamlara yol açmıştır.¹⁸⁶ Mahkemenin verdiği kararlar

¹⁸¹ ÖZDAĞ, a.g.e., s.347-349.

¹⁸² ÖZDAĞ, a.g.e., s.349.

¹⁸³ ÖZDEMİR, a.g.e., s. 198-199; AKŞİN, a.g.e., s.242.

¹⁸⁴ ILICAK, a.g.e., s.29.

¹⁸⁵ AYDEMİR, Menderes'in Dramı, s.493, 504; BİRAND ve diğerleri, a.g.e., s.236.

¹⁸⁶ AKŞİN, a.g.e., s. 247.

kamuoyunda tartışmalara yol açmış, sonradan siyasi partilerle ordu arasında gerginlik yaratmış ve Türkiye gündemindeki yerini korumuştur.¹⁸⁷

TBMM 1990’da kabul ettiği bir yasayla Adnan Menderes ve iki bakanın itibarlarının geri verilmesini kararlaştırmıştır.¹⁸⁸

E) ORDU VE ÜNİVERSİTEDE YAPILAN DÜZENLEME

3 Ağustos 1960’ta yirmi beş fiili yılını dolduran subaylar hükümetin 42 sayılı kanunu gereğince 235 general ve amiral emekliye ayrılmışlardır. Orduda 20 general kalmıştır. Emekliye sevk edilen generaller çeşitli büyüklük ve güçteki birliklerin başında olmalarından dolayı tasfiyeye karşı olabilecek bir tepki Komitenin tasfiyesi ile sonuçlanabileceken, emekliye ayrılanların bu emre uymaları bu durumu önlemiştir.¹⁸⁹

Cemal Gürsel’in 4 Ağustos 1960’ta yaptığı konuşmada DP’nin ordu ile ilgilenmediğini, 50 generalin bulunması gerekirken 240 general kadrosu açarak rütbenin değerinin düşürdüğünü, ordunun ihtiyaçlarının yeni dönemde karşılanacağını söylemiştir.¹⁹⁰ Bu sözlerden tasfiyenin general sayısının fazlalığından yapıldığını söyleyebiliriz.

20 Ağustos 1960 ile 2 Eylül 1960 tarihleri arasında 3672 subay emekliye ayrılmıştır. Bu işlem yapılırken de bir tepki ile karşılaşılmamıştır. Sadece emekli subaylar Ankara’da bir yürüyüş yaparak Anıtkabir’e çelenk bırakmışlardır. Genelkurmay Başkanı Ragıp Gümüşpala da kendinden habersiz yapılan bir operasyonla emekli edilmiş ve yerine Orgeneral Cevdet Sunay getirilerek Türk ordusu gençleştirilmiştir.¹⁹¹ Emekli İnkılap Subayları (EMİNSU) adı verilen kişilerin emekli edilmeleri, ordunun yenilenmesi ve gençleştirilmesi kadar, MBK’nin ordu üzerindeki hakimiyetini güçlendirmeye yaramıştır.¹⁹²

MBK’nin diğer önemli icraatı da üniversitede yaptığı düzenlemedir. MBK’nin yeni bir üniversite kanunu çıkarmaya ve üniversitelerde tasfiye yapmaya genç öğretim üyelerinden gelen isteklerin sebep olduğu, bu üyelerin 1946 tarihli Üniversiteler Kanunu’nun eskidiğini, bu kanunun üniversitede profesörlerin baskılarına sebep olduğunu ve genç bilim adamlarının önünü kapadığını iddia etmeleri üzerine girişimde bulunduğu anlaşılmaktadır.¹⁹³

¹⁸⁷ AYDEMİR, a.g.e, s.504.

¹⁸⁸ **Temel Britannica Ansiklopedisi**, C. 12, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1993, s.147.

¹⁸⁹ ÖZDAĞ, a.g.e., s.307, 308; Özdemir, a.g.e., s.199-200.

¹⁹⁰ ÖZDAĞ, a.g.e., s. 308.

¹⁹¹ ÖZDAĞ, a.g.e., s.311-312.

¹⁹² ÖZDEMİR, a.g.e., s.200.

¹⁹³ ÖZDAĞ, a.g.e., s.355.

MBK'nin “tembel, yeteneksiz veya reform düşmanı” oldukları iddiasıyla veya başka sebeplerle 28 Ekim 1960'ta 147 öğretim üyesini üniversitelerden uzaklaştırması “147'ler Olayı” olarak anılacaktır. Bu olay orduda yapılan harekettten farklı olarak tepkilere yol açmış ve rektörlerin istifa ederek MBK'yi protesto etmelerine yol açmıştır. 147 öğretim üyesi ancak 28 Mart 1962'de çıkartılan yasa ile görevlerine dönerek bu olumsuz hareket giderilmiştir. 147'ler olayı MBK'ye destek veren sivillerin kendi aralarında sürtüşmeye ve kırgınlığına yol açmıştır.¹⁹⁴

Komiteye göre bu hareketin adı üniversiteyi bilimselleştirmektir. Komitenin “üniversiteyi adam etmek için” yaptığı harekete tepkiler sadece rektörlerin istifasından ibaret kalmamış, üniversite gençliği ve basında¹⁹⁵ tepki göstermiştir. Öğrenciler 1 Kasım'da üniversitenin açılışında boykot yaparak gösteri düzenlemişlerdir. İsmet İnönü de bu konuda Cemal Gürsel'i uyarılmış: “Paşa hazretleri, bir düzelmeye yolunun bulunmasında fayda görüyorum. Sizleri çok yıpratacaktır.” diyerek dikkatini çekmiştir.¹⁹⁶

MBK'nin radikal grubu işlerin kendi aleyhlerine döndüğünü görünce soruna çözüm bulacaklarına söz vermişlerdir. 147'lerin tasfiyesinin hatalı olduğunu kabul etmişlerdir. Ancak ilerleyen günlerde verilen sözlerin aksine 147'lerle ilgili bir düzeltme yapılmayınca ılımlı hava bozulmuş, küskünlük ve tepkiler çoğalmıştır.¹⁹⁷ 147 öğretim üyesinin görevden alınmaları, başından beri MBK'ya destek veren bu insanları küstürmüştür.¹⁹⁸

F) 1961 ANAYASASI VE SİVİL İDAREYE GEÇİŞ

MBK üyeleri arasında ilişkiler Kurucu Meclis'in oluşturulup oluşturulmaması konusunda ciddi görüş ayrılıkları oluşmuştur. 3 Kasım'da Cemal Gürsel, Turhan Feyzioğlu'na Kurucu Meclis'in görev ve yetkileri ile çalışma şekli konusunda bir kanun tasarısı hazırlamasını istemesi radikallerin şiddetli tepkisine yol açmıştır.¹⁹⁹ MBK 13 Kasım 1960'ta aşırı ve radikaller olarak anılan askeri yönetimin devamından yana olanların uzaklaştırılması yani “On Dörtler Olayı”ndan sonra MBK'nin ılımlı diye bilinen üyeleri iktidarı sivil bir yönetime devretmek için Kurucu Meclis'i oluşturmaya karar vermişlerdir. MBK'nin ekonomik ve siyasi bir programının olmayışı²⁰⁰ ve karşılaştıkları güçlükler bu süreci hızlandırmıştır. 7 Aralık 1960'ta kabul edilen 16 Aralık'ta yayımlanan yasaya göre

¹⁹⁴ ÖZDEMİR, a.g.e, s. 200.

¹⁹⁵ ÖZDAĞ, a.g.e., s. 358.

¹⁹⁶ TOKER, a.g.e., s.183-185.

¹⁹⁷ TOKER, a.g.e., s.189.

¹⁹⁸ AHMAD, a.g.e., s.169.

¹⁹⁹ ÖZDAĞ, a.g.e., s. 362; AHMAD, a.g.e., s.169.

²⁰⁰ ÖZDEMİR, a.g.e., s.202.

MBK ve Temsilciler Meclisi olmak üzere Kurucu Meclis iki kanattan oluşmuştur. Temsilciler Meclisi 67 ilde DP dışında siyasi partiler ve çeşitli meslek kuruluşlarının temsilcilerinden oluşmuştur. DP'liler dışlandıkları için CHP'liler çoğunlukta olmuşlar, ancak bu durum Temsilciler Meclisi'nin siyasi eğilimini ortaya koymamıştır. Çünkü CHP içinde de toplumun değişik gruplarının varlığı bilinmektedir. Dolayısıyla DP'lilerin yani toplumun belli bir kısmını dışarıda bırakılarak hazırlanacak 1961 Anayasası bu durumu ile bir uzlaşma belgesi olma özelliğine gölge düşürmüştür.²⁰¹

Metin Toker, "On Dörtler" in dağıtılmasından sonra oluşan Yeni Komitenin sivil demokratik rejime geçişi vazgeçilmez bir ilke olarak benimsediğini belirtmiştir. Yazar, Kurucu Meclis'in açılışının büyük bir bayram havası içinde yaşandığını yazmıştır. Kurucu Meclis ilk toplantısını 6 Ocak 1961'de yapmış, yasama görevlerini MBK ile paylaşmaya başlaması ile sivil idareye doğru ilk adım atılmıştır.²⁰² İsmet İnönü'nün 1961 seçimlerinde başbakan oluncaya kadar sivil bir idarenin varlığından söz edilmese de bu konuda önemli bir gelişme olduğu muhakkaktır. Kurucu Meclis CHP'li, CKMP'li ve bağımsızlardan oluşmuştur. Yeni kabine 5 Ocak'ta ilan edilmiştir. Ancak Gürsel bir ay sonra kabinede değişiklik yapmıştır. Yeni partilerin kurulma hazırlıkları da bu dönemde yapılmıştır. 13 Şubat 1961'e kadar tanınan bu sürede DP'nin oylarının hangi parti tarafından çekileceği dikkatle izlenmiştir. Eski Genelkurmay Başkanı Ragıp Gümüşpala 11 Şubat'ta AP baş kurucusu olmuştur. YTP kurucusu ise Ekrem Alican'dır. Böylece partilerin kurulması ile siyasi faaliyetler yeniden başlamıştır. Ancak AP, mevcut yönetim tarafından çeşitli güçlüklerle karşılaşmış, buna karşılık YTP desteklenmiştir. Cemal Gürsel'in bunu CHP'ye karşı kendisine yakın bir partiyi istediği iddia edilmiştir.²⁰³ CHP ile CKMP dışında kurulan AP, YTP, Türkiye İşçi Partisi (TİP) gibi partiler siyasi hayatta önemli etkiler yaratacak partiler olmuşlardır.²⁰⁴

6 Ocak 1961- 27 Mayıs 1961 tarihlerinde hazırlanan anayasa tasarısı 9 Temmuz 1961 halk oyuna sunulmuş ve katılanların % 60.4' ü tarafından kabul edilmiş ve 1980 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Oyların oranı anayasayı kabul etmekten çok, askeri yönetimi tasvip edip etmemek olarak algılanmıştır.²⁰⁵ Yeni anayasa seçmenlerden soğuk bir destek almıştır.²⁰⁶

²⁰¹ ÖZDEMİR, a.g.e., s.202, 203.

²⁰² TOKER, a.g.e., s.211, 215; AHMAD, a.g.e., s. 170.

²⁰³ TOKER, a.g.e., s. 222.

²⁰⁴ ÖZDEMİR, a.g.e., s. 206.

²⁰⁵ ÖZDEMİR, a.g.e., s.204.

²⁰⁶ AHMAD a.g.e., s. 173.

Yeni anayasanın önceki anayasadan temel farklılığı iki meclisli bir parlamentoyu oluşturmasıdır. Milli Meclis nisbi temsil sistemiyle 4 yıllığına seçilen 450 üyeden, Senato, her iki yılda bir üçte birinin emekliye ayrıldığı ve salt çoğunluk oyuyla 6 yıllığına seçilen 150 üyeden, tabii senatör olan eski MBK üyelerinden ve Cumhurbaşkanı'nın 6 yıllığına atadığı 15 üyeden oluşmaktadır. Cumhurbaşkanı'nın 15 üyeyi ataması ve müdahaleyi gerçekleştiren MBK'nin üyelerinin doğal senatör olarak ömür boyu Cumhuriyet Senatosunda bulunmaları demokratikliği konusunda tartışmalara neden olmuştur.²⁰⁷ İki Meclis birlikte Büyük Millet Meclisini oluşturmuştur. Cumhurbaşkanı TBMM'nin kendi üyeleri arasından üçte iki oy çoğunluğuyla 7 yıllığına seçilmektedir. Cumhurbaşkanı Başbakanı atamaktadır. Kabine Meclise karşı sorumludur. Bir başka yenilik de yasaların anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevli Anayasa Mahkemesidir. Bu kurum en önemli ve tartışmalı kurumlardan biri olmuştur. Düşünce, ifade, örgütlenme ve yayın özgürlüklerinin açıkça garanti edilmesi de çok önemlidir. Sosyal devlet olmanın gerekleri²⁰⁸de anayasada belirtilmiştir. Bu anayasa ile liberal bir siyasete geçiş yapılmış vatandaşa devlet karşısında daha fazla haklar tanınmıştır. 12 Eylül 1980 müdahalesi ile 1961 Anayasası'nın uygulanması durdurulmuş, 1982 Anayasası uygulanmaya başladığında yürürlükten kaldırılmıştır.²⁰⁹

Milli Güvenlik Kurulu (MGK) ilk defa 1961 Anayasası ile oluşturulmuştur. Bu kurumun oluşturulmasının sebebi, sivil idare ile askeri yönetim arasındaki iletişimi sağlamak, yeni bir askeri müdahale girişimini önlemektir. Ancak gelişmeler bu amacın gerçekleştirilemediğini, askerlerin yürürlüğe koyduğu anayasayı değiştirmek için yeni müdahalelerin yapılmasına sebep olduğu görülmüştür.

1961 Anayasasının askeri müdahaleyi gerçekleştiren ve destek verenler tarafından hazırlandığı bilinmektedir. Yeni Anayasa, işçilere yeni haklar ve örgütlenme imkanları sağlamıştır. Üstelikte doğrudan veya dolaylı yollardan işçi ve bunlara ait kuruluşlardan bir baskı veya istek gelmeden gerçekleşmiştir.²¹⁰

Demokratik kazanımların demokratik mücadeleler sonucu elde edilmemesi nedeniyle yeterince benimsenmemesi, siyasetçi ve toplumun değişik kesimlerinin yeni Anayasanın sağladığı özgürlükleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaları, yeni müdahaleleri getirmiştir.

²⁰⁷ Ahmet MUMCU, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I**, 2. Baskı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 998, Eskişehir, 1998, s.269.

²⁰⁸ AHMAD, a.g.e, s. 186.

²⁰⁹ MUMCU, a.g.e., s. 270, 274.

²¹⁰ Stefanos YERASİMOS, **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye** (Çev. Babür Kuzucu), Gözlem Yayınları, İstanbul, 1980, s.890.

15 Ekim 1961’de yapılan genel seçim sonuçlarına göre de oyların % 62’sini CHP’ye karşı olan ve DP’nin tabanını oluşturan AP, CKMP ve YTP almıştır. Bu durum 27 Mayıs’ı gerçekleştirenlere karşı gelenlerin başarısı kabul edilmiş “Menderes’in Zaferi” olarak değerlendirilmiştir. CHP % 36 oy oranı ile 173 milletvekilliği, AP % 34.7 ile 158 milletvekilliği, YTP % 13.9 oy oranı ile 65 milletvekilliği, CKMP % 13.7 oy oranı ile 54 milletvekilliği almıştır. Bu sonuçlar geçiş sürecinde yaşanabilecek sıkıntıların da habercisi olmuştur. AP yöneticileri ordu tarafından yapılan dayatmaları kabul etmek zorunda kalmıştır. Nitekim seçim sonuçlarına göre CHP’nin karşısında yer alan partilerin koalisyona gitmeleri gerekirken, ilk hükümet CHP- AP Koalisyonu olarak kurulmuştur.²¹¹

Anayasanın kabul edilmesi, seçimlerin yapılarak hükümetin kurulması ile MBK askeri yönetimi sona ermekle birlikte silahlı kuvvetlerdeki grupların faaliyetleri devam etmiştir. Parlatentonun açılmasından bir gün önce siyasi parti liderleri, 27 Mayıs’a karşı çıkmayacakları, Gürsel dışında kimseyi cumhurbaşkanlığı için destelemeyecekleri, Yassıada mahkumları ile ilgili af talebinde bulunmayacakları şeklinde düzenlenen protokolü komutanların önünde imzalamak zorunda kalmışlardır.²¹² Bu durum askerlerin siyasetten hemen uzaklaşmayacaklarını göstermiştir.

²¹¹ ÖZDEMİR, a.g.e, s. 206-208.

²¹² ÖZDEMİR, a.g.e., s. 209 ; TOKER, a.g.e, s. 308-309.

İKİNCİ BÖLÜM

27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NİN KONYA BASININDAKİ YANSIMALARI

I. İKTİDAR-BASIN İLİŞKİLERİ

İktidarlar durumlarını muhafaza edebilmek amacıyla basından destek almayı ihmal etmemişlerdir. Örneğin 1946 erken genel seçimlerinde CHP'nin, Ulus Gazetesi'nde DP aleyhinde yazılar çıkartması ve Ankara Radyosu'nun partinin propaganda aracı haline getirilmesi basının gücünden kendi lehine çalışmalar yapmasına örnek oluşturabilir.²¹³

Seçimlerin ardından Recep Peker Hükümeti 25 Eylül 1946'da yeni bir kanun çıkararak basın hürriyetine kısıtlamalar getirmiş, yeni basın kanununa göre Yeni Sabah ve Gerçek gazeteleri sıkıyönetim kanunlarına uymadıkları gerekçesi ile kapatılmışlardır. Daha sonraki dönemlerde Tasvir ve Demokrasi gazeteleri süresiz kapatılmış, Ankara'da Kuvvet, İzmir'de Yeni Asır ve Demokrat İzmir gazetelerinin yöneticileri hakkında soruşturma başlatılmış ve baskılar artmıştır.²¹⁴ Görülüyor ki basın, gerektiğinde iktidarda kalmanın önemli bir aracı olmuş, muhalif basını baskı veya sindirme ile etkisiz hale getirme yollarına başvurulabilmiştir.

DP'nin basın ile olan ilişkileri iktidarlarının başlangıcında olumludur. DP "Yeter Söz Milletindir" sloganı ile ve basının desteğini de alarak 1950'de iktidarı ele geçirmiştir. Bu şekilde basın demokrasinin önemli bir parçası olduğunu da göstermiştir.²¹⁵ Basının büyük bir çoğunluğu DP'yi desteklemiştir. Büyük ümitler bağlanan DP yönetime geldikten sonra basın sorunlarının büyük ölçüde çözüleceği kanaati hakim olmuştur. DP iktidarı CHP yanlısı gazetecilerin ve tarafsızların bile desteğini almıştır. Bir takım değişikliklerle günümüze kadar yürürlükte olan Basın Kanunu 21 Temmuz 1950'de yürürlüğe girmiştir. Liberal bir kanun olarak kabul edilen kanun ile hükümetin basın üzerindeki denetimleri kalkmıştır.²¹⁶ 1950-1954 döneminde de iktidar-basın ilişkilerinin iyi olduğu söylenebilir. Başlangıçta 1945

²¹³ Süleyman YEŞİLYURT, **Bayar Gerçeği**, Ser Ajans Stratejik Araştırma ve Kültür Yayınları, Ankara, 1997, s. 132, 134.

²¹⁴ YEŞİLYURT, a.g.e., s. 143,156.

²¹⁵ Nilgün GÜRKAN, **Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 472.

²¹⁶ Hıfzı TOPUZ, **Türk Basın Tarihi**, B. 2, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996, s.105.

yılında sadeleştirilen Anayasa dilinin eski haline çevrilmesi, CHP'nin bazı mallarının kamulaştırılması ve Arapça ezan okunması konuları dışında iyi ilişkiler olmuştur.²¹⁷

1950'de Basın Yasası'nda gazete ve dergi çıkarmak için izin alma zorunluluğu kalkmış, bildirimde bulunmak yeterli olmuş, gazete sahiplerinin cezai sorumluluğu kalkmış, basın davalarının özel mahkemelerde görülmesi ve 1952'de ise gazetecilerin sendika kurma hakkı, sosyal güvenlik, kıdem tazminatı iş sözleşmesi gibi basında çalışanların mesleki haklarını güvence altına alan yasa nedeniyle olumlu yaklaşımlar oluşmuştur. DP iktidarının ilk yılları basın ile mutlu bir şekilde geçmiş bu dönem Ahmet Emin Yalman tarafından "altın devir" olarak nitelendirilmiştir.²¹⁸ Ancak daha sonra iktidarın özgür basın yerine, denetimi altında basın yaratmak istediği şekilde yorumlanabilecek davranışları olmuştur. Temelde ekonomik nedenlerle basının iktidarla arası açılmıştır. Basınının ABD bağımlı dış politikayı eleştirmesi, ülke kaynaklarının kullanımında görülen aksaklıkların kamuoyuna yansıtması DP'nin basına karşı tutumunu da etkilemiş 1953'ten itibaren yasal önlemler almalarına sebep olmuştur. 1954 yılının sonunda gazeteci Hüseyin Cahit Yalçın'ın hapse girmesi örneğinde olduğu gibi. 1954 ve 1956 yılında çıkarılan yasalar ile basın suçlarına ağır yaptırımlar getirilmiştir. 6-7 Eylül olaylarında ise sıkıyönetim ilan edilmiş, 1955 yılında yayın yasağı ve kapatılma gibi cezalar gündeme gelmiştir. 1957 sonunda Meclis Başkanının yetkileri arttırılarak, milletvekili konuşmalarında yayınlanması istenmeyen bölümleri TBMM tutanaklarından çıkarma yetkisi verilmesi, muhalefetin etkisizleştirilmesi yanında, gelişmelerden kamuoyunun bilgilendirilmemesinin hedeflendiği şeklinde yorumlanmıştır. Hükümet, 28 Nisan 1960'ta öğrenci olayları ile ilgili olarak muhalif yayın yapan gazeteleri çeşitli sürelerde kapatmıştır. İktidarın, sorunların kaynağı ve kışkırtıcısı olarak basını görmesi, gazetecilerin gözaltına alınması başlangıçtaki olumlu ilişkileri olumsuz etkilemiştir.²¹⁹

Ulus, Akis, Cumhuriyet, Vatan gibi gazeteler iktidara eleştiriler yönelten gazeteler olmuştur.²²⁰ Basının iktidarı eleştirmesi, demokrasi yönetiminin yerleşmesine yönelik olumlu gelişmeler olarak değerlendirilebilir.

Kemal Biberoğlu, Meclis Tahkikat Komisyonlarının yayın yasakları ile ilgili olarak, Türkiye'de toplamı bini aşan gazete ve dergiden 12 gazete dışında konulan yayın yasaklarına

²¹⁷ Hakkı UYAR, **Vatan Cephesi, Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmeye Bir Örnek**, Büke Yayınları İstanbul, 2001, 30-31.

²¹⁸ TOPUZ, a.g.e., s.106.

²¹⁹ Korkmaz ALEMDAR, **İletişim ve Tarih**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2001, s.201-206; UYAR, a.g.e., s.32, 33 ; TOPUZ, a.g.e., s.107-113.

²²⁰ ŞAPOLYO, a.g.e, s. 271.

uyulduğunu belirtmiştir. Gazetecilik ve basın özgürlüğünün yazarların yasakları ihlal etmesi ve onlara suç işleme ayrıcalığı olarak algılanmaması gerektiği aynı yazar tarafından açıklanmıştır.²²¹ Bu durum olayın iktidar tarafından algılanışının bir ifadesidir.

1959'da Vatan Cephesine katılımların radyodan okunması²²² iktidarın devlet radyosunun bir araç olarak kullanması halk üzerinde olumsuz bir hava yaratmıştır.

Tahkikat Komisyonu Basın Kolu üyesi Kemal Biberoglu anılarında Türkiye'nin üç büyük şehrinde görevli Sıkıyönetim Komutanlıklarının abartılı ve işgüzar olarak nitelendirdiği kararlarının iktidara karşı olan çevrelerce Tahkikat Komisyonun kararları olarak yansıtıldığını ve kamuoyunun bu şekilde bilgilendirildiğini anlatmıştır. Konu ile ilgili ilginç bir örnek vermiştir. İstanbul Sıkıyönetim Komutanı olan sonradan MBK üyesi ve Tabii Senatör olan Fahri Özdilek'in basına karşı tutumunun çok hırslı ve kararlı olduğunu, bir dergide yayınlanan karikatürde çizilen büyük bir göz resminin gözbebeğine "Menderes" yazıldığını, gözü hedef alan bir avcının ok atmaya hazırlandığını, Paşa'nın bunu Menderes'e karşı silah çekmek olduğu şeklinde yorumladığı için kapatma cezası alması gerektiğini düşündüğünü anlatmıştır. Biberoglu'nun Paşa'ya karikatürle ilgili yaptığı yorumda, Başbakanın milletin gözbebeği olarak yorumlanabileceğini belirtmesi üzerine cezayı uygulamaktan vazgeçtiğini ifade etmektedir.²²³

Görsel basın ise DP'nin iktidarının ilk yıllarında Celal Bayar ve Adnan Menderes'in dış ülkelere yaptıkları ziyaretlerin önemine göre çoğaltarak sinemalarda filmlerden önce halka göstermişler, yani bugün yapılan icraatın içinden benzeri bir uygulama yapmışlardır. Yabancı devlet adamlarının ülkemize yaptığı ziyaretlerde dış ve iç kamuoyunu aydınlatmak için benzeri çalışmalar yapılmıştır.²²⁴

27 Mayıs 1960'tan sonra ise basın Yassıda duruşmalarını çok sayıda yerli ve yabancı gazetecinin izlemek istemesi üzerine, "İrtibat Müdürlükleri" kurulmuştur. Gazetecilerin duruşmaları izlemesini sağlamıştır. İç ve dış kamuoyunda Türkiye üzerindeki rejim kaygılarını silmek görevi ise Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü'nün olmuştur.²²⁵

Basının en önemli görevinin kamuoyu oluşturmaktır. DP döneminde iktidar-muhalefet tartışması sıkıcı bir hal alınca basın bu durumu yorumsuz yansıtma durumunu tercih etmiştir.

²²¹ BİBEROĞLU, **Yassıda Kararları ve Tahkikat Komisyonunun Bilinmeyen Gerçekleri**, s.48-49.

²²² UYAR, a.g.e., s.22.

²²³ BİBEROĞLU, **Demokrat Parti ve Sonrası Anıları**, s.33-34.

²²⁴ ER, a.g.e., s.128.

²²⁵ ER, a.g.e, s.134.

“Bu tartışmalar, demokrasiyi kısır döngülü bir havaya sokmuştur.” Basının bu tutumu tepkisiz bir toplum yaratmış, 27 Mayıs’ta da halk bu tavrını sürdürmüştür.²²⁶

II. KONYA’DA YEREL BASIN

Konya’da yerel basının geçmişi 1870 yılına kadar dayanmaktadır. Konya Valisi Ahmet Tevfik Paşa zamanında açılan matbaada vilayet gazetesi “Konya” basılmıştır. Bu gazeteden başka Anadolu, Hakem, Meşrik-i İrfan, Çiftçi, Şems, Babalık, Meram, Osmanlı, Tekamül, Öğüd, Telgraf Haberleri, İntibah, İbret, Halk Gazeteleri Cumhuriyetten önce Konya’da yayımlanan gazetelerdir. Bu gazetelerden Babalık, Anadolu’nun gazetecilik okulu olmuş, buradan yetişen yazarlar gazetecilik hayatına başlamışlardır. Babalık ve Konya vilayet gazetesi Cumhuriyet döneminde de yayıma devam etmiş, 1924’te çıkan Hedef gazetesi ilk sayısından sonra bir daha yayımlanmamıştır. Cumhuriyetten sonra Konya’da yayımlanan diğer gazeteler ise; Duygu, Yeni Ticaret Gazetesi, Yeni Anadolu Gazetesi, Zaman Gazetesi, Yeni Ses Gazetesi, Çağ Gazetesi, Selçuk Gazetesi, Akyokuş Gazetesi, Yeni Konya Gazetesi, İleri Gazetesi, Yeni Meram Gazetesi, Öğüt Gazetesi, Gürses Gazetesi, Okul Postası Gazetesi, Bizim Şehir Gazetesi, Mengene Gazetesi, Bizim Mengene Gazetesi, Ney-Sanat-Edebiyat Gazetesi, Durak gazetesi, Kervan Gazetesi, Öz Demokrat Konya Gazetesi, Işık Gazetesi, Sabah Gazetesi, Şafak Gazetesi, Şehir Postası Gazetesi, Anadolu’da Hamle, Türkiye’de Yarım, Konya’nın Sesi, Konya Postası, Merhaba, Anadolu’da Manşet, Yeni Gazete, Anadolu Günlüğü gazeteleridir. Konya’da Cumhuriyetten önce ve sonra edebi ve ilmi dergiler de yayımlanmıştır.²²⁷

27 Mayıs 1960 döneminde yayın yapan gazeteler ise Yeni Konya Gazetesi, Yeni Meram Gazetesi, Öz Demokrat Konya Gazetesi, Işık Gazetesi, Sabah Gazetesi ve Zaman Gazeteleridir. Bu gazetelerden Yeni Konya, 1949’dan itibaren günlük olarak yayını aksatmadan devam ettirmiş, Konya’nın en çok tanınmış, okunmuş, güçlü kadrosu ile bir fikir gazetesi olmuştur. Edebiyat sanat ve tarih ilaveleri vererek eğitici görevini yerine getirmiştir. Yeni Meram gazetesi ise 1950’den itibaren günlük olarak yayımlanmış, 1966’da diğer Konya gazeteleri ile birleşerek “Yeni Konya” adıyla çıkmaya başlamış ancak iki yıl sonra yeniden eski adıyla yayın hayatına devam etmiştir. Bu gazete de Konya’nın fikir ve dava gazetesi olarak tanınmış ve okunmuştur. Öz Demokrat Konya gazetesi 1957 tarihinden itibaren yayına başlamış, 1960 yılında kapanmıştır. Işık gazetesi 1958’den itibaren günlük olarak yayınlanmış

²²⁶ KOLOĞLU, a.g.e.,s. 75.

²²⁷ ÖNDER, a.g.m., s.21- 34.

ve 1964 yılının Aralık ayında kapanmıştır. Sabah gazetesi günlük olarak 1960 yılının Temmuz ayında yayına başlamış ve 1966 yılında kapanmıştır. Zaman gazetesi ise, 26 Ağustos 1960 tarihinde günlük olarak yayınlanmaya başlamış, 7 Aralık 1961 tarihinde kapanmıştır.²²⁸

III. 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NİN KONYA BASININDAKİ YANSIMALARI

A) 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ'NE GİDEN SÜRECİN KONYA BASININDAKİ YANSIMALARI

27 Mayıs Askeri Müdahalesine giden sürecin Konya basınına yansımaları iki bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde 27 Mayıs öncesinde Konya basınına DP iktidarı, Başbakan ve muhalefet ile ilgili tutumu incelenmiştir. İkinci bölümde DP'nin iktidardan indirilmesi ile basının tutumundaki değişiklik ortaya konulmuştur.

1. 27 Mayıs Öncesi Konya Basını

27 Mayıs Askeri Müdahalesi'ne basının yaklaşımını değerlendirebilmek için müdahaleden önce basının iktidara yönelik tutumunu incelemek yerinde olacaktır. 1960 yılının Ocak ayından itibaren Konya basını incelendiğinde, 4 Ocak tarihli bir Konya gazetesinde Başbakan Adnan Menderes'in Adana gezisi haberi bulunmaktadır. Başbakanın büyük bir tezahüratla karşılandığı, muazzam bir kalabalık olduğu bu sebeple başbakanın arabasının 3 km'lik yolu bir saatte alabildiği ve bir konuşma yaptığı yazılmıştır. Menderes'i 150 bin kişinin karşıladığı ve Adana'daki faaliyetleri haberi yer almıştır.²²⁹

İktidar ve muhalefet arasında gerginliğe ilişkin bir haber dikkati çekmektedir. "Adnan Menderes'in İnönü'ye Cevabı" başlıklı haberde Saidi Nursi'nin seçimlerde görevlendirildiği yolundaki iddiaları, Başbakan'ın DP'nin öteden beri maruz bırakıldığı isnat ve iftirallardan olduğu ve İnönü'yü sözlerini geri almaya davet ettiği haberi verilmiştir. Aynı gazetede orgeneral ve korgeneraller hakkındaki kanun teklifine yer verilmiştir. Buna göre bu rütbeleri kazanmış subayların hayatlarının sonuna kadar görevde kalacakları bildirilmiştir.²³⁰ İktidarın ordu ile arasını iyi tutmaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Başbakan'ın yurt içi gezileri ve bu gezilerden halkın duyduğu memnuniyetini içeren haberlere sıkça rastlanmaktadır. Yeni Meram gazetesinde, Menderes'in Kırşehir ve Uşak

²²⁸ ÖNDER, a.g.m., s. 25-26.

²²⁹ **Yeni Konya, Yeni Meram**, 4 Ocak 1960, s.1.

²³⁰ **Yeni Meram**, 10 Ocak 1960, s.1.

gezileri, bu geziler dolayısıyla bu illerin şehir, kasaba ve köylerindeki bir çok vatandaşın memnuniyeti ve parti teşkilatlarından gönderilen yüzlerce telgrafta duyulan memnuniyet belirtilmiş ve vatandaşların Başbakanı sabırsızlıkla bekledikleri ifade edilmiştir.²³¹ Yeni Konya gazetesinde DP'nin 15 yaşında olduğu haberi çerçeve içinde verilmiş ve siyasi geçmişi hakkında bilgi verilmiştir.²³²

Başbakanın radyodaki konuşması sebebiyle yazılan yazıda hükümet ağzından millete duyurulan gerçeklerin Konya'da şükranla karşılandığı belirtilmiştir. Muhalefetin hareketini iftira metotları içinde yönetilen bir taarruza benzeten gazete, Başbakan tarafından vatandaşların hakemliği önünde milli birliğe davet etmesini saygıyla karşılamının görev olması gerektiğini belirterek²³³ iktidardan yana olan tutumunu ortaya koymuştur.

“Başvekil Yakında Konya'ya Geliyor.” haberinde bakanlarla birlikte Konya'ya gelecek olan Başbakan'ın ziyaretinin şubat ayında gerçekleşeceği ve şehrin imarı ile ilgili bir ziyaret olduğu belirtilmiştir.²³⁴ Konya'nın 24 köyünde yapılan Muhtar Seçimleri sonuçları ile ilgili bir haber verilmiştir. Haberde DP'nin seçime katılan 24 köyün tamamında muhtar seçimini kazandığı haberi verilmiştir.²³⁵ Gazete de DP'yi destekleyen haberlere yer sıkça yer verilmiştir.

CHP İl Kongresi'nin yapılacağı haberinde İsmet İnönü'nün önemli bir konuşma yapacağı haberi küçük bir yazı ile duyurulmuştur. Aynı tarihli gazetede İnşaat İşçileri Sendikası Konya Bölgesi Kongresi nedeniyle Başbakana çekilen bağlılık telgrafına Başbakan'ın verdiği cevap ve teşekkür haberi yer almıştır.²³⁶ Muhalefet ile ilgili haberler gazetede fazla yer tutmazken, iktidar ile ilgili haberlere geniş yer ayrılmıştır.

Konya'nın önemli isimlerinden Hacı Mustafa Kurucu'nun vefatı nedeniyle Başbakan'ın telefonla taziye dileklerini iletmiş haberi yer almıştır. Aynı gazetede Başbakanın Konya'ya geleceği haberi verilmiştir.²³⁷

Yeni Konya gazetesinde DP Menderes Ocağı Kongresi ile ilgili haberler yer almıştır. Bütün Konya mebuslarının hazır bulunacağı kongreye büyük önem verildiği bazı bakanların da kongre için şehre gelmelerinin muhtemel olduğu duyurulmuştur. Kongrenin hararetle

²³¹ **Yeni Meram**, 31 Ocak 1960, s.1.

²³² **Yeni Konya**, 8 Ocak 1960, s.1.

²³³ **Işık**, 22 Ocak 1961, s.1

²³⁴ **Yeni Konya**, 25 Ocak 1960, s.1.

²³⁵ **Yeni Meram**, 3 Şubat 1960, s.1.

²³⁶ **Yeni Konya**, 6 Şubat 1960, s.1.

²³⁷ **Yeni Konya, Işık**, 8 Şubat 1960, s.1.

gececeği ve İnönü'nün Konya'da yaptığı konuşmalara cevap vereceği belirtilmiştir. Ertesi gün kongrede Remzi Birant'ın daha önce yapılan CHP İl Kongresi'ndeki konuşmalara cevap verdiği ve bazı hücumlarda bulunduğu açıklanmıştır. Işık gazetesi kongreye binlerce vatandaşın katıldığını ve kongrenin çok muhteşem olduğunu belirtmiştir. Yeni Meram gazetesi de kongrede 8 DP Konya milletvekilinin söz alarak muhalefetin iftiralarını tamamen çürüttüklerini belirterek iktidar yanlısı bir tavır sergilemiştir. Yeni Meram gazetesinde Başbakan'ın Londra uçak kazasının birinci yıldönümüne rastlayan 17 Şubat'ta mevlit okutacağı ve mevlidin radyodan yayımlanacağı²³⁸. haberi de yer almıştır.

İç siyasetteki gerginliğin artması üzerine erken seçimle ilgili haberler de yer almıştır. DP Genel Başkanı'nın teşkilata duyurduğu genelgede, iç siyaset mücadelelerinin dikkati çekici bir durum aldığı kötülüklerin hızını kesmek gerektiği ve genel seçimlerin tarihi olarak 22 Mayıs Pazar günü yapılacağı, duyurulmuştur. Aynı kaynaklara göre Nisan ortasında TBMM'nin feshedilerek 2 Mayıs'ta günlük propaganda kampanyasının açılacağını ve kampanyanın 19 Mayıs'ta sona ereceği bildirilmiştir.²³⁹

Mart ayında da Menderes'in muhtemel Konya ziyareti en önemli konu olarak işlenmiştir. "Menderes'i 1000 kişilik bir heyet Konya'ya davet edecek. Hemşerilerimizin bu arzusu Himmet Ölçmen tarafından kendisine arz edilince başvekilimiz memnuniyet ve teşekkürlerini ifade etti."²⁴⁰ şeklinde yer almıştır.

İktidara mensup Koraltan'ın Konya'yı ziyaretinde halkın coşkun tezahüratı ile karşılandığı²⁴¹ haberine yer verilmiştir.

İktidar muhalefet çekişmesinin basına yansımalarını da görüyoruz. "Muhalefetin ölçsüz konuşmalarına Devlet Bakanı İzzet Akçal cevap verdi: Seçim vatandaşın namusudur. Buna kimse el atamayacaktır." Yeni Meram gazetesi muhalefetin konuşmalarını ölçsüz olarak nitelemekle açıkça taraf olduğunu ortaya koymuştur. Akçal'ın Konya ziyaretinden haberler veren gazete konuşmasına geniş yer ayırmıştır. Haberde muhalefete mensup bir mebusun beyanatına cevaben "Bu memlekette bir nizam, sanki meşru bir hükümet, sanki kanunlar yoktur ve sanki biz devletçilik, hükümetçilik oyunu oynamaktayız. Onlar gazetelerle ve kulaktan kulağa yaydıkları bu şekil sözlerle bir ihtilalin tohumlarını ekmek sevdasındadırlar. Halkı buna tahrik etmeye ve inandırmaya gayret etmektedirler.

²³⁸ **Yeni Konya**, 14, 15 Şubat 1960, s.1, **Yeni Meram** 13, 15 Şubat 1960, s.1, **Işık**, 14 Şubat 1960, s.1.

²³⁹ **Yeni Meram**, 21 Şubat 1960, s.1.

²⁴⁰ **Yeni Meram**, 14 Mart 1960, s.1.

²⁴¹ **Işık**, 19 Mart 1960, s.1.

Dokunulmazlığın zırhına bürünerek alabildiğine konuşan muhaliflerimiz, hamamda şarkı söyler gibidirler ve yalnız kendileri, kendi seslerine inanıyorlar.” Bu konuşmadan askeri müdahalenin artık ifade edildiği ve iktidarın bundan rahatsızlık duyduğu anlaşılmaktadır. Yeni Konya gazetesi aynı haberi iktidarın Konya’da büyük bir toplantı yapacağı şeklinde duyurmuştur.²⁴²

Milletvekili Himmet Ölçmen’in DP İstanbul Haznedar Ocağı açılış töreninde yaptığı konuşması gazetelerde bölümler halinde yayınlanmıştır. Ölçmen, günün siyasi olaylarının değerlendirmesini yaptığı konuşmasında, basın hürriyetinin olmadığını iddia eden muhalefete kendi devirlerini hatırlatmıştır. Bu iddiaların serbestçe öne sürülmesini basın özgürlüğünün ispatı olduğunun açıklamıştır. Ölçmen konuşmasında muhalefete destek veren basını eleştirerek muhalefetin iktidara gelmeleri için aralıksız olarak destek verdiklerini belirtmiş ve ilginç bir benzetmede bulunmuştur. “Nasil Türkiye’de pilavsız yemek listesi olmazsa bizim hürriyetçilik müzevirleri için de baş sahifenin bir yerine yahut fıkra ve makalelere hürriyet mevcut olmadığı iddiasını sıkıştırmadan gazete çıkamaz yahut politika yapılmaz.” Özgürlük olmadığı için ihtilal olacaktır şeklindeki fikirlerin ve eleştiri yerine hakarete başvurarak gazetecilerin hapse girmelerinin kasıtlı olduğunu, bu gibi olayların kasıtlı şekilde arttığını, bunların hesaplı tertipler olduğunu söylemiştir. Öğrencilerin kışkırtılması, sessiz yürüyüş ve derslere girmeyişlerin ardında “hürriyet yok” fikrinin topluma kabul ettirmek ve ihtilali teşvik planının parçaları olduğunu²⁴³ iddia etmiştir. Gazeteler iktidar ile ilgili haberlere geniş yer vermeye devam etmişlerdir.

DP Meclis grubunun yayınladığı bir tebliğde CHP’nin gizli ve yıkıcı faaliyeti hakkında Meclis Tahkikatı açılacağı haberine yer veren gazete taraflı tutumunu sürdürmüştür.²⁴⁴ Aynı gazetenin bu konuda ki başyazısında CHP hakkında açılacak Meclis Tahkikatını tarihimizin en önemli olaylarından biri olarak değerlendirmiştir. Yazıda CHP’nin DP’ye karşı olan tutumunu insaf ölçülerinin dışında, gerçeklere aykırı propagandalarının karşısında Meclis tahkikatının açılmasını kesin ve kararlı bir cevap olarak²⁴⁵ yorumlanmış ve iktidar yanlısı bir tutum sergilenmiştir.

İktidarın görüşlerine geniş yer veren Konya gazeteleri muhalefetin eleştirilerine fazla yer vermemişlerdir. Yine Himmet Ölçmen’in Malatya DP Kongresi’nde “Millet reyini ile geldik, söz yine milletindir.” diyerek gerekirse yine milletin oylarıyla gidecek olan bir parti

²⁴² **Yeni Meram**, 24 Mart 1960, s.1; **Yeni Konya**, 23 Mart 1960 s.1.

²⁴³ **Yeni Konya**, 1, 2 Nisan 1960, s.1,2 , **Yeni Meram**, 1 Nisan 1960, s.1, 2.

²⁴⁴ **Işık**, 8 Nisan 1960, s.1

²⁴⁵ **Işık**, 8 Nisan 1960, s.1

olduklarını söyleyerek muhalefetin olumsuz ve yıkıcı propagandasını eleştirdiği haberi ile gazete taraflı tutumunu sürdürmüştür. Bu seçimlerde hile yapacakları iddialarına hileli diye anılan 1946 seçimlerini hatırlatarak “seçim şampiyonları, kişiyi nasıl bilirsin? Kendin gibi” diyerek cevap verdiği²⁴⁶ yazılmıştır

“Celal Bayar şehrimize geliyor.” başlıklı yazıda Cumhurbaşkanı'dan sonra Başbakanın da Konya'ya geleceği ancak gününün henüz bilinmediği²⁴⁷ bildirilmiştir.

Askeri müdahaleden çok kısa bir süre önce yerel basın, Başbakan Adnan Menderes'in Konya'ya daveti ile ilgili geniş yer ayırmıştır. Işık gazetesinde Başbakan için dünya barışının önderi, ekonomik bağımsızlık savaşının başkomutanı, demokrasimizin baş kurucu ve kollayıcısı gibi övgü dolu sözlere yer verilmiştir. “Yüz binlerce hemşehrimize beraber bağrımıza basmaya hazırlandığımız Büyük Başvekilimize Konya şehrinin sevgi ve bağlılığı” şeklindeki ifadeler bu ziyaretten duyulan memnuniyeti yansıtmıştır. Başbakanın Konya'ya geleceği haberleri ilk sıralarda yer almıştır. Adnan Menderes'in Belediye Başkanı Sıtkı Bilgin'in davet telgrafına verdiği cevapta davetten duyduğu memnuniyet ifade edilmiştir.²⁴⁸

Mayıs ayı boyunca yerel gazeteler sürekli olarak bu konuyu işlemişler, Başbakanı Konya'da görmekten duyacakları memnuniyeti ifade etmişlerdir: “Konya Yarın Tarihi Bir Gün Yaşayacak.”²⁴⁹, “Başvekil Cuma Günü Şehrimize Geliyor.” Başlıklarıyla duyurmuşlardır. Eskişehir'den uçakla Konya'ya geleceği bildirilen Adnan Menderes'in hava meydanında karşılanacağı ve Konya Hemşehriliği ve Reisliği beratı takdim edileceği bildirilmiştir.²⁵⁰ Başbakanı görmek amacı ile çevre yerleşimlerden on binlerce vatandaşın akın halinde şehre gelmeye başladıkları ifade edilmiştir. Başbakan'ın Konya'da önemli bir konuşma yapacağı haberi de yer almıştır. Haberin devamında karşılama töreninin nasıl yapılacağı, hava alanına protokolün gideceği, halkın hükümet meydanında yer alacağına kadar ayrıntılara yer verilmiştir. Başbakan'ın kalacağı 2-3 gün içinde Sille Barajı'nın açılışı, 60.000 tonluk silonun açılışı, Kolej ve Kız Enstitüsünün temel atma töreni ve ilçeleri ziyareti şeklinde duyurulmuştur.²⁵¹ Şehrin sıcak bir karşılama faaliyeti içinde bulunduğu, çeşitli kurumlar tarafından taklar kurulduğu, duyulan sevgi ve bağlılığın işareti olarak yüzlerce döviz

²⁴⁶ **Yeni Meram**, 3 Nisan 1960, s.1.

²⁴⁷ **Yeni Konya**, 12 Nisan 1960, s.1.

²⁴⁸ **Işık**, 6 Mayıs 1960, s.1; **Yeni Konya**, 9 Mayıs 1960, s.1; **Yeni Meram** 8 Mayıs 1960 s.1; **Öz Demokrat Konya**; 7 Mayıs 1960, s.1.

²⁴⁹ **Işık**, 24,26 Mayıs 1960, s.1.

²⁵⁰ **Yeni Konya**, 25 Mayıs 1960, s.1.

²⁵¹ **Yeni Meram**, 25, 26 Mayıs 1960 s.1; **Yeni Konya**, 26 Mayıs 1960, s.1.

hazırladığı, bu işler için 400 kişinin görevlendirildiği açıklanmıştır. Ayrıca bütün Konya milletvekillerinin Konya'ya geldikleri, valilik tarafından yapılacak karşılama programı duyuru olarak gazetede yer almıştır.²⁵²

2. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi Sonrasında Konya Basını

27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nden sonra gazetelerin tutumlarında belirgin bir değişiklik olmuştur. Gazeteler övgü ile haberler verdikleri DP hakkında olumsuz bir tutum içine girmişlerdir. Bu gazetelerin 27 Mayıs Askeri Müdahale öncesinde ve sonrasında sahipleri ve sorumlu müdürleri şöyledir: Yeni Meram gazetesinin sahibi ve yazı işlerinden sorumlu müdürleri aynı kişilerdir değişiklik olmamıştır: Sahibi Ahmet Bahçivan ve yazı işlerinden sorumlu müdür M. Yalçın Bahçivan'dır. Yeni Konya gazetesinin sahibi M. Naci Gücüyener ve sorumlu müdürü Ünal Gücüyener'dir. Bu gazetenin kadrosunda değişiklik olmamıştır. Yeni Konya gazetesi 1 Haziran 1960 tarihinde kuruluş yıldönümünde yeni yazarları kadrosuna aldığını duyurmuştur. Öz Demokrat Konya gazetesinin sahibi Hasan Gücüyener ve yazı işleri müdürü Sadettin G. Elgin'dir. Ancak yazı işleri müdürü 1 Haziran 1960 tarihinden itibaren değişmiştir. Yeni yazı işleri müdürü Birol Yüksel olmuştur. Işık gazetesinin kadrosunda bir değişiklik olmamıştır. Sahibi M. Ali Baştav ve yazı işleri müdürü B. Sıtkı İner'dir. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nden sonra yayın hayatına başlayan Zaman gazetesinin sahibi CHP Konya İl Yönetim Kurulu Başkanı Samet Kuzucu ve yazı işleri müdürü A. Rıdvan Bülbül'dür. Gazetenin yazı işleri müdürü 10 Temmuz 1960'tan itibaren Erdoğan Bakkalbaşı olmuştur.

Askeri Müdahalenin yapıldığı 27 Mayıs günü Konya gazetelerinin ilk sayfalarında Başbakan Menderes'in Konya ziyareti ile ilgili haberlere geniş yer ayrılmıştır. Yeni Meram'da "Aziz Başvekilimiz Bugün Konya'yı Şerefliendirecek"²⁵³, Öz Demokrat Konya Gazetesi'nde "Konya Müstesna Bir Gün Yaşıyor. Bugün Milletimizin Gözbebeği Büyük Menderes'i Sevinç Ve Heyecanla Bağrımıza Basıyoruz."²⁵⁴ şeklinde duyurmuştur. Yeni Konya ise konuyu "Başvekilimiz Bugün Şehrimizde. On binlerce Konyalı Menderes'i Aralarında Görmenin Sevinci İçinde" başlıklarıyla haber vermiştir.²⁵⁵ Bu gazetelerden farklı olarak Işık gazetesi Askeri Müdahaleyi ilk haber veren gazete olmuştur: "Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Başardığı Milli İnkılap. Güvendiğimiz Silahlı Kuvvetlerin Sesi" Aynı gazetede

²⁵² **Öz Demokrat Konya**, 26 Mayıs 1960, s.1.

²⁵³ **Yeni Meram**, 27 Mayıs 1960, s.1.

²⁵⁴ **Öz Demokrat Konya**, 27 Mayıs 1960, s.1.

²⁵⁵ **Yeni Konya**, 27 Mayıs 1960, s.1.

MBK'nın 6 ve 12 Numaralı Tebliğleri yer almıştır. Başka bir haberde de Menderes'in Kütahya yolunda yakalandığı haberi verilmiştir.²⁵⁶

26 Mayıs'a kadar hükümet ile ilgili olumlu yazılar yazan gazetelerin müdahaleden bir gün sonraki manşetleri ve ilk sayfaları dikkat çekmiştir. Sanki gazeteler bir gün önceki gazeteler değildir. Müdahalenin ertesi günü Konya gazeteleri bu olayı geniş şekilde ele almışlardır. "Türk Silahlı Kuvvetleri Memleket İdaresini Ele Aldı.", "26 Mayıs 1960 Gecesi Saat 24.00'den İtibaren Bütün Yurtta Askeri İdare Kuruldu.", "MBK'nin Tebliğleri", "TSK Bütün Yurtta Duruma Hakim".²⁵⁷

Gazetelerin yayınladığı tebliğlerde 27 Mayıs 1960'tan itibaren uyulacak kurallar, vatandaşların sokağa çıkabilecekleri, ancak genel caddelerde toplanmamaları, memurların mesaiye başlamaları, asayişin garnizon komutanları tarafından sağlanacağı, Türk Milleti'nin mülki ve askeri makamlara yardımcı olmaları TSK Başkomutanı MBK Başkanı Org. Cemal Gürsel imzası ile duyurulmuştur. Tebliğler gazetelerin ilk sayfalarında yer almıştır.²⁵⁸

29-30 Mayıs 1960 tarihli gazetelerde yeni hükümet kurulduğu ilan edilerek üyelerinin isimleri çerçeve içinde veriliyor. 27 Numaralı Tebliğe göre Hükümet üyelerinin isimleri verilmiştir.

"Başbakan ve Milli Savunma Bakanı: Cemal Gürsel

Devlet Bakanı: Amil Artus

Devlet Bakanı: Şefik İnan

Adalet Bakanı: Abdullah Gözübüyük

İçişleri Bakanı: Tümgeneral Muharrem İhsan Kızıloğlu

Dışişleri Bakanı: Selim Sarper

Maliye Bakanı: Ekrem Alican

Bayındırlık Bakanı: Daniş Koper

Milli Eğitim Bakanı: Prof. Fehmi Yavuz

Ticaret Bakanı: Cihat İren

²⁵⁶ **Işık**, 27 Mayıs 1960, s.1.

²⁵⁷ **Yeni Meram**; Yeni Konya,; **Öz Demokrat Konya**; **Işık**, 28 Mayıs 1960, s.1.

²⁵⁸ **Yeni Meram**; Yeni Konya,; **Öz Demokrat Konya**; **Işık**, 28, 29 Mayıs 1960, s.1.

Tarım Bakanı: Feridun Üstün

Sağlık Bakanı: Prof. Nusret Karasu

Gümrük ve Tekel Bakanı: Fethi Aşkın

Ulaştırma Bakanı: Tuğgeneral Sıtkı Ulay

Çalışma Bakanı: Prof. Cahit Talas

Sanayi Bakanı: Muhtar Uluer

Basın-Yayın ve Turizm Bakanı: Zühtü Tahran

İmar ve İskan Bakanı: Orhan Kubat²⁵⁹

Tebliğde Hükümet üyelerinin hiçbir parti ile ilişiği olmayan tarafsız kimselerden kurulduğu bildirilmiştir.

Müdahale ile ilgili Cemal Gürsel'e basın toplantısında sorulan sorulara verilen cevaptan, bu işin daha önce planlandığı ancak sonraya bırakılmasının askeri gereklerden değil, hükümetin olumlu yola gireceği ümidinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Gürsel "Daha önce ben hükümete memleketin içinde bulunduğu ciddi durumun düzeltilebilmesi için alınması lazım gelen tedbirleri ve kararları arz etmiştim. Bu hususta Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e yazdığım mektup şimdiye kadar neşredilmemiştir. Fakat artık bunu matbuata vermekte bir mahzur görmüyorum. Bir iki gün içinde bu mektup matbuata verilecektir. Biz her zaman ümitle beklemiştik. Fakat ümidimiz tahakkuk etmeyince netice böyle oldu." Müdahaleye ne zaman karar verildiği sorusuna "Bu kadar muazzam bir hareket tabiidir ki bir günde olamaz. Bilhassa hiç kan dökülmeden hareketin muvaffak olması ciddi tedbirlerin alındığını göstermektedir." biçiminde verilen cevaptan hareketin önceden planlandığı neticesi çıkarılmıştır.²⁶⁰

"Türk Silahlı Kuvvetlerini dünya güvenle karşıladı." haberinde Londra'nın Türkiye'de ordunun idareyi ele almasını büyük bir sürprizle karşılamadığı haberi ile dünyadaki akislerine yer verilmiştir.²⁶¹

Seçimlerin üç aya kadar yapılacağı haberinde Cemal Gürsel'in ilk basın toplantısında bu konuya yönelik sorulara cevap verirken seçimin nisbi temsil esasına göre yapılacağı, bir

²⁵⁹ **İşık**, 29 Mayıs 1960, s.1; **Öz Demokrat Konya, Yeni Meram, Yeni Konya**, 30 Mayıs 1960, s.1.

²⁶⁰ **Öz Demokrat Konya**, 30 Mayıs 1960, s.1.

²⁶¹ **Yeni Konya**, 29 Mayıs 1960, s.1.

ayan meclisi kurulacağı ve yeni hazırlanmakta olan Seçim Kanununun bu esaslara göre düzenleneceği belirtilmiştir. Kahraman ordu mensuplarının nazik ve candan muamelelerinin halk arasında büyük bir sevinçle karşılandığı duyurmuştur.²⁶² Ancak Gürsel, Temmuz ayında seçimler hakkında sorulan bir soruya “Seçim sahasına girmek için epeyce vakte ihtiyaç olduğu kanaatindeyim. Fakat bu seçimin pek öyle çabuk da yapılmayacağı yapılan çalışmalardan anlaşılıyor. Alalecele bir Anayasa ortaya getirmek veya mevcut Anayasayı yeni ihtiyaçlara göre tamamlamak oldukça zamanı icap ettirir. Ama seçim tarihini kati olarak söylemek benim için mümkün değildir.” şeklinde cevap vererek geçiş süresinin uzun olabileceğine işaret etmiştir.²⁶³ MBK’nin basın toplantısında da bazı gazetelerde yapılan tahminlerin aksine seçimlerin tarihi hakkında hiçbir karara varılmadığı bildirilmiştir.²⁶⁴ 10 Ağustos tarihinde Gürsel, gazetecilerin sorularına verdiği cevapta seçim için tarihin 27 Mayıs 1961 olarak düşündüklerini²⁶⁵ duyurulmuştur. İlerleyen günlerde Işık gazetesi’nde Gürsel’in seçim için ilk hedefin 27 Mayıs 1961 olduğu ancak bu tarihe seçimlerin yetişmemesi halinde mutlaka 29 Ekim 1961’de normal düzene geçilmiş olacağı beyanatı yer almıştır.²⁶⁶

“Sabık İktidarın Yarıda Kalan Tertibi” başlıklı haberde İstanbul’da eski iktidar mensuplarına ait olduğu bildirilen 7 bin silahın, asker elbisesinin, depoların bulunduğu, bu silahlarla yüz binlerce kişinin tutuklanıp öldürüleceği iddia edilmiştir. Haberin devamında eski iktidar sahipleri “şaşırmış diktatör” olarak nitelendirilip halk ile ordu arasındaki kardeşlik bağlarının koparılmasının hedeflendiği belirtilmiştir.²⁶⁷ Aynı gazetenin 24 Mayıs 1960 tarihli sayısında Başbakan’dan Konya’ya yapacağı ziyaret ile ilgili olarak Konya’yı şerefliyeceği haberini memnuniyet duyguları ile ifade etmesi, dikkat çekici bir tutum değişikliği olarak değerlendirilebilir. Başka bir haberde de Menderes’in Konya’ya yapacağı ziyaret için hazırlanan takların askeri birlikler tarafından kaldırıldığı, bu ve diğer hazırlıklar için 500 bin liralık masraf yapıldığı, karşılama günü için çevre yerleşim yerlerinden kamyonlarla getirilenlere 15’er lira para ödendiği de iddia edilmiştir.

“Günaydın” adlı köşede Konya’nın değerli şahsiyetlerinden Fevzi Halıcı “Selam Sana Mehmetçik” başlıklı yazısında 27 Mayıs’ta gerçekleşen olayı yediden yetmiş halkımızın arzuladığı demokrasi anlayışını, gerçek vicdan, basın, söz, yazı ve konuşma hürriyetinin

²⁶² **Yeni Meram, Öz Demokrat Konya, Yeni Konya**, 30 Mayıs 1960, s.1.

²⁶³ **Yeni Meram**, 7 Temmuz 1960, s.1.

²⁶⁴ **Yeni Meram**, 21 Temmuz 1960, s.1.

²⁶⁵ **Yeni Meram, Yeni Konya**, 10 Ağustos 1960, s.1.

²⁶⁶ **Işık**, 27 Ağustos 1960, s.1.

²⁶⁷ **Işık**, 30 Mayıs 1960, s.1.

gerçekleştiği, mutlu bir geleceği müjdeleyen kahraman ordumuza şükranlarını bildirmiştir.²⁶⁸ Bu yazıdan da müdahaleye sıcak bakıldığı anlaşılmaktadır.

“Şanlı Ordumuza Gençliğin Şükranı” haberinde, önceki gün ordu için büyük sevgi gösterileri yapıldığı, Konyalı Yüksek Tahsil Gençliğinin Garnizon Komutanını ziyaret ederek şükran ve minnetlerini bildirdikleri haberi yer almıştır. Habere göre millet ordunun müdahalesinden oldukça memnundur.²⁶⁹ Aynı haber başka bir gazetede “Yüksek Tahsil Gençlerinin Orduya Karşı Asil Bir Jesti” başlığıyla duyurulmuştur.²⁷⁰

İçişleri Bakanının Konya’da yaptığı konuşmada ülkede huzur ve sükunun hakim olduğu²⁷¹ haberine yer verilmiştir.

Yeni Konya gazetesinin başyazısında 1954’ten bu yana genç demokrasinin her gün kötüye gittiği, özgürlüklerin kısıtlandığı, hırslı politikacıların kötü yönetiminin görmezlikten gelinmesinin imkansız olduğu, politikacıların sözlerinde durmadığı, gençliğin tepkisinin görmezden gelindiği, düşmanlar için hazırlanan silahların gençlere yöneltildiği, gençlerin bu uğurda şehit olduğu, olayların boyutlarının büyüdüğü, bunun üzerine Türk ordusunun asil subaylarının duruma müdahale ettiği, 27 Mayıs 1960’ta gözünü iktidar hırsı bürüyenlere, Türk Milleti’nin özgürlüğü ile oynayanlara büyük bir ders verildiği yazılmıştır. Yazı “Yaşa, Varol Türk Ordusu, Sana Her Zaman Olduğu Gibi İnanıyoruz, Güveniyoruz.” sözleriyle bitirilmiştir. Aynı sayfada yer alan haberde iki resim görülmektedir. Resimdeki şahısların DP iktidarına ilk başkaldıran Rüştü Özal ve Muammer Obuz olduğu ve bu şahısların yakında gazetede yazmaya başlayacakları bildirilmiştir.²⁷²

İç ve dış siyasete ilişkin haberlere de sıkça rastlanmıştır. Bütün ittifaklara bağlı kalınacağı, Zürih ve Londra Anlaşmalarına harfiyen uyulacağı duyurulmuştur.²⁷³

Yeni Konya gazetesinde bir makalede yazar tarafsız bir gazeteci olarak CHP iktidarını çekinmeden eleştirdiği gibi DP iktidarını da aynı şekilde eleştirdiği için susturulduğunu yazmıştır. Birkaç gün önce iktidardan indirilen “diktatörler” in Konya temsilcilerinin canına kastettiğini, iftira ve tertibe uğradığını, polis sıkı bir göz hapsinde olduğunu iddia etmiştir. İstanbul ve Ankara olaylarını bütün açıklığı ile Konyalılara duyurduğu için hakkında

²⁶⁸ Fevzi HALICI, “Selam Sana Mehmetçik”, **Öz Demokrat Konya**, 30 Mayıs 1960, s.1.

²⁶⁹ **Yeni Meram**, 31 Mayıs 1960, s.1.

²⁷⁰ **Yeni Konya**, 31 Mayıs 1960, s.1.

²⁷¹ **Yeni Meram**, 2 Haziran 1960, s.1.

²⁷² **Yeni Konya**, 1 Haziran 1960, s.1.

²⁷³ **Yeni Meram**, 1 Haziran 1960, s.1.

düzenlenmiş bir inceleme başlatıldığını belirten yazar, ordunun müdahalesini adaletin yerini bulması olarak yorumladığı görülmüştür. Suçunun “diktatörlere karşı kalemini harekete geçirmek olduğunu kanunları çiğneyenlere ters bakmasının, memleketini sevmesinin” olduğunu yazmıştır. Türk ordusunun müdahalesiyle yeniden kaleminin başına geçtiğini, Konya’da çevrilen oyunları ortaya dökceğini belirten yazar, Türk ordusuna şükranlarını iletmiştir.²⁷⁴ Ankara ve İstanbul olaylarını Konyalılara duyurduğu için takibe uğradığını iddia eden yazarın Yeni Konya gazetesinde böyle bir haberine rastlanmamıştır. Gazetede Ankara ve İstanbul olayları ile ilgili herhangi bir haber yer almamıştır.

Yeni Konya gazetesinin kuruluşu ile ilgili yazılan “3868” başlıklı yazıda yazar, 12 yaşını doldurması nedeniyle gazetenin hangi şartlar altında çıkarıldığını anlatmıştır: “Gün oldu, yazı kadromuz kendini memleketin değişmez iktidar sahipleri sananlar tarafından tehdit edildi, susturuldu” diye şikayet eden yazar her türlü tehdide boyun eğmeden görevlerini yapmaya çalıştıklarını iddia etmiştir.²⁷⁵ Ancak gazetenin 1 Haziran 1949 tarihinde yayın hayatına başladığı halde 11 yılını doldurduğu tarihte 13. yaşını kutlaması dikkati çekmiştir.

Yeni Konya Gazetesi’nin bir başka başyazısında ilk günkü heyecanın gölgelenmeye başladığı ama bu ateşin hiçbir zaman sönmemesi gerektiği, o günden bu yana birçok gerçeği öğrendiklerini yapılan ihtilalin önemini ve kaçınılmazlığını daha iyi anlamış bulunduğunu, bir çoklarının içinde yaşayan şüphelerin sona erdiğini, yurdun her yönden düzensizliği, kötü yolda kullanılması, boşuna harcamalar olduğunu²⁷⁶ söyleyerek eski iktidarı eleştirmiş ve askeri müdahaleyi desteklemiştir.

Yeni Konya gazetesinde Atilla Gücüyener’in Türk ordusunu ve askeri müdahaleyi öven bir yazısı yer almıştır. Eski yönetimin olumsuzluklarını anlatan yazıda basının bütün olayları artık olduğu gibi duyurabileceği için duyduğu sevinci anlatmıştır. Gazetenin 13 yıl boyunca iktidarların bütün baskı ve tehditlerine rağmen başarılı bir çizgisi olduğunu ifade eden yazar doğruluktan hiç ayrılmadığını, bundan sonraki refah ve saadet günlerinde de hiç ayrılmayacağını belirtmiştir.²⁷⁷ Aynı gün “Mutluluk İçinde” başlıklı yazısında yazar, Yeni Konya’nın 13. yaşını ve özgürlüğe kavuşmayı coşkunun bir şekilde kutladığını açıklamıştır. Yeni Konya’nın son yıllarda en ağır baskılar karşısında tarafsız kalmayı bildiğini Yeni Konya

²⁷⁴ Rıdvan BÜLBÜL, “Susturulmuş Kalemim ve Yeni Konya’nın Yaşı”, **Yeni Konya**, 1 Haziran 1960, s.4.

²⁷⁵ Adil GÜCÜYENER, “3868”, **Yeni Konya**, 1 Haziran 1960, s.3.

²⁷⁶ Ali Doğan SİNANGİL, “İlk Hamle”, **Yeni Konya**, 9 Haziran 1960, s.1.

²⁷⁷ Atilla. GÜCÜYENER, “Çifte Sevinç”, **Yeni Konya**, 1 Haziran 1960, s.4.

gazetesinin “sabık iktidarın davuluna tokmak tutmaya asla tenezzül etmediğini”²⁷⁸ belirtmiştir. Gazete müdahaleden yana bir tavır sergileyerek bir kamuoyu oluşturma gayreti içine girmiştir. Gazete bu tutumunu dramatik bir mektupla pekiştirmek istediği anlaşılmıştır. “Şehit Teğmenimizin Son Yazısı” haberinde 27 Mayıs’ta saat 4.00 da şehit olan Harp Okulu öğrencilerinden Topçu Teğmeni Ali İhsan Kalmaz’ın hatıra defterine yazdığı son yazısı alınmıştır: “Türk tarihinde yeni bir sahife başlamak üzere. Saat 22.45’te memleket mukadderatını ellerine tevdi etmeye hazırlanan, tarihinde ikinci defa şerefli bir vazifeye çağrılan Harbiye’nin genç teğmenlerine 20’şer mermi verildi. Kader gülerse yarın 27 Mayıs 1960 Cuma namazı kalplerde huzur, gönüllerde iman ile kılınacak, inandığımız sancak altında yürürken talihin gadrine uğrarsam inanarak öleceğim. Kalbimde huzur var. Arkamda kalan anam, babam ve kardeşlerim müsterih olsunlar. Bugün için doğdum, severek gidiyorum.”¹³ Haziran 1960 tarihli Yeni Konya gazetesinde “Uyandır, Hala Uyanmayanlar Varsa..” başlığında dikkat çekilmiş ve Teğmen Ali İhsan Kalmaz tarafından 27 Mayıs’tan 10 gün önce kaleme alınmış şiire yer verilmiştir.

“Dışarıda artık bahar havası değil,
Şehirden şehire, düşünceden düşünceye esen,
Bir bahar havası,
Beyinleri yakan, ruhları dolduran.”²⁷⁹

Ali İhsan Kalmaz 27 Mayıs 1960 tarihinde ordunun Ankara’nın stratejik noktalarından PTT’yi ele geçirme sırasında nöbetçi jandarmanın ateşi sonunda şehit olmuştur.²⁸⁰

Askeri müdahale için Ankara’ya giden askeri birliğin Konya’ya dönmesi ile ilgili olarak verilen “Milli İnkılap Kahramanları Bugün Geliyor. Konya Yine Bayram Havası Yaşayacak. Ankara’da Milli İnkılap Hareketine Katılan Mehmetçikleri Layık Oldukları Şekilde Karşılıyoruz.”²⁸¹ haberinde sevinç ifadeleri yer almıştır. Konya’dan Ankara’ya giden Mehmetçiklerin şehre dönüşü haber verilmiştir. “Milli İnkılap hareketinden önce harekete iştirak etmek için garnizonumuzdan bir tabur asker Ankara’ya gitmiştir. Milli İnkılabımızın başarılmasında büyük rol oynayan kahraman Mehmetçiklerimiz bugün tekrar şehrimize geleceklerdir.” Karşılama için valilikçe bir program hazırlandığı ve şehrin değişik yerlerine taklar kurulduğu bildirilmiştir.²⁸² Birliğin şehre gelmesinden önce Şadiye Köyü civarında,

²⁷⁸ Namık AYAS, “Mutluluk İçinde”, **Yeni Konya**, 1 Haziran 1960, s.1.

²⁷⁹ **Yeni Konya**, 1 Haziran 1960, s.1, 13 Haziran 1960, s.1.

²⁸⁰ ÖZDAĞ, a.g.e., s.196; Tekin ERER, **Yassıada ve Sonrası**, Yeni Matbaa, İstanbul, 1965, s.367.

²⁸¹ **Yeni Konya**, 1 Haziran 1960, s.1.

²⁸² **Öz Demokrat Konya**, 11 Haziran 1960, s.1.

2.Ordu Bاندوسو, memurlar, öğretmenler ve çok kalabalık bir topluluk tarafından coşkun gösterilerle karşılandığı²⁸³ haberi yer almıştır.

Eski iktidar mensuplarının akıbeti ile ilgili haberler de verilmiştir. Eski liderlerin seçimden sonra muhakeme edilecekleri, Gürsel'in basın toplantısında duyurulmuştur. Basın toplantısında suçlu olanları Yüce Divan'ın yargılayacağı, tutuklu bulunanların hesap vermedikçe kendilerinin seçime katılamayacaklarını, mahkeme yapıp hesap vereceklerini duyurulmuştur. Ayrıca eski iktidara ait olduğu iddia edilen önemli miktarda silah ele geçirildiği, gözetim altında bulunan sabık hükümet mensuplarının yeni yönetimi onayladıkları, eski Konya milletvekilleri Muhittin Güzelkılınç, Mustafa Bağrıaçık ve Ömer Şeker'in yakalanarak Ankara'ya gönderildikleri gibi haberler yer almıştır.²⁸⁴

Gazetelerin uçakla köylere atılacağı haberleri basında yer almıştır. Köylülerin okuması amacıyla şehirde okunmuş gazetelerin Emniyet Müdürlüğüne teslim edileceği haberinde, Konya valiliğinin köylü vatandaşların son olayları takip edebilmeleri için gazetelerin uçakla köylere atılacağı kararından²⁸⁵ bu yıllarda gazetelerin merkezden uzak yerlere ulaşmadığı anlaşılmaktadır. Dokuz ay sonra aynı gazetede ordunun köylere kitap, gazete gönderme işine devam ettiği duyurulmuştur.²⁸⁶

“Hükümetin Mührü Değişiyor” haberinde eski hükümetin mührünün iptal edilerek “Türkiye Cumhuriyeti” mührü hazırlandığı ve çoğaltılarak elçiliklere gönderileceği bildirilmiştir. Aynı gazetede öğretmenlerin miting yaptığı, Devlet Başkanı ve orduya çekilen telgraflarla bağlılığın gösterildiği haberi de yer almıştır. Haberden eğitim camiasının yeni yönetime büyük destek verdiği anlaşılmıştır. Yüksek Tahsil Gençliğinin yapacakları mitingden üniversite öğrencilerinin de destek verdiği anlaşılmıştır.²⁸⁷

Yeni Hükümetin dış devletler tarafından tanınması ile ilgili haberler verilmiştir. Geçici Türk Hükümeti'nin birçok devlet tarafından resmen tanınmaya başladığı, ABD'nin de Hükümetimizi resmen tanıdığı belirtilmiştir. Haberin devamında şimdiye kadar 23 devlet tarafından tanındığı Sovyet Rusya'nın da bunların arasında yer aldığı bilgileri yer almıştır. “İnkılabımızı Tetkik İçin Yabancı 40 Öğretmen Geliyor.” başlıklı haberde Alman ve İtalyan öğretmenlerin, inkılabın olumlu etkilerini görmek üzere geldiklerini ve Konya'ya da

²⁸³ **Yeni Meram**, 12 Haziran 1960, s.1.

²⁸⁴ **Öz Demokrat Konya**, 3 Haziran 1960, s.1; **Yeni Konya, Işık**, 2 Haziran 1960, s.1.

²⁸⁵ **Yeni Konya**, 2 Haziran 1960, s.1.

²⁸⁶ **Yeni Konya**, 22 Mart 1961.

²⁸⁷ **Yeni Meram**, 4 Haziran 1960, s.1.

uğrayacakları haberine yer verilmiştir.²⁸⁸ “Amerika Hükümeti Türkiye’ye Güveniyor.” haberinde Eisenhower’ın seçimlerin yapılacağı haberini sevinçle karşıladığı, Hükümet’in, NATO ve CENTO ile bağlarını devam ettirmek konusundaki kararını da memnuniyet verici bulduğu bildirilmektedir.²⁸⁹

Konya Valiliğine atanan Muhlis Babaoğlu’nun görevine başlayacağı haberinde yeni vali ile ilgili olarak Trabzon Valisi olduğu sırada eski İçişleri Bakanı’nın keyfi emirlerine boyun eğmediği için Merkez Valiliğine alındığı bilgileri verilmiştir.²⁹⁰ Aynı gazetede Eski Uşak Jandarma Komutanı Yarbay Abbas Yavuzdemir’ in de Konya Jandarma teşkilatında görevine başlayacağı, bu kişinin de İnönü’nün Uşak ziyaretinde askerine “vur” emri vermeyen şerefli kumandan olduğu vurgulanmıştır. Bu atamalardan öyle anlaşılıyor ki, eski iktidar karşısında olanlar bu dönemde yeni görevlere tayin edilmişlerdir. Yeni Valinin kalabalık bir halk topluluğu ve ordu bandosu tarafından karşılandığı²⁹¹ bildirilmiştir.

Konya Orduevi’nde vatani görevini yapan bir Mehmetçik tarafından yazılan bir şiirde orduya övgüler dizilmiştir:

Hürriyet ve İnkılap

Siyasi bütün parti birbirini boğarken

Ah çektik Cemal Paşam gençlikten kan çıkarken

Yalvardı iktidara bu kötü yoldur derken

İstifa teklif oldu hürriyeti isterken²⁹²

Konya Valisi’nin “Partizan İdareye Paydos” sözleri altında icraatlarından bilgi verilmiştir. Ankara giriş yolunun tamamlanacağı, belediyenin hesaplarının müfettişler tarafından inceleneceğini, THK’nın hesaplarına el konulduğunu, Meram geçit yolunun Kara Yolları’na devredileceğini ve valinin ilçeleri gezeceğini duyuruyor.²⁹³

“Geçici Anayasa Evvelki Gece Açıklandı.” başlıklı haberde önceki anayasadaki müsadere uygulamasının kalktığı, seçimlerin en kısa zamanda yapılacağı, yönetimin yeni meclise devredilinceye kadar Türk Milleti adına hakimiyeti MBK’nin kullanacağı, Devlet Başkanı’nın tutukluların cezalarını hafifletme veya kaldırma yetkisine sahip olmadığı

²⁸⁸ **Yeni Meram**, 9 Haziran 1960, s.1.

²⁸⁹ **Yeni Meram, Yeni Konya**, 18 Haziran 1960, s.1.

²⁹⁰ **Öz Demokrat Konya**, 11 Haziran 1960, s.1

²⁹¹ **Yeni Konya**, 12 Haziran 1960, s.1.

²⁹² **Yeni Meram**, 24 Haziran 1960, s.1.

²⁹³ **Öz Demokrat Konya, Yeni Meram**, 23 Haziran 1960, s.1.

açıklanıyor.²⁹⁴ Tutukluların sorumluluklarını araştırarak ve yargılama kararını verecek YSK'nin 1 Başkan ile 30 üyeden, Yüksek Adalet Divanınının 1 Başkan, 8 asil üye ile 6 yedek üyeden meydana geleceği haberi veriliyor.²⁹⁵ MBK üyelerinin ant içme törenlerinin yapıldığı, törende Devlet Başkanı Gürsel'in önemli bir konuşma yaptığı, sonrasında üyelerin alfabetik sıra ile ant içtikleri duyuruluyor.²⁹⁶

Gazetenin "Fiske" adlı köşesinde "Adil" adında biri tarafından kaleme alınmış, eski iktidara eleştiri içeren bir yazı vardır:

"EĞER !....

Kıymetli arkadaşım Güneri Ergin'e

Eğer, Hukuk devleti kurulsaydı,

Eğer, Adil hakime el uzanmasaydı,

Eğer, "Gençlik kim oluyor ?" denmeseydi,

Eğer, Radyo ile vatandaşa küfredilmeseydi,

Eğer, Tenkitlere tahammül edilseydi,

Eğer, İlme kıymet verilseydi,

Eğer, Hürriyetler tahdit edilmeseydi,

Eğer, Yapılanlar başa kakılmasaydı,

Eğer, Midecilere göz yumulmasaydı,

Eğer, Münevvere kıymet verilseydi,

Eğer, Onlarda biraz vatan ve millet sevgisi olsaydı,

Kahpece plan düşünmeseler, millete sürü muamelesi yapmayıp, milli iradeye saygıları olsaydı,

Bugün Yassıda sefası da olmazdı, Selamlar."²⁹⁷

Basında ordudan övgü ile bahseden yazılan yazılara sıkça rastlanmıştır. Yeni Meram gazetesinde İhsan Hınçer tarafından yazılmış "Orduma" adlı şiire yer verilmiştir:

"Sayende düşmanı her yüzyılda kahreden

Kahraman bir milletin olamaz bir tek yası

İstiklal için savaş, sana miras dedemden

²⁹⁴ **Yeni Meram**, 14 Haziran 1960, s.1.

²⁹⁵ **Yeni Konya**, 14 Haziran 1960, s.1.

²⁹⁶ **Yeni Meram**, 25 Haziran 1960, s.1.

²⁹⁷ **Yeni Konya**, 12 Haziran 1960, s.1.

Gönlünü bağlayamaz milletinden başkası²⁹⁸

“Milli İnkılap Hükümeti ve Sakıt İktidar” başlıklı başyazıda eski iktidarın ekonomik bünyemizde yarattığı olumsuzluklar, halkımızın 27 Mayıs’a kadar aldatıldığı, yeni hükümetin kötü günlerin etkisinden kurtulmada isabetli ve açık konuşmalarının etkili olduğu belirtilmiştir. Devlet hazinesinin açığının kapatılmasında halkın parmağındaki yüzüklerini vermesinin her türlü fedakarlığa hazır olduğunu gösterdiğine işaret edilmiştir. Açıklık politikasının Milli İnkılap hareketinin en karakteristik özelliği olduğundan övgüyle bahsedilmiştir. Tarih boyunca herhangi bir inkılap hareketinin halktan bu kadar kısa sürede teşvik ve onay görmesinin görülmediği belirtilmiştir.²⁹⁹

“Konya’dan Ankara’ya Bin Silahlı Çağrılmış” başlıklı yazıda eski DP’li Konya Milletvekili Remzi Birant ile DP İl Başkanı Muammer Çelik arasında geçtiği iddia edilen banda alınmış telefon konuşmasının ayrıntıları yer almıştır.³⁰⁰ “Konya Tertibi Sorumluları Belli Oldu.” başlıklı haberde Konya’daki suçluların tespit edildiği, suçlular arasında Bayar ve Menderes’in de olduğu haberleri yer almıştır.³⁰¹ Ancak ilerleyen günlerde Yassıada Mahkemelerinde bu konu ile ilgili dava konusu görülmediği anlaşılmaktadır.

Başbakan’ın Konya’ya geleceği gün yapılacağı iddia edilen kardeş katliamı ile ilgili MBK üyesi Karavelioğlu’nun konuşmasından sonra resmiyet kazanması üzerine yazar bunu düzenleyeceği iddia edilen DP’liler hakkında ağır eleştiriler yapmıştır. Aynı gazetenin 27 Mayıs’ta Başbakan’ın gelişi ile ilgili yazılarında “On binlerce Konyalı Menderes’i Aralarında Görmenin Sevinci İçindeler.” şeklinde yaklaşırken 2 Eylül tarihli yazıda “...Demek o gün şekavet çetesinin başı olan uğursuz herife Konya evladının kanından bir şölen verilecekti”³⁰² derken aradan geçen zaman içinde ortaya çıkan tutum değişikliği görülmektedir.

Aynı yazarın “Bu Basit Bir Yıkılıştı” adlı makalesinde DP iktidarının 10 yıl içinde bu duruma gelmesinin mümkün olmadığı, DP’lilerin iktidara gelmeden önce kötü niyet besledikleri iddia edilmiştir. “Gerçek Yüzü” adlı makalesinde de milletin en kutsal değeri olan din unsurunun Menderes tarafından kullanıldığı iddia edilmiştir.³⁰³

²⁹⁸ **Yeni Meram**, 10 Haziran 1960, s.1.

²⁹⁹ Afif EVREN, “ Milli İnkılap Hükümeti ve Sakıt İktidar”, **Yeni Konya**, 15 Haziran 1960, s.1.

³⁰⁰ **Öz Demokrat Konya, Yeni Konya**, 22 Eylül 1960, s.1.”

³⁰¹ **Öz Demokrat Konya**, 11 Ekim 1960, s.1.

³⁰² Sofu TUĞRUL, “Korkunç Hakikat” **Yeni Konya**, 2 Eylül 1960, s.1.

³⁰³ Sofu TUĞRUL, “Bu Basit Bir Yıkılıştı” **Yeni Konya**, 7 Eylül 1960, s.1 , “Gerçek Yüzü” **Yeni Konya**, 11 Eylül 1960, s.1.

Aynı gazetenin başka bir yazarı da askeri müdahaleye sahip çıkmıştır. Konya basınının 27 Mayıs'tan sonraki tutumlarını takdir etmiştir.³⁰⁴

“Yetmez ki” Çimdik köşesinde İstanbul gazetelerinin birinde bir okuyucunun Celal Bayar ve Menderes'in saçlarının kesilmesini talep ettiği haberinden yola çıkıp eski iktidarı on yıl içinde ülkeyi felakete sürükledikleri için “YAD bakalım daha nerelerini keserek cezalandıracak. Yalnız saçlarını kesmek yetmez ki”³⁰⁵ diye bir yorum yaparak yaklaşımlarını ortaya koymuşlardır.

Eski iktidar mensuplarına ilişkin Adalet Bakanı Abdullah Pulat Gözübüyük'ün ifadelerine yer veren haberde, sabıkların suçlarının son derece ağır olduğu, Anayasayı devamlı olarak çiğnedikleri, özellikle şiddet idaresini hakim kılmak için hukuk dışı adalet ötesinde ve devlet üstünde Meclis Tahkikat Komisyonları kurmaları, bir çok vatandaşın birbirini öldürmeye teşvik edilmesi, hiçbir sorumluluk korkusu taşımadan, rüşvet, memuriyet nüfuzunun kötüye kullanılması gibi suçları işledikleri iddia edilmiştir. Bakanın eski iktidar aleyhine kamuoyu oluşturmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Eski iktidarın yolsuzluk haberlerine de sıkça rastlanmıştır. “Menderes İsviçre’de Villa Satın Almış, 32 Milyon Liraya Alınan Villanın Boya, Badana ve Tanzim İşleri Tamamlanmış.”³⁰⁶ “Koraltan’ın Vergi Borcu” başlıklı haberde eski iktidar mensuplarına ait İstanbul’un Tarabya ve Kalender semtlerinde yapılmış ve yapılmakta olan villalar tespit edildiği, eski Meclis Başkanı Refik Koraltan’ın da Kalender’deki 35 Numaralı villasına ait vergi borcu olduğu duyurulmuştur.³⁰⁷ Başka bir gazetede Hükümet kaynaklarının parti ileri gelenlerinin hizmetin sunulduğu ve yolsuzluklarını kapatmak için Tahkikat Komisyonlarının kurulması ile yok etme planlarını uygulamaya koydukları³⁰⁸ iddia edilmiştir. DP yanlısı bu gazetenin askeri müdahale öncesi ile tutarsız “yaklaşımı dikkat çekmiştir.

Eski iktidar mensuplarının 1950’den sonra sahip oldukları gayri menkullerin tespiti işine devam edildiği haberinde; Menderes’in iktidarda bulunduğu devre içinde milletvekili maaşı ile seyahatlerde ödenen yolluklar dışında aldığı paraların toplamının 480 bin lira olduğu duyurulmuştur. Bayar’ın sahip olduğu gayrimenkul ile ilgili haberlere de rastlanmıştır. Fatin

³⁰⁴ Enver Şevki BOTSALI “27 Mayıs Ve Konya Basını” **Yeni Konya**, 7 Eylül 1960, s.1.

³⁰⁵ **Işık**, 24 Haziran 1960 ,s.1.

³⁰⁶ **Yeni Konya**, 13 Haziran 1960, s.1; **Işık**, 10 Haziran 1960,s.1.

³⁰⁷ **Yeni Meram**, 18 Haziran 1960, s.1.

³⁰⁸ **Öz Demokrat Konya**, 23 Haziran 1960, s.1.

Rüştü Zorlu'nun Ankara ve İstanbul'un en güzel semtlerinde bir kısmı kendi adına, bir kısmı da akrabaları adına kayıtlı gayrimenkulleri olduğu iddia edilmiştir.³⁰⁹

Sabıkların gayrimenkul suiistimaline ait bir haberde; fabrika yapılması kararlaştırılmış yerlerin önceden ucuza alınarak hükümete yüksek fiyata satıldığı tespit edildiği duyurulmuştur.³¹⁰

Eski Başbakan'ın halasının söylediği iddia edilen sözlere yer verilmiştir. "Menderes ikazlara kulak verseydi bu hale gelmezdi. Adnan etrafına topladığı dalkavuklara kanarak memleketi bu hale getirdi."³¹¹

MBK, tebliğler yayımlayarak mevcut uygulamalara açıklık getirmiştir. Bu tebliğlerde vatandaşlardan suistimallerin önlenmesi yolunda yapılan ve alınacak önlemler bildirilmiştir. Başbakanlığın yayınladığı bir tamimde de Gürsel'e değişik bölgelerden yapılan özel ziyaretlerin tasarruf amacıyla yapılmaması istendiği duyurulmuştur. Kararda aynen şöyle deniliyor: "Eski alışkanlığın tesiri ile memleketin muhtelif yerlerinden birçok külfet ve masraflara katlanmak sureti ile heyetler halinde ziyaretçiler gelmektedir. Bütün vatandaşların işleriyle meşgul olmalarını ve tasarrufa riayetlerini temin maksadı ile bu ziyaretlere son verilecektir."³¹²

Yeni hükümet programının açıklandığına ait haberde Anayasa, insan hakları ve Türk vatandaşlarının özgürlüklerini çiğneyerek gayri meşru hale gelmiş olan iktidarı iş başından uzaklaştıran 27 Mayıs İnkılabını başaran Kahraman Ordumuzun idareyi ele aldığı belirtilmiştir. Yeni Hükümetin adalet, milli savunma, dış politika, mali politika, dış ticaret, milletlerarası ilişkiler, devlet teşekkülleri, eğitim, ulaştırma, ziraat, sağlık konularında izleyeceği siyaset açıklanmıştır.³¹³

Antidemokratik 12 kanunun kaldırıldığı, bu işle ilgili çalışan komisyonun çalışmalarını bitirdiği, bunların basın yolu ile işlenen suçlar ve Türk Ceza Kanunu'nun bazı maddelerinin değiştirilmesi ile ilgili olduğu belirtilmiştir.³¹⁴

MBK'nin 34 Numaralı Tebliğinde inkılabın resmi belgelere dayanan tarihinin yazılacağı, çeşitli gazete ve dergilerde yer alan inkılabın yapılış şekline ait kişisel düşünce ve

³⁰⁹ **Yeni Meram**, 13 Temmuz 1960, s.1; 14 Temmuz 1960, s.1.

³¹⁰ **Yeni Meram**, 10 Temmuz 1960, s.1.

³¹¹ **Yeni Konya**, 3 Temmuz 1960, s.1.

³¹² **Yeni Meram**, 10 Temmuz 1960, s.1.

³¹³ **Yeni Meram**, 13 Temmuz 1960, s.1.

³¹⁴ **Yeni Meram**, 14 Temmuz 1960, s.1.

yorumların sonucu olan bilgilerin yayımlandığının görülmesi üzerine bu karara varıldığı³¹⁵ duyurulmuştur.

Radyo yayınları ile ilgili Danışma Kurulu oluşturulduğu, kurul toplantılarına Konya Gazeteciler Cemiyeti adına katılacak olan Rıdvan Bülbül'ün Ankara'ya gittiği haberi yer almıştır.³¹⁶

İnkılap Mahkemeleri kurulacağı haberinde, mahkemelerin mevcut idarenin devamı süresince milli birlik ruhunu bozucu faaliyetlere engel olacağı bildirilmiştir. Bu mahkemelerin devrimi baltalamaya yeltenenler için idam cezasına varan ağır hapis cezaları verebileceği, cezaların derhal infaz edileceği, mahkemelerin bir günde karar verebileceği, belli yerlerde kurulacak mahkemelerden başka gezici mahkemelerin kurulacağı, bu mahkemelerle ilgili geçici kanunun Devlet Başkanı Cemal Gürsel'in onayından sonra yürürlüğe gireceği duyurulmuştur.³¹⁷ Kurulacak bu mahkemeler Milli Mücadele döneminde kurulan İstiklal Mahkemelerine benzetilebilir. İlerleyen günlerde Devlet Başkanı'nın bu konuda gazetecilere verdiği beyanatta "Devrim Mahkemelerine şimdilik ihtiyaç görülmediği, fakat gerektiğinde yıldırım hızıyla kurulabileceği, bu mahkemelerin devlet ve milletimizin korunması için belirecek tehlikelere karşı önleyici bir tedbir olduğu"³¹⁸ bildirilmiştir. Birkaç gün sonra İnkılap Mahkemeleri Kanunu'nun 18.08.1960 günü MBK tarafından kabul edilip Resmi Gazetede ilan edilerek yürürlüğe girdiği duyurulmuştur.³¹⁹

Gazetelerde eski iktidar sahiplerinin ne zaman yargılanmaya başlanacakları konusu da ele alınmıştır. Gürsel'in YSK'yi ziyaret ederek çalışmalarını hakkında bilgi aldığı sırada mahkeme tarihi üzerinde durulduğu açıklanmıştır. Devlet Bakanı Amil Artus tarafından mahkeme tarihinin Gürsel tarafından bildirileceği açıklamasına yer verilmiştir. Bu konu ile ilgili "Düşüklerin mahkemesine Ekim ayının ilk haftasında başlanacak, Menderes ve Bayar'ın 28 Nisan Topkapı ve 6-7 Eylül hadiseleri ile ilgili soruşturmaları tamamlanmıştır."³²⁰ şeklinde bilgilere yer verilmiştir. MBK'nın 8 numaralı gezi ekibinden Deniz Kur. Bnb. Selahattin Özgür ile Kur. Yzb. Kamil Karavelioğlu'nun Konya'da yaptıkları konuşmada da "Suçlular hiçbir zaman affedilmeyecek ve verilecek ceza derhal infaz edilecek" şeklinde açıklamada bulunmaları haberine geniş yer verilmiştir. Konuşmacılar eski iktidarın hatalı bir ekonomik

³¹⁵ **Yeni Meram, Yeni Konya**, 18 Temmuz 1960, s.1.

³¹⁶ **Yeni Meram**, 17 Temmuz 1960, s.1.

³¹⁷ **Yeni Meram, Yeni Konya**, 5 Ağustos 1960,s.1.

³¹⁸ **Yeni Meram**, 20 Ağustos 1960, s.1.

³¹⁹ **Yeni Meram**, 24 Ağustos 1960, s.1.

³²⁰ **Yeni Meram**, 24 Ağustos 1960, s.1.

politika izlediğini, partizan bir idare kurduklarını, devleti idare edecek nitelikten yoksun olduklarını bütün amaçlarının muhalefeti yok etmek olduğunu, 1957 seçimlerinin gayri meşru olduğunu, huzursuzluğun bundan sonra arttığını söyleyerek³²¹ ordu lehine kamuoyu oluşturmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Zaman gazetesinde “Biz Bize” adlı köşede gazetenin çıkışı ulusal evrimin bir sonucu olarak değerlendirilmiş, müdahaleden iki-üç ay öncesi düşüklere kafa tutan birkaç arkadaşın şehirde muhalif bir gazete çıkarmak istedikleri, başvurmadık matbaa kalmadığı, olumsuz cevap aldıkları anlatılmıştır. Basının o anki tutumunu da eleştiren yazar basını “ucuz kahramanlar” olarak eleştirmiştir.³²² Başka bir gün aynı köşede müdahaleden önceki dönemin olumsuzluklarının anlatıldığı yazıda tek umut ışığının CHP olduğu ve on yıl şerefli bir savaş yapıldığı belirtiliyor. Yazıda İnönü’nün meşhur “Gideceksiniz hem de fena gideceksiniz. Sizi ben bile kurtaramam.” sözlerine DP milletvekilinin “Paşa, paşa asıl biz seni kurtaramayacağız” sözleri hatırlatılarak, devrim hükümetini yürekten desteklediklerini, CHP’ye saldıranların yenilgiye uğrayacaklarını belirtmiştir.³²³

27 Mayıs askeri müdahalesinden sonra Konya’da yayına başlayan Zaman gazetesinin başyazısı “Besleme Basın” başlığını taşımaktadır. Yazıda DP’nin iktidara geçtiği ilk yıllarda yeni yeni gazetelerin piyasaya çıktığı, bu gazetelerin körü körüne DP’yi desteklemek için çıkarıldığı ve iktidarın bunlara yardım ettiği için besleme basın haline geldikleri belirtilmiştir. Türk basınının bu gazeteler ile töhmet altında kaldığı hatta bazı gazetecilerin satın alınarak örtülü ödenekten paralar ödendiği³²⁴. iddia edilmiştir.

Zaman gazetesinin başyazısında DP dönemi eleştirilmiş, Neron, Mussolini, Hitler dönemlerinin karşılaştırılması yapılarak bu kişilerin DP’den daha masum oldukları, kardeşi kardeşe öldürtmedikleri yazılmıştır. Yazıda CHP’den övgü ile bahseden yazar, inkılap hareketinin hasretini çektiklerini, basın ve ordunun oluşturduğu ortamın güzel günlerin temeli olduğunu anlatmıştır.³²⁵

DP’nin kapatılacağına ilişkin haberlere de rastlıyoruz. Bir gazetecinin “DP kapatılacak mı?” sorusu üzerine Cemal Gürsel “Bir müessese veya cemiyet muayyen müddet içinde kongresini yapmamış ise meşru olmayı kaybetmiştir, herhalde DP hakkında mahkeme kapatma kararı verecektir.”

³²¹ **Yeni Meram, Öz Demokrat Konya, Yeni Konya**, 27 Eylül 1960, s.1.

³²² Ali Rıdvan BÜLBÜL, “Selam” **Zaman**, 26 Ağustos 1960, s.1

³²³ BÜLBÜL, “Tüm Gözler CHP’de” **Zaman**, 27 Ağustos 1960, s.1.

³²⁴ Suad ABANAZIR, “Besleme Basın”, **Zaman**, 4 Kasım 1960, s.1.

³²⁵ Fakiş ÖZFAKİH, “Neler Oldu?” **Zaman**, 28 Ağustos 1960, s.1.

cevabını vererek³²⁶ DP'nin geleceği hakkında işaret vermiştir. Nitekim 2 Eylül tarihli gazetelerde DP hakkında mahkeme kararı yer almıştır. Haberde “Partinin faaliyetten men edildiği mahkeme sonuna kadar evrak ve emvaline el konulduğu” bu karara gerekçe olarak DP'nin Anayasayı çiğnemiş olması gösterilmiştir. Bu konuda Konya Valiliği'ne yapılan tebligata uyularak DP'nin evrak sayımına başlandığı haberi yer almıştır.³²⁷ 1 Ekim 1960 tarihli gazetelerde mahkeme tarafından DP'nin kapatıldığı haberi verilmiştir. Partinin bütün mallarının hazineye geçeceği ve karara bir hafta içinde itiraz edilebileceği duyurulmuştur. Haberde ilginç diyaloglar yer alıyor. Mustafa Gaygel adındaki bir DP'li tarafından açılan fesih davasının duruşması sırasında Ankara Barosu'na kayıtlı bir avukatın “DP'ye kırgınlığınız olabilir. Demokratik rejimin tabii icabı sayılan koskoca bir DP'nin kapatılmasına nasıl muvafakat ediyorsunuz?” sorusu üzerine “Burada yalnız mahkeme reisi ile konuşulur” şeklinde geçen konuşmalara yer verilmiştir.³²⁸ Düşük Konya Milletvekillerinin mal ve mülklerinin tespit edildiğini, 1950-1960 yılları arasında edinilen haksız servetin meydana çıkarılacağı haberleri yer almıştır.³²⁹

DP'nin kapatılması ile ilgili olarak yazılan başyazıda; 10 yıl kötü idare, ekonomik sıkıntı, kişisel çıkar, hükümet gücünün halka karşı kullanılması gibi olumsuzluklardan bahsedilmiştir. Bunun yanında, partinin program ve tüzüğü ile eksiksiz bir parti olmasına rağmen programına sahip olsaydı kapatılmayacağını ve partideki en büyük eksikliğin parti içi muhalefetin olmaması olarak değerlendiren yazar, bunun sebebinin çıkar hesapları olduğunu vurgulamıştır.³³⁰

CHP'nin Konya'daki yayın organı olan Zaman gazetesinde bu partinin propagandası sayılabilecek haberlerine sıkça rastlanmıştır. CHP İl Yönetim Kurulu'nun bildirisinde ihtilalden bu yana partiye yöneltelen haksız suçlamalara yer verilmiş, kurulun ihtilale yardımcı, birbirini seven ve kardeşlik duyguları içinde olduğu belirtilmiştir.³³¹

Cemal Gürsel'in seçimlerde aday olup olmayacağı konusunda haberlere de rastlanmıştır. Gürsel'in adaylığını koymayacağı, fakat milletin istemesi halinde bu vazifeyi yapacağı duyurulmuştur.³³²

³²⁶ **Yeni Meram, Yeni Konya**, 10 Ağustos 1960, s.1.

³²⁷ **Yeni Meram, Yeni Konya, Zaman**, 2 Eylül 1960, s.1.

³²⁸ **Yeni Meram**, 1 Ekim 1960, s.1.

³²⁹ **Öz Demokrat Konya, Zaman** 5 Ekim 1960, s.1.

³³⁰ Suad ABANAZIR, “Kapanan Parti”, **Zaman**, 2 Ekim 1960, s.1

³³¹ **Zaman**, 4 Ekim 1960, s.1

³³² **Yeni Meram**, 29 Eylül 1960, s.1; **Öz Demokrat Konya**, 12 Ekim 1960, s.1.

27 Mayıs Askeri Müdahalesi'ni izleyen günlerde belli bir kesimin tepkileri gazetelere yansımış, gazetelerde eski iktidar mensupları ile ilgili olumsuz haberler yer almış, dış bankalara kaçırılan paralar, haksız servet haberleri, Harbiye katliamı gibi söylentilerin sık sık yayınlanması, eski iktidar mensupları hakkında olumsuz bir kamuoyu oluşturmaya yardımcı olmuştur.

Konya'da yerel basın yazarlarının 27 Mayıs'ı yorumları ve haberleri ile destekledikleri anlaşılıyor. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiş, yazılan yazılarla vatandaşların orduya destek vermesi için kamuoyu oluşturulmuştur. Bu tutumda DP'nin basın özgürlüğü konusunda takındığı tavrın rolü olduğu düşünülmektedir.

B) 27 MAYIS ASKERİ MÜDAHALESİ VE KONYA KAMUOYU

1. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Lehindeki Faaliyetler

Konya basınında, Konya'da askeri müdahaleye yönelik olarak müdahalenin hemen ardından Devlet Başkanı ve MBK'ya çekilen kutlama telgrafları, çeşitli kuruluşların düzenlediği mitingler ve Ankara'ya yapılan kutlama ziyaretleri, kişi ve kurumların hazineye yaptığı bağışlar, yeni yöneticilerin coşkun bir şekilde karşılanmaları şeklinde olumlu tepkiler gösterilmiştir.

Konya öğretmenleri askeri müdahaleye destek veren bir miting düzenlemişlerdir. Miting sonunda öğretmenler askeri yönetimine bağlılıklarını ifade etmişler, "Milli Hükümet Başkanına ve şanlı ordumuza" başlıklarını içeren telgraflar çekmişlerdir. Milli Eğitim Bakanı'nın öğretmenlere gönderdiği mesajda "Bütün öğretmenlerin vatandaşların hakikatleri öğrenmesi ve Milli İnkılabı yaymaları için gayretle çalışmaları'nın istendiği³³³ belirtilmiştir.

Konya Yüksek Tahsil Gençliği'nin düzenlediği mitinge binlerce Konyalının katıldığı toplantının samimi ve heyecanlı bir şekilde devam ettiği duyurulmuştur. Haberin devamında on binin üstünde toplanan halkın ve gençlerin ellerinde Atatürk'ün ve Org. Cemal Gürsel'in resimleri ile bir sel halinde Anıt'a vardığını, günün anlam ve önemini belirten veciz konuşmaların yapıldığını belirtmiştir. Gösteri sırasında Konya Valisi Sait Orhon'un omuzlar üzerinde taşındığı "Yaşasın Türk Ordusu" şeklinde bağırılarak, marşlar eşliğinde gösterinin sona erdiği³³⁴ bildirilmiştir. "Milli İnkılap Dolayısıyla Ereğli'de Yapılan Toplantı" haberinde Ereğli'de iki büyük gösteri yapıldığı, valinin binlerce kişi tarafından karşılandığı, valinin

³³³ Yeni Konya, 19 Haziran 1960, s.1.

³³⁴ Yeni Meram, 9 Haziran 1960, s.1.

omuzlar üzerine alındığı, “Ya ya ya, şa şa şa Türk Ordusu çok yaşa” sözlerinin tekrarlandığı, kurbanlar kesildiği haberi yer almıştır. Dere köyünde gösteri yapıldığı, davul zurna çalınarak kurbanlar kesildiği, uzun süre devam eden mitingin orduya güven ve bağlılık ifadeleriyle sona erdiği³³⁵ belirtilmiştir.

Konya 2. Ordu Kumandanlığı'na tayin edilen Korgeneral Cemal Alkoç'un Konya'ya geldiği, askeri törenle karşılandığı ve kendisine yeni görevinde başarılar dileyen bir yazı yer almıştır.³³⁶

Askeri Müdahaleye katılan birliğin Ankara'dan Konya'ya dönüşü nedeniyle yapılan karşılama töreninde hazırlanan dövizler, ev ve dükkanların bayraklarla süslenmesi, birliğin şehre girişinden bir saat önce araçlarla çok kalabalık bir topluluk tarafından karşılanması³³⁷ haberi de olumlu tepkilere örnek oluşturacak türdendir.

27 Mayıs Askeri Müdahalesi ile birlikte DP iktidarının ekonomi politikasının hazineyi olumsuz etkilemesi nedeniyle hazine için bütün ülkede yardım kampanyaları başlatılmıştır. Bu konuda basın yapılan bağışları özendirmiş ve bağış yapanlar listeler halinde yayımlanmıştır. Tekin Erer kitabında ordunun piyasaya büyük baskısı olduğunu, bankalardaki paralara el konulduğunu, altın satışının yasak edildiğini, evli ve nişanlılardan yüzük toplandığını, zenginlerden bağışlar alındığını, beş yüz milyonluk Hürriyet tahvillerinin piyasaya çıkarıldığını ve herkesin bunları alması için propaganda yapıldığını iddia etmiştir.³³⁸

Bu durum Konya gazetelerinde yapılan bağışların uzun listeler halinde verilmesi şeklinde görülmüştür. “Hazineye Yardım Süratle Artıyor” haberinde vatandaşların bağışta bulunabilmek için birbirleriyle yarış halinde oldukları duyurulmuştur.³³⁹ “İstanbul'daki Yüksek Tahsil Gençliği Milli İnkılâp hareketinin ön safında yer aldı.” başlıklı haberde 28 Nisan olayları sırasında tutuklanan gençlerin ordu tarafından serbest bırakıldığı, İstanbul yurtlarındaki öğrencilerin hazineye 1.616 lira yardımda buldukları şeklinde verilmiştir.³⁴⁰ Hazineye yapılan bağışlarla ilgili haberlere de sıkça rastlanmaktadır. Askerlik dairesinin ve şubesinin, cezaevindeki hükümlülerin, İvriz Öğretmen Okulu'nun, Şeker Fabrikası işçilerinin ve memurlarının bağış haberleri yer almıştır.³⁴¹ Eski iktidarın devlet hazinesine açtığı yarayı

³³⁵ **Yeni Meram**, 10 Haziran 1961, s.1.

³³⁶ **Yeni Meram**, 9 Haziran 1960, s.1.

³³⁷ **Yeni Meram**, **Öz Demokrat Konya**, 12 Haziran 1960 s.1; **Işık**, 10 Haziran 1960, s.1.

³³⁸ ERER, a.g.e., s.92.

³³⁹ **Yeni Konya**, 21 Haziran 1960, s.1.

³⁴⁰ **Yeni Meram**, 24 Haziran 1960, s.1.

³⁴¹ **Yeni Meram**, 18, 23 Haziran 1960, s.1; **Öz Demokrat Konya**, 21 Haziran 1960, s.1.

kapatmak için halkı yardıma çağıran yazılar dikkat çekmiştir. Sigara içen vatandaşların günde bir adet bağıştta bulunması, sigara paketlerinin 20 değil 19 adet olmasının istendiği haber ilginç bir başlıkla duyurulmuştur: “Bir Sigara Yüz Milyon Lira”.³⁴²

Yeni Konya Gazetesinde “Adil” imzalı bir yazıda da Konya DP İl Başkanı’nın partisinden istifa etmesinin “Zaten bütün kayıpları bunların geç kalışlarında değil mi?”³⁴³ biçiminde karşılanması, duruma yaklaşımlarını ortaya koymuştur.

Meram Spor Kulübünün kongresi nedeniyle Cemal Gürsel’e çekilen telgrafta orduya duyulan şükran duyguları ifade edilmiştir. Hürriyet Kupası Boks Müsabakaları’ndan elde edilen hasılatın hazineye verileceği duyurulmuştur.³⁴⁴ Türkiye Sanat Okulları Mezunları Cemiyeti’nin Konya İdare Heyeti’nin Cemal Gürsel’e çektiği telgrafta “Kahraman Ordumuzun hareket ve başarılarına olan şükranlarımızın derecesini izah edebilmekte aciziz.”³⁴⁵ şeklinde şükran duyguları dile getirilmiştir Benzer bir durum Konya Türk Demiryolları Derneği’nin Gürsel ve İnönü’ye çektikleri bağlılık telgraflarında görülmüştür.³⁴⁶

Et Kombinası’nda yapılan konferansta Milli İnkılâp’ın manası anlatılmış, demokrasinin anlamı açıklanmış, eski iktidarı suçlayan konuşmalar yapıldığı haberi verilmiştir.³⁴⁷ “Şehrimizde İnkılâpla İlgili Sergi Açılacak” başlıklı haberde Konya ile ilgili manzara ve kompozisyonlar, Milli inkılâpla ilgili 20 tablo sergileneceği³⁴⁸ bildirilmiştir.

“Konya Gençleri İsmet İnönü’yü Ziyaret Etti.” başlıklı haberde Konya Üniversite Gençliği’nden bir grubun Gürsel ve İnönü’yü ziyaret ettikleri bilgilerine yer verilmekte, İnönü’nün “Konyalılara selam ve sevgilerimi götürün. Tarih şehrinin yiğit çocukları, her türlü başarıya layıktır. Kurtuluş Savaşı’nda Konyalılar bana büyük yardım ettiler. Varolsunlar.”³⁴⁹ Sözlerine yer verilmiştir.

Cemal Gürsel ve İnönü’yü ziyaret için gidecek 150 kişiden oluşan bir heyetin, Mevlana Türbesi’nden alınan toprağı şehitlerin mezarına koyacağı, Anıtkabir’i ve 28 Nisan olaylarında hayatlarını kaybedenleri ziyaret edeceği³⁵⁰ duyurulmuştur.

³⁴² **Işık**, 11, 19 Haziran 1960, s.1.

³⁴³ **Yeni Konya**, 13, 14 Haziran 1960, s.1.

³⁴⁴ **Yeni Meram**, 29 Haziran 1960, s.

³⁴⁵ **Yeni Konya**, 10 Haziran 1960, s.1.

³⁴⁶ **Zaman**, 12 Aralık 1960, s.1

³⁴⁷ **Yeni Meram**, 5 Ağustos 1960,s.1.

³⁴⁸ **Yeni Konya**, 2 Ağustos 1960, s.1.

³⁴⁹ **Öz Demokrat Konya**,22 Haziran 1960,s.1.

³⁵⁰ **Öz Demokrat Konya**,30 Haziran 1960, s.1.

MBK üyelerinden Alparslan Türkeş ve Tahsin Ünal'ın Türk Kültür Derneği Konya Şubesi tarafından Konya'ya davet edildikleri ve bir konuşma yaptıkları haberi yer almıştır.³⁵¹

Konya köylerine devrimi anlatmak amacıyla İstanbul Üniversitesi'nden Prof., Doç. ve asistanlardan oluşan bir heyetin geldiği³⁵² haberi verilmiştir.

Bir köşe yazısında İzmir, Ankara, İstanbul, Uşak ve ülkenin değişik bölgelerinde eski iktidar mensuplarının yakalandıkları halde Konya'da bu konuda bir gelişme olmadığını, ilgili makamların bu konuda oldukça ilgisiz bulunduğu belirtilmiştir. Bunun yanında Konyalıların kendi huzurlarını bozanları aralarında görmek istemediklerini, onları aralarında gördüklerinde memnuniyetsizliklerini her zaman ifade ettiklerini bu konuda yakınmalara rastladıklarını da belirterek, onları bu konuda hesap vermeye çağırmıştır. Yazıda Konyalı vatandaşların huzur bulması ve şehitlerin ruhlarının rahat etmeleri gerektiği yazılmıştır.³⁵³ Aynı gazetede bir başka yazıda "TSK'nin idareye el koyduğu günlerde zihinlerde beliren İsmet İnönü'nün ve CHP'nin bu işle alakalı olup olmadığı konusunun zamanla aydınlığa kavuştuğu, İnönü ve partisinin rolü olmadığı, hatta haberi dahi olamadığının anlaşılmasına rağmen CHP'nin alt kademelerinde özellikle köylerde bu zaferi CHP'nin kazanmış gibi hareket ettikleri, DP iktidarını frenlemek için muhalefetin ve basın gayretlerinin takdir edildiği, ancak böyle oldu diye muhalefete mensup vatandaşların DP'lilere karşı aşırı tutumlarının kabul edilemez olduğu, demokrasi rejiminde muhtelif partilere mensup vatandaşların kötü duygulardan sakınmaları gerektiği belirtilmiştir.³⁵⁴ Aynı gazetede aynı gün yazılan bu yazılar birbiri ile uyuşmamaktadır.

DP düşmanlığına örnek olarak 27 Mayıs sonrasında yayınlanan Konya Zaman Gazetesi'nde Ali Rıdvan Bülbül tarafından yazılan yazı, basının tutumu hakkında ilginç bir durum sergilemiştir.

"Fıkra: DP'nin Mezar Taşı:

Burada katiller yatar!

Burada yalancılar yatar!

Burada dolandırıcılar yatar!

Burada anayasanın ırzına geçenler yatar!

³⁵¹ **Yeni Meram**, 11 Kasım 1960, s.1.

³⁵² **Zaman**, 23 Eylül 1960, s.1

³⁵³ Yaşar KARA, "Dikkat! 27 Mayıs İnkılabının Manası Sarsılıyor", **Yeni Konya**, 16 Haziran 1960, s.3.

³⁵⁴ İhsan Ceylan, "Bize Göre", **Yeni Konya**, 16 Haziran 1961, s.2.

Burada gençliğe ateş açanlar yatar!

Burada devrim düşmanları yatar!

Burada din simsarları yatar!

Burada vatani satanlar yatar!

Burada gazete kapatanlar yatar!

Burada İnönü'yu öldürecek ölümler yatar!

Burada zır deliler yatar!

Burada Demokrat Parti yatar!

Burada demokrasi illeti yatar!

Fatiha okumayınız!³⁵⁵

Doğanhisar ilçesinde Menderes adını mahkemeye başvurarak Erdener, olarak değiştiren kişi³⁵⁶ toplumun bazı kesimlerinde askeri müdahaleye olumlu yaklaşıldığına örnek oluşturabilir.

2. 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'nin Aleyhindeki Faaliyetler

27 Mayıs Askeri Müdahalesine olumsuz tepkiler, kişisel çapta veya küçük grupların basına yansıyan olaylar olarak anlaşılmaktadır. Kitlesele tepkiler basına yansımamıştır. Askeri müdahaleye tepki niteliğindeki haberlere fazla yer verilmemekle birlikte verilenlerde bile taraf olma durumu anlaşılmaktadır. Bu durumla ilgili bir haber: “Edirne’de Milli İnkılâp aleyhtarı bir toplantı. Taraftar toplamaya ve onları zehirlemeye çalışanlar yakalanarak tevkif edildiler.” Haberin ayrıntısında Gelibolu’ya sevk edilen ancak evinde oturmak kaydıyla Uzunköprü’ye getirilen DP İlçe Başkanlarının evlerinde toplantılar düzenledikleri ve bu toplantılarda inkılâp aleyhtarı telkinlerde bulunulduğu, dağıtılmak üzere rejimi kötüleyen beyannameler hazırlandığı, bu kişilerin adalete teslim edilerek tutuklandıkları yer almıştır.³⁵⁷

Konya’da DP için para toplandığı yolundaki haberler, askeri yönetime karşı bir hareket olarak değerlendirilmiştir. Olay, siyasi faaliyet sayılarak para toplayan DP’liler hakkında savcılık soruşturma başlatmıştır.³⁵⁸

³⁵⁵ UYAR, a.g.e., s.125-126.

³⁵⁶ **Zaman**, 29 Ekim 1960, s.1.

³⁵⁷ **Yeni Meram**, 18 Haziran 1960, s.1.

³⁵⁸ **Zaman**, 20 Eylül 1960, s.1.

Yassıada duruşmalarının başlaması sebebiyle sükûnu bozanların idama kadar ağır ceza görecekları duyurulmuştur. Haberde duruşmalar sırasında kişisel veya küçük topluluklar halinde yapılacak olumsuz propagandaların şiddetle önlenmesi kararlaştırıldığı, suçun özelliğine göre 1 yıldan 10 yıla kadar muhakeme edilip, cezaların idama kadar arttırılacağı duyurulmuştur.³⁵⁹ MBK' nin sert önlemler aldığı anlaşılmaktadır.

Kızılvıran Bucağına bağı köylülerin vilayete verdikleri dilekçede CHP'ye oy vermemeleri için köylülere yemin ettirdikleri, dini siyasete alet edenler hakkında şikayetçi oldukları bildirilmiştir.³⁶⁰

“Konya Köylerinde Devrimi Kötüleyenler Yakalanıyor.” Yağlıbayat köyüne giden dört kişilik öğretmen grubuna yapılan ihbarda yıkıcı propaganda yapan kişinin yakalanarak şehre getirildiği duyurulmuştur. Ereğli ve Ermenek, Sarayönü, Bozkır İlçelerinde benzeri durumlar ile ilgili haberler verilmiştir.³⁶¹

“İnkılap Düşmanları Başkaldırıyor mu?” yapılan bir ihbarda Uşaki tarikatı ile bir kısım DP'lilerin işbirliği yaparak ikinci bir inkılâp yapmak amacıyla harekete geçtikleri, 27 Mayıs aleyhine sistemli bir faaliyete giriştikleri³⁶² haberi de olumsuz tepkilere örnek oluşturmuştur.

İskenderun'da Atatürk'ün anıtına yapılan bombalı saldırı nedeniyle Atatürk anıtlarının koruma altına alındığı ve saldırıyı protesto için Öğretmenler Derneği'nin düzenlediği mitinge kalabalık bir grubun katıldığı, Devlet Başkanı Gürsel'e, saldırıyı kınayan telgraflar çekildiği³⁶³ haberleri geniş yer almıştır.

İnkılabı karşı olan hareketlerin suçlularını yargılamak üzere İstanbul, Ankara, İzmir ve Sivas'ta İnkılap Mahkemelerinin kurulması³⁶⁴ haberi ülke genelinde az da olsa askeri idareye karşı bir hareketin olduğunu, ancak bunun basına yeterince yansımadığını göstermektedir.

“Milli İnkılap hareketi aleyhinde bulunan müftü” haberinde Cihanbeyli Müftüsü'nün gazetecilerin yalan haber yazdığını iddia ettiği ve hükümetin icraatı aleyhinde propaganda

³⁵⁹ **Işık**, 16 Ekim 1960, s.1

³⁶⁰ **Öz Demokrat Konya**, 23 Haziran 1960, s.1.

³⁶¹ **Öz Demokrat Konya**, 11 Temmuz 1960, s.1; **Yeni Konya**, 11, 13, 14 Temmuz 1960,s.1; **Yeni Meram**,16 Aralık 1960, s.1.

³⁶² **Yeni Konya**, 27 Eylül,1960, s.1.

³⁶³ **Öz Demokrat Konya**, 22, 27 Aralık 1960, s.1; **Yeni Meram**, 25 Aralık 1960, s.1.

³⁶⁴ **Zaman**, 2, 3 Mart 1961

yapmaktan sanık olarak adliyeye verildiği haberi yer almıştır. “İnkılap Aleyhinde Konuşan Adam” haberinde Ereğli’de hükümet aleyhine konuştuğu için şikayet üzerine tutuklandığı haberine yer verilmiştir.³⁶⁵ “Devrim Düşmanı Yakalandı.” Karapınar’a gelmekte olan otobüsün muavini otobüste aleyhte konuştuğu ve Devlet Başkanı’na hakarete bulunduğu için tutuklandığı³⁶⁶ haberi yer almıştır. “Devrim Düşmanı Eğitimci” haberinde Kadınhanı İlçesi’nin Tahsin Köyündeki eğitimcinin ordu aleyhinde konuştuğu, Devlet Başkanına hakarete bulunduğu için yakalanarak adalete verildiği bildirilmiştir.³⁶⁷ “Devrim Düşmanı Lokantacı” haberinde Yunak İlçesi’nde olumsuz propaganda yaptığından tutuklanması³⁶⁸ şeklindeki haberler olumsuz hareketlere örnek oluşturmuştur.

Değişik illerde inkılap aleyhtarı sekiz DP’linin yakalandığı haberi de benzer bir örnek oluşturmuştur.³⁶⁹ Zaman gazetesinin “Zamanın Aynasından” adlı köşesinde Karapınar’a bağlı iki köy muhtarının devrim aleyhinde propaganda yaparken yakalandıkları haberi üzerine yazıyı kaleme alan yazar, 27 Mayıs sabahı korkularından kaçacak yer bulamayan bu kişilerin ileri geri konuşmalarına, hala DP’nin yolunda olmalarına şaşırıldığını belirterek doğru yolu seçmelerini istemiştir.³⁷⁰

Kurucu Meclis aleyhinde propaganda yapan 21 kişinin tutuklandığı haberi olumsuz hareketlerin varlığına başka bir örnek oluşturmuştur.³⁷¹ “Dört Devrim Düşmanı” başlığında verilen haberde Beyşehir ilçesi’nin köyünden dört kişinin hükümet aleyhinde propaganda yaptıkları için yakalandıkları bilgisi yer almıştır.³⁷² “Devrim aleyhtarı 65 kişi nezarete alındı” haberinde de yeni düzen karşısında olan bu kişilerin Ankara’da kurulacak İnkılap Mahkemeleri’nde yargılanacağı belirtilmiştir.³⁷³ “Devrim aleyhtarı 9 kişi yakalandı.” haberinde ise hepsi DP’li olan sanıkların devrim hükümeti aleyhinde teşkilat kurdukları, Tire’de sanıkların evine yapılan baskında devrim aleyhtarı vesikalar ile silahların ele geçirildiği duyurulmuştur.³⁷⁴ “Bursa’da da 72 kişi nezaret altına alındı.” haberinde nezarete

³⁶⁵ **Yeni Meram**, 24 Haziran -20 Ağustos 1960, s.1.

³⁶⁶ **Öz Demokrat Konya, Zaman**, 12 Ekim 1960, s.1.

³⁶⁷ **Zaman**, 8 Ekim 1960, s.1.

³⁶⁸ **Zaman**, 22 Ekim 1960, s.1.

³⁶⁹ **Zaman**, 6 Mart 1961, s.1

³⁷⁰ Fakir USMAN, “Devrim Düşmanları”, **Zaman**, 15 Nisan 1961, s.1

³⁷¹ **Zaman**, 27 Aralık 1960, s.1

³⁷² **Zaman**, 3 Ocak 1961, s.1

³⁷³ **Yeni Meram**, 28 Aralık 1960, s.1.

³⁷⁴ **Yeni Konya**, 8 Şubat 1961, s.1.

alınanlar arasında bir eski DP mebusu, bir müftü ile birkaç AP'li devrim aleyhtarı olduğu, belirtilen silahlı kişilerin Ankara, İstanbul ve Bursa'da tutuklandıkları bildirilmiştir.³⁷⁵

Seydişehir'in Taşağıl köyünde Anayasanın halk oyuna sunulmasından birkaç gün sonra, köy öğretmeninin evine saldırı, Atatürk'e hakaret, Milli Birlik Hükümeti aleyhinde olumsuz propaganda üzerine Konya öğretmenlerinin olayı lanetlemek için bir miting yapacağı belirtilmiştir.³⁷⁶

MBK, Bakanlar Kurulu, Devlet Başkanı, Kurucu Meclis devrimler hakkında yazı ve sözle olumsuz propaganda yapanların 5 yıldan 15 yıla kadar hapsi ve daha ağır suçlar için ölüm cezası verilmesi hakkındaki kanun teklifinin Temsilciler Meclisi'ne verildiği haberi³⁷⁷ aleyhteki davranışların devam ettiğini göstermiştir.

27 Mayıs'ı benimsetme konusunda askeri idarenin basının gücünden yararlanma girişimleri olmuştur. "İnkılabı Yayma Programı Hazırlandı" haberinde gazetecilerin ve Gazeteciler Cemiyeti'nin yapabilecekleri işlerle ilgili kararlar alındığı duyurulmuştur. 27 Mayıs İnkılabını gerektiği şekilde kutlama ve inkılap gayelerinin belirtilmesi, kavratılması amacıyla kapsamlı bir program hazırlandığı, gazetelerin haftada bir defa özel sayfalar hazırlayacakları³⁷⁸ haberi. Askeri Müdahalenin benimsetilmesinde basının gücünden faydalanma faaliyeti olarak değerlendirilebilir.

C) DEMOKRAT PARTİLİLERİN YARGILANMA SÜRECİNDE KONYA BASINI

Konya basını 1960 yılının Haziran ve Temmuz aylarında sanıkların yargılanma şekilleri, zamanı ve suçları ile ilgili haberlere geniş yer vermiştir.

Sanıkların İstanbul'da yargılanacağı, duruşmaların radyo yayını ile takip edilebileceği duyurulmuştur. Yassıada'ya sevk edilen sanık DP'lilerin sayısının 400'e yaklaştığı haberine yer verilmiştir.³⁷⁹ "Sabıkların Duruşması Yassıada'da Yapılacak" haberinde sabıkları yargılayacak YAD'ın Muhakeme usulüne ait geçici kanunun ilan edildiği ve yakında başlayacak olan duruşmaların açık ve aralıksız olacağı³⁸⁰ belirtilmiştir. Sanıkların Yassıada'da yargılanacağı, duruşmanın kolay izlenmesi için önlemlerin alındığı bildirilmiştir.³⁸¹

³⁷⁵ **Yeni Meram**, 12 Mayıs 1961, s.1.

³⁷⁶ **Yeni Konya**, 7 Ağustos 1961, s.1.

³⁷⁷ **Işık**, 31 Ağustos 1961, s.1

³⁷⁸ **Yeni Konya, Zaman** 25 Nisan 1961, s.1.

³⁷⁹ **Öz Demokrat Konya**, 15 Haziran 1960, s.1.

³⁸⁰ **Yeni Konya**, 20 Haziran 1961, s.1.

³⁸¹ **Yeni Meram**, 21 Temmuz 1960, s.1.

İlerleyen günlerde Yassıada'daki tutuklu sayısının 460'ı bulduğu Bayar ile Menderes'in karşı karşıya gelmemelerine çalışıldığı, Menderes'in sinir krizi geçirdiği ve normale döndüğü³⁸² bildirilmiştir.

Adalet Bakanının genel af çıkarılmayacağı haberi ve Türk Ceza Kanununun 116. maddesine bir fıkra eklendiği 65 yaşını dolduranlara idam cezası verilebileceği haberi³⁸³ eski DP'lilerin ve Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın hedef alındığı anlaşılmaktadır.

YAD'ın eski Cumhurbaşkanı'na vatana ihanet suçundan, idam cezası ile yargılayacağı haberi verilmiştir. Haberde MBK'nin Bayar'ın Hükümetin aldığı Anayasa dışı tertip ve kararların fiilen sorumlusu olduğu kararını ittifakla verdiği bildirilmiştir.³⁸⁴

İstanbul Örfi İdare Kumandanlığı'nın 9 numaralı Tebliği'nde Yassıada' dakilerle ilgili yayın yasağı koyulduğu duyurulmuştur.³⁸⁵

Adalet Bakanı tarafından yapılan açıklamada eski iktidar ileri gelenleri ile emrinde çalışanların yargılanmasına Eylül ayı içinde başlanacağı ve devrim mahkemelerinin kurulacağı bildirilmiştir. Bakanlar Kurulunda, duruşmaların oluş şekli ile ilgili konuların görüşüldüğü, Yassıada duruşmalarının devamı boyunca özel bir büro kurulacağı³⁸⁶ duyurulmuştur.

Mahkemelerin ölüm cezası vermesi ile ilgili kanununun MBK'de kabul edildiği, Devlet Başkanı'nın onayından sonra yürürlüğe gireceği, mahkemelere bir günde karar verme yetkisinin tanındığı, devrimi baltalamaya yeltenenlere ağır cezaların verileceği³⁸⁷ duyurulmuştur.

Basında sıkça "Sanıkların duruşması ne zaman yapılabilecek?" şeklinde sorularla karşılaşılmıştır. İlerleyen günlerde Ekim ayında mahkemelerin yapılacağına kesin olarak bakıldığı, ancak Ankara gazetelerinden birinin duruşmalara kasım ayı içinde başlanabileceğini duyurduğu haberlerine³⁸⁸ yer verilmiştir. Yargılama şekli ile ilgili olarak kurulacak İnkılap Mahkemeleri'nin gerektiğinde ölüm cezaları dahi verebileceği³⁸⁹ duyurulmuştur.

³⁸² **Öz Demokrat Konya**, 21 Haziran 1960, s.1.

³⁸³ **Yeni Konya**, 13 Temmuz 1960, s.1.

³⁸⁴ **Yeni Meram, Yeni Konya**, 14 Temmuz 1960, s.1.

³⁸⁵ **Yeni Meram**, 30 Temmuz 1960, s.1.

³⁸⁶ **Yeni Meram**, 15 Ağustos 1960, s.1; **Yeni Konya**, 12 Ağustos 1960, s.1.

³⁸⁷ **Yeni Konya**, 6 Ağustos 1961, s.1.

³⁸⁸ **Yeni Meram**, 19 Ağustos 1960, s.1, 11 Eylül 1960, s.1.

³⁸⁹ **Yeni Meram**, 20 Ağustos 1960, s.1.

Suç dosyalarının 8 bin civarında olduğu, duruşmaların açık yapılacağı ve üç dile çevrileceği, duruşmaları 200 gazetecinin izleyeceği, Anadolu gazetecilerine kolaylık sağlanacağı haberleri³⁹⁰ yer almıştır.

Anayasayı ihlalden suçlu olarak yargılanacak Celal Bayar ve Adnan Menderes'in soruşturmalarının tamamlandığı, bir günde 60-70 kişinin ifadesinin alındığı haberlerine yer verilmiştir.³⁹¹ Anayasayı ihlal suçundan 450 kişinin tutuklandığı haberi başka bir gazetede verilmiştir.³⁹² Anayasa Mahkemesi esaslarının belirlendiği, Mahkemenin Yüce Divan ve Seçim Mahkemesi olarak çalışacağı, üyelerinin kimlerden oluşacağı bilgilerinin Anayasa Komisyonu Başkanı Onar tarafından açıklandığı³⁹³ haberleri yer almıştır.

Tarihi yargılamanın planı ile ilgili bilgilerin MBK'nın sekreter üyesi Orhan Erkanlı tarafından gazetecilere duyurulduğu bildirilmiştir. Üyenin soruşturmanın basit bir iş olmadığı ve 10 yıllık bir iktidarın hesabının görüleceğini söylediği aktarılmıştır. MBK'nın basın toplantısında radyoda Yassıada saatinin yayınlanacağı ve her gün 15-30 dakika mahkemedен teybe alınmış kısımların halka duyurulacağı³⁹⁴ bildirilmiştir.

Duruşmaları 600 kişinin takip edeceği, sanıkların birinci derecede yakınlarının bulunacağı, mahkemeyi takip etmek isteyen vatandaşlar için MBK'nın her ile bir kontenjan ayırdığı, Konya İlinden 50 kişinin gidebileceği³⁹⁵ duyurulmuştur

Adalet Bakanı Amil Artus'un yaptığı açıklamalar sanıkların yargılanma şekillerine açıklık getirmiştir. Artus, her suç için ayrı iddianameler hazırlandığını, benzer dosyaların birleştirileceğini, iddianamelerin suçlulara tebliğinden sonra yargılanmaya başlanacağı, sanıkların yabancı avukat tutamayacaklarını bildirmiştir.³⁹⁶ İşlenen suçların altı gruba ayrıldığı, bunların Anayasayı ihlal, vatana ihanet, 28 Nisan üniversite olayları, İnönü'ye düzenlenen çeşitli suikastlar, yolsuzluklar, döviz ve kaçakçılık olduğu açıklanmıştır.³⁹⁷

Sanıklar hakkında iddianamelerin Eylül ayı sonuna kadar tamamlanacağı, iddianamelerin en kısa zamanda hazırlanacağı, aynı olayların bir dosyada toplanacağı bilgileri

³⁹⁰ **Yeni Meram**, 25 Ağustos 1960, s. 1.

³⁹¹ **Yeni Meram**, 9 Eylül 1960, s.1.

³⁹² **Zaman**, 10 Eylül 1960, s.1

³⁹³ **Yeni Meram**, 11 Eylül 1960, s.1.

³⁹⁴ **Yeni Meram, Işık, Öz Demokrat Konya**, 4 Eylül 1960, s.1.

³⁹⁵ **Yeni Meram**, 12 Eylül 1960, s.1.

³⁹⁶ **Yeni Meram**, 14 Eylül 1960, s.1.

³⁹⁷ **Zaman**, 18 Eylül 1960, s.1.

ile kamuoyu gelişmelerden haberdar edilmiştir.³⁹⁸ Yapılacak af ile ilgili bilgilere de rastlanmıştır. Aftan hangi suçluların yararlanacağı ile ilgili geniş malumatlar verilmiştir.³⁹⁹ Adnan Menderes'in eşi Berrin Menderes'in YSK'na ifade verdiği haberinin yanı sıra yolsuzluk iddialarıyla ilgili değişik kişilerin ifadelerinin alındığı duyurulmuştur.⁴⁰⁰

Eski Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın intihara teşebbüs ettiği ancak başarılı olamadığı haberi yer almıştır.⁴⁰¹

Konya'da düzenleneceği iddia edilen olayın suçlularına 20 yıl hapis istendiği, Bayar ve Menderes'in de Konya olayının suçluları olarak yargılanacağı duyurulmuştur.⁴⁰²

Anayasayı ihlalden suçu görülmeyen eski DP Milletvekillerinden 30 sanık için serbest bırakma kararı verildiği duyurulmuştur. İlerleyen günlerde YSK'nin Anayasayı ihlal suçundan kimlerin YAD'ye verileceğine dair haberler yer almıştır. Habere göre TBMM Başkanlık Divanı üyeleri, Meclis Tahkikat Komisyonu kurulması için önerge veren dört milletvekili, Tahkikat Komisyonu üyeleri ve bütün Bakanlar Kurulu üyeleri idam talebiyle yargılanacaktır. İdamı istenenlerin sayısı ile ilgili haberler de yer almıştır. Üniversite olaylarından 33, Anayasayı ihlalden 38 kişinin idam talebi ile yargılanacakları duyurulmuştur. Kısmi Affin Ekim ayı içinde ilan edilebileceği, tahliyenin 29 Ekim'de olma ihtimalinin kuvvetli olduğu bildirilmiştir. Cumhuriyet Bayramı da kastedilerek haber çifte bayram⁴⁰³ olarak duyurulmuştur.

Adalet Bakanı'nın duruşmalarla ilgili açıklamaları basında sıkça yer almıştır. Af kanununun yakında çıkabileceği, sanıkların hâkimleri reddedebilecekleri, duruşmalara sansür konulmayacağı, duruşmaların en geç 12 Ekimde başlanacağı, iddianamelerin hazırlandığı⁴⁰⁴ bildirilmiştir.

Cemal Gürsel'in duruşmaları takip edip etmeyeceği sorusuna verdiği cevap, duruma yaklaşımını ortaya koyması açısından bir hayli ilginç bulunmuştur. “İşim gücüm yok mu? Mamafih duruşmaları takip etmek eğlenceli olurdu.” Sanıkların savunması ile ilgili haberlere

³⁹⁸ **Yeni Meram**, 20 Eylül 1960, s.1.

³⁹⁹ **Yeni Meram**, 23 Eylül 1960, s.1.

⁴⁰⁰ **Yeni Meram**, 25 Eylül 1960, s.1.

⁴⁰¹ **Yeni Meram**, **Yeni Konya**, **Öz Demokrat Konya**, 27 Eylül 1960, s.1.

⁴⁰² **Işık**, 10 Ekim 1960, s.1. **Öz Demokrat Konya**, 11 Ekim 1960, s.1

⁴⁰³ **Yeni Meram**, 1, 6 Ekim 1960, s.1; **Zaman**, 6 Ekim 1960, s.1, **Yeni Konya**, 27 Ekim 1960, s.1.

⁴⁰⁴ **Yeni Konya**, 7 Ekim 1960, s.1, **Zaman**, 6 Ekim 1960, s.1.

de rastlanmıştır. Menderes'in 3 avukat tuttuğu, Avukat Talat Asal'ın davayı almakta tereddüt etmediği bildirilmiştir.⁴⁰⁵

Duruşma ile ilgili hazırlıkların yapıldığı, Yassıada'ya bir radyo istasyonu kurulduğu, telefon hatları çekildiği, duruşma salonunun genişletildiği duyurulmuştur.⁴⁰⁶

Duruşmaların 14 Ekim Cuma günü başlayacağı, duruşmaları 279 gazetecinin takip edeceği, bunların 79'unun yabancı olduğu haberinden dış basının da duruşmalara büyük ilgi gösterdiği anlaşılmıştır. Radyolarda Yassıada saati programı ile halkın en doğru bilgilere hızlı bir şekilde ulaşacağı duyurulmuştur.⁴⁰⁷

6-7 Eylül ve Topkapı olayları ile ilgili Bayar ve Menderes'in alınan ifadelerinin ayrıntılarına yer verilmiştir.⁴⁰⁸

Yassıada duruşmalarının yapış tarzı ve YAD'ın nasıl çalışacağı, sanıkların mesleklere göre tasnifleri hakkında basında bilgiler yer almıştır. Sanıkların soruşturma kapsamında verdikleri ifadeler de zaman zaman basına yansımıştır. Celal Bayar'ın ifadesinde halkı silahlandırma konusunda suçu Adnan Menderes'e yüklediği, Menderes'in amacının seçimlere hazırlanmak olduğunu söylediği nakledilmiştir. Nedim Ökten'in ifadesi "Bayar ve Menderes Mutabıktılar." şeklinde verilmiştir.⁴⁰⁹ "Menderes Ağır Bir Suçunu İtiraf Etti" haberinde halkı silahlandırma suçunda Menderes'in suçu kabul ettiği, Eski Konya milletvekili Remzi Birant'ın da suçluların başında yer aldığı⁴¹⁰ duyurulmuştur.

Duruşma günü gazeteler olayı büyük puntolarla vermişlerdir. "Asrın Mahkemesi", "Tarihi Duruşmaya Bugün Başlanıyor.", "Tarihimizin Büyük Davası Bugün."⁴¹¹

Duruşmanın ertesi günü duruşmaya ilişkin haberler yer almıştır. Menderes'in perişan bir halde ve moralinin bozuk olduğu bildirilmiştir. Menderes'in mahkemedeki durumu ile ilgili bilgi verilmiştir: "Menderes kendisine ve arkadaşlarına karşı ordunun gösterdiği nezakete teşekkür etti." Gazetelerde sanıkların birinci celsede Anayasayı ihlal suçundan yargılandıkları, kararnamelemlerin okunduğu, öğleden sonraki oturumda "Köpek Davası"na bakıldığı haberleri yer almıştır.⁴¹² Daha sonraki günlerde de duruşmaların ayrıntıları

⁴⁰⁵ **Yeni Konya**, 10 Ekim 1960, s.1.

⁴⁰⁶ **Yeni Meram**, 23 Temmuz, 1960, s.1.

⁴⁰⁷ **Yeni Meram**, 9 Ekim 1960, s.1.

⁴⁰⁸ **Yeni Meram**, 10 Ekim 1960, s.1.

⁴⁰⁹ **Yeni Meram** 11 Ekim 1960, s.1.

⁴¹⁰ **Öz Demokrat Konya**, 12 Ekim 1960, s.1.

⁴¹¹ **Zaman**, 12, 14 Ekim 1960, s.1, **Yeni Meram**, **Yeni Konya**, 14 Ekim 1960, s.1.

⁴¹² **Zaman**, **Yeni Meram**, **Yeni Konya**, **Işık** 15 Ekim 1960, s.1.

gazetelerde büyük yer tutmuştur. Menderes'in gayri meşru çocuğunu itiraf ettiği şeklinde haberler verilmiştir..⁴¹³ “İki Yeni Dava Daha Başlıyor.” şeklindeki haberde eski bakanlardan Yırcalı'nın bir değirmen satışında görevini kötüye kullanmaktan, Koraltan'ın ise karısına ilaç getirmek için aldığı dövizin Türk parasının kıymetini koruma kanununa aykırı hareket etmekten sanık olarak yargılanacakları duyurulmuştur. Radyo davasının konusu ise Devlet radyosunu on yıl parti radyosu gibi kullanmak⁴¹⁴ olarak duyurulmuştur.

Başsavcının açıklamalarına yer verilmiş, idamı isteneceklerin sayısının 43'ten 60'a çıkacağı duyurulmuştur.⁴¹⁵ Kararnemeleri tamamlanıp YAD'a intikal eden davaların sırasının Başsavcı Ömer Altay Egesel tarafından duyurulduğu bildirilmiştir.⁴¹⁶

“Düşükler Yassıada'da”, “Düşüklerin Filmi Konya'da gösteriliyor.” haberlerinde ise filmlerde eski iktidar mensuplarının yakalanışı, Harbiye'ye ve daha sonra Yassıada'ya götürülmeleri ve mahkeme önüne çıkarılmaları, sorgulanmaları, Köpek ve Bebek Davalarının gösterileceği duyurulmuştur.⁴¹⁷

Yassıada duruşmalarının kitap şeklinde bastırılacağı, ilk basımda 500 bin adet basılacağı ve gelirinin hazineye verileceği, İngilizce ve Fransızca nüshalarının da yayınlanacağı⁴¹⁸ haberi verilmiştir.

PTT tarafından eski iktidar mensuplarının yargılanmaları nedeniyle Yassıada hatıra pullarının tedavüle çıkarıldığı haberi⁴¹⁹ yer almıştır.

Konya basınında Adalet Bakanı Amil Artus'un basın toplantısında yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. Bir yıldaki dava sayısının iki milyon olduğu, duruşmanın uzamasına yol açan hükümlerin kaldırıldığı belirtilmiştir. Bakan, YAD'ın bir inkılap rejimi içinde kurulmuş bir ihtilal mahkemesi gibi değil, hukuka ve adalet prensiplerine uyan tam anlamıyla tarafsız bir mahkeme olarak vazife görmesinin sağlandığını, bu durumun iç ve dış basında tekrar tekrar ifade ve kabul edilmiş olduğunu belirtmiştir. Bakan, 27 Mayıs'tan sonra bir taraftan normal adaletin hizmetlerini tatmin edici bir şekilde yürütmek, diğer taraftan da

⁴¹³ **Zaman**, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 Ekim 1960, s.1., **Yeni Meram**, 16, 19, 20, 21, 25 Ekim 1960, s.1; **Yeni Konya**, 15, 17, 20, 21 Ekim 1960, s.1; **Işık**, 15, 20 Ekim 1960, s.1.

⁴¹⁴ **Öz Demokrat Konya**, 18, 28 Kasım 1960, s.1.

⁴¹⁵ **Yeni Konya**, 17 Ekim, 1960, s.1.

⁴¹⁶ **Yeni Konya**, 27 Ekim 1960, s.1.

⁴¹⁷ **Yeni Konya**, 31 Ekim 1960, s.1.

⁴¹⁸ **Yeni Meram**, 5 Kasım 1960, s.1.

⁴¹⁹ **Işık**, 15 Ekim 1960, s.1.

geçmişin tasfiyesinde üzerine düşeni yapmak görevi ile karşı karşıya kaldığını ve bu amaçla alınan tedbirleri açıklamıştır.⁴²⁰

Demokrat İzmir gazetesinin matbaasının tahribi ile ilgili davanın devam ettiği haberi de basına yansımıştır.⁴²¹

“Uşak Olaylarının Duruşması Yakında” haberinde Divan Başsavcısının açıklamalarına da basında yer verilmiştir. Vatan Cephesi kurmaktan sanık olanlara dair kararnamenin hazırlandığı belirtilmiştir.⁴²²

“Sarnıçtan” adlı bölümde Ağaoğlu’nun Yassıada’da Menderes için söylediği iddia edilen “Bitmiş Menderes ve biz” sözü üzerine “Aman Ağaoğlu haksızlık ediyorsun. Ne vardı da ne bitecek?”⁴²³ diyerek eski iktidara bakış açısını yansıtan bir yorum yapmıştır.

Başbakanlık tarafından yayımlanan tebliğde Yassıada davalarıyla ve ihtilalle ilgili münakaşa ve propagandaya izin verilmeyeceği⁴²⁴ bildirilmiştir.

“Yassıada’da Son Oturum Yapıldı.” başlıklı haberde Anayasayı ihlal ve bununla ilgili davaların karara bağlanarak 15 Eylül’de duyurulacağı açıklanmıştır. Başkan Salim Başol duruşmanın bittiğini, dosyaların incelenerek 15 Eylül Cuma günü saat 9.30’da kararın açıklanacağını⁴²⁵ bildirmiştir.

MBK’nin tebliğinde yapılan duruşmaların sona erdiği YAD’ın millete yayımlanacak kararları hazırlamak üzere çalışmaya başladığı belirtilmiştir.⁴²⁶ Açıklanacak Yassıada kararları üzerinde konuşmanın, yorum yapmanın ve eleştirmenin yasaklandığı haberleri yer almıştır.⁴²⁷

Kararların açıklanmasından bir gün önce “Yassıada’da 18 Davanın Kararı Yarın Açıklanıyor.” haberinde duruşma sırasında tutukluluk sebepleri ortadan kalktığı için serbest bırakılan bütün sanıkların Yassıada’da bulunacakları açıklanmıştır.⁴²⁸

Yassıada kararları gazetelerde önemli yer tutmuştur. Yeni Meram gazetesinde “Son Dakika” şeklinde manşetten duyurulan haberde gece saat 2’de alınan haberde idam kararlarını

⁴²⁰ **Yeni Konya**, 1 Ocak 1961, s.1.

⁴²¹ **Yeni Konya**, 5 Şubat 1961, s.1.

⁴²² **Yeni Konya**, 5 Mart 1961, s.1.

⁴²³ **Yeni Konya**, 30 Nisan 1961, s.1.

⁴²⁴ **Yeni Konya**, 19 Temmuz 1961, s.1; **Yeni Meram**, 17 Temmuz, 1961, s.1.

⁴²⁵ **Yeni Konya, Yeni Meram**, 15 Ağustos 1961,s.1.

⁴²⁶ **Yeni Meram, Zaman**, 23 Ağustos 1961, s.1.

⁴²⁷ **Yeni Meram**, 13 Eylül 1961, s.1.

⁴²⁸ **Yeni Meram**, 14 Eylül 1961, s.1.

yorumsuz vermiştir. Ceza alanların listeleri verilmiştir.⁴²⁹ Zaman gazetesinde “Tarihi Karar Dün Açıklandı.” Kararda 123 beraat, 418 muhtelif hapis cezası, 31 müebbet hapis, 15 ölüm cezasının açıklandığı, idam cezalarından Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan’ın infaz edileceği, diğer ölüm cezalarının müebbet hapse çevrildiği bildirilmiştir. Konya milletvekillerinin durumu hakkında da bilgi verilmiştir. Fahri Ağaoğlu beraat, diğerleri 4 yıl 2 ay hapis, 1 yıl 4 ay 7 gün emniyet gözetiminde kalma ve bütün kamu hizmetlerinden mahrumiyet olarak açıklanmıştır.⁴³⁰ Yeni Konya gazetesinde haber “Yassıada’da Tarihi Karar Verildi.” şeklinde verilmiştir. Gazeteci Sofu Tuğrul’un bildirdiğine göre MBK üyeleri Başkan Cemal Gürsel hariç hepsinin üniformalarını giymiş olarak toplantı yapmışlar, saat 15.30’da jet uçakları YAD kararlarını başkent hava alanına getirmişler, kararlar alandan kurye ve helikopterlerle, Meclis binasına getirilmiş ve MBK üyelerine teslim edilmiştir.⁴³¹

Yassıada kararlarının infaz edildiği haberleri Polatkan ve Zorlu’nun idam edildikleri ancak Menderes’in hastalığı sebebiyle idamın gerçekleştirilemediği şeklinde yansımıştır.⁴³² “Adnan Menderes’in de İdam Hükümü Dün İnfaz Edildi.” şeklinde yorumsuz olarak verilen haberde Adnan Menderes’in iktidardaki günlerinden bir resim ile haber⁴³³ duyurulmuştur.

Sarnıçtan adlı köşede “Sağın Molozu” başlıklı yorumda dini siyasete alet edenleri uyarmıştır: “Dini siyasete alet etmek, kutsal dinimizi basamak yapıp sandalyeye yapışmak...Fakat sandalyenin üzerinde her zaman oturulmuyor, ayakta da duruluyor”⁴³⁴ sözleri ile idam edilen Adnan Menderes’in kastedildiği anlaşılmaktadır.

“Fahri Ağaoğlu Geldi.” şeklinde duyurulan haberde Yassıada duruşmaları sonunda beraat eden Ağaoğlu’nun Konya’ya geldiği ve matbaayı ziyaret ettiği, tutuklu bulunduğu sürece çok iyi muamele gördüklerini, rahat ve huzurlarının yerinde olduğunu söylediği belirtilmiştir.⁴³⁵

“Menderes’in Vasiyeti Eşine Veriliyor” haberinde YAD savcısı Egesel’in Berrin Menderes’e vasiyetnameyi verdiği belirtilmiştir.⁴³⁶

⁴²⁹ **Yeni Meram**, 16 Eylül 1961, s.1.

⁴³⁰ **Zaman**, 16 Eylül 1961, s.1.

⁴³¹ **Yeni Konya**, 16 Eylül 1961, s.1.

⁴³² **Zaman**, 17 Eylül 1961, s.1

⁴³³ **Yeni Meram, Yeni Konya**, 18 Eylül 1961, s.1.

⁴³⁴ **Yeni Konya**, 18 Eylül 1961, s.1.

⁴³⁵ **Yeni Konya**, 30 Eylül 1961, s.1.

⁴³⁶ **Yeni Konya**, 5 Kasım 1961, s.1.

Son dakika haberi olarak verilen haberde İçişleri Bakanı Nasır Zeytinoğlu'nun Adnan Menderes için okutulan mevlitler konusunda inceleme başlattığı duyurulmuştur.⁴³⁷

27 Mayıs 1960'ta ordunun idareyi eline almasına Türkiye'de olduğu gibi Konya'da yayınlanan bütün yazılı basın olumlu yaklaşmış, DP yanlısı gazeteler bile eski iktidarın karşısında yer almışlardır. Bugünkü iletişim olanakları ile kıyaslanamayacak bir dönemde toplumun olaylardan haberdar olmasında basının ne kadar önemli rolü olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Basının tutumu oldukça önemlidir. Basın Konya'da ordu lehine bir kamuoyu oluşturulmasına önemli katkıda bulunmuştur.

D) KONYA BASININDA ANAYASA OYLAMASI VE YENİ SEÇİM SÜRECİ

Konya basınında Kurucu Meclis oluşturulması ile ilgili haberlere sıkça rastlanmıştır. Kurucu Meclis'te 150 partili üye olacağı ve partilere ayrılan kontenjana MBK'nin karar vereceği, birkaç gün sonra aynı gazetede Kurucu Meclis'in 21 gün sonra toplanacağı ve başkanın tarafsızlardan seçileceği duyurulmuştur.⁴³⁸

Konya'da Kurucu Meclis çalışmaları da basına yansımıştır. "Sabah Sabah" adlı köşede yazar, bazı kişilerin Kurucu Meclise CHP'lilerin girdiği yönündeki şikayetine karşılık "demek ki çoğunluk CHP'yi seviyor ve destekliyor"⁴³⁹ diyerek taraflı tutumunu ortaya koymuştur. Kurucu Meclis'e giren 7 Konyalı üyenin isimleri verilmiştir: Fakih Özfakih, Mustafa Dinekli, Adnan Ertanık, İhsan Kabadayı, İbrahim Öktem, Rıza Göksu, Hulusi Selek.⁴⁴⁰

Ankara CHP Genel merkezinde yapılan seçimle Kurucu Meclis'te CHP'yi temsil edecek 49 temsilcinin seçiminin yapıldığı ve Genel Başkan İsmet İnönü'nün Kurucu Meclis'e temsilci seçildiği haberi yer almıştır.⁴⁴¹ Temsilciler Meclisi'nin 2 Ocak'ta toplanacağı, toplantının en yaşlı üye tarafından açılacağı ve Başkan Gürsel'in bir konuşma yapacağı, Konya temsilcilerinin Çarşamba günü Ankara'ya gideceği ve üyelerin içecekleri ant metnine⁴⁴² yer verilmiştir.

Temsilciler Meclisi için Sofu Tuğrul tarafından kaleme alınan köşe yazısında yazar: CHP'nin Kurucu Meclis seçimlerinde izlediği yolu yanlış bulduğunu "kendi teşkilatından gayrı olarak hemen her teşekkülde kendi taraftarlarını desteklemek ve her üyenin ilk şart olarak CHP'li olmasını şart

⁴³⁷ **Yeni Konya**, 9 Kasım 1961, s.1.

⁴³⁸ **Zaman**, 23, 25 Kasım 1960, s.1.

⁴³⁹ BÜLBÜL, "Işık Gözlerini Kamaştırıyor", **Zaman**, 30 Aralık 1960, s.1.

⁴⁴⁰ **Zaman**, 2 Ocak 1961, s.1.

⁴⁴¹ **Yeni Konya**, 1 Ocak 1961, s.1.

⁴⁴² **Yeni Konya**, 2 Ocak 1961, s.1.

koşmak gibi yanlış bir anlayışla Kurucu Meclis bünyesine bir CHP damgası vurmak istemesi”ni eleştirmiştir. Bunun CHP’nin bir zaafı olarak Kurucu Meclis çalışmalarında aksaklıklara yol açacağını, CHP’nin Kurucu Meclis seçimlerinde doğal bir iktidar adayı olarak daha ağır başlı davranabileceğini⁴⁴³ belirtmiştir.

MBK’nin Kurucu Meclis üyelikleri ile ilgili bir kararı basında yer almıştır. Haberde 16/12/1960 tarihinde bakanlık görevinde bulunanların üyelik sıfatlarının devam edeceği duyurulmuştur. 6 Ocak’ta açılacak Kurucu Meclis’te hasta olan Gürsel’in yapacağı konuşmayı alkışlar yüzünden heyecanlanma ihtimali nedeniyle Devlet Bakanı Fahri Özdilek’in okumasının muhtemel görüldüğü haberine yer verilmiştir.⁴⁴⁴

Bakanlar Kurulu’nun toptan istifa ettiği haberinde istifaların Gürsel tarafından kabul edildiği belirtilmiştir. Konya Kurucu Meclis Temsilcilerinin Ankara’ya gittikleri, temsilcilerin gazetelere bir mesaj göndererek hemşerilerine veda ettikleri haberleri yer almıştır. Kurucu Meclis’in yarın açılacağı, MBK’nin bir tebliği ve törenin ayrıntıları verilmiştir. 6 Ocak’ın resmi tatil olduğu ve bugünün milli günler arasında yer alacağı haberine yer verilmiştir.⁴⁴⁵

Yeni Konya gazetesinde Kurucu Meclis’in açılışının bütün yurtda ve Konya’da törenlerle kutlandığı, bütün resmi dairelerin bayraklarla donatıldığı ve gece ışıklandırıldığı haberlerine yer verilmiştir. Yeni Meram gazetesi de Kurucu Meclis’in açılış haberlerine geniş yer vermiştir.⁴⁴⁶ Zaman gazetesinde Kurucu Meclis’in açılışı “Bugün Demokrasinin Bayramı” Türk Milleti’nin demokrasiyi anladığı gün, şeklinde duyurulmuştur.⁴⁴⁷ Zaman gazetesi Kurucu Meclis’in açıldığı gün halkın İsmet İnönü’ye büyük sevgi gösterisinde bulunduğunu, Ankara’nın bir bayram havası yaşadığını yansıtmıştır.⁴⁴⁸ CHP yanlısı Zaman gazetesinde İsmet İnönü’nün yemin ederken görüntülenen fotoğrafına “Alkışlanan Adam” yazılmış ve Meclis’e gelmesinde, and içmesinde alkışın dakikalarca sürdüğü aktarılmıştır. Kurucu Meclis’in açılışı için mesaj gönderen Cemal Gürsel’in memleketin bir an önce seçimlere hazır hale gelmesini istediği belirtilmiştir.⁴⁴⁹

Anayasa Komisyonunun çalışmaları sıkça haber yapılmıştır. “Anayasa Komisyonu çalışmalarına devam etmektedir. Her il, ikinci Meclis için bir senatör seçecektir. İkinci Meclis

⁴⁴³ Sofu TUĞRUL, “Temsilciler Meclisi İçin Bizim Seçimden Kısa Notlar”, **Yeni Konya**, 2 Ocak 1961, s.1.

⁴⁴⁴ **Yeni Konya** 4 Ocak 1961, s.1.

⁴⁴⁵ **Yeni Konya, Yeni Meram**, 5 Ocak 1961, s.1

⁴⁴⁶ **Yeni Konya**, 7 Ocak 1961, s.1.

⁴⁴⁷ BÜLBÜL, “Bugün Bayram”, **Zaman**, 6 Ocak 1961, s.1

⁴⁴⁸ **Zaman**, 7 Ocak 1961, s.1.

⁴⁴⁹ **Zaman**, 8 Ocak 1961, s.1.

seçimle kurulacaktır. Seçim zamanı koordinasyon kabinesi kurulacaktır.” ve “Anayasa ve Seçim Kanunu Komisyonu Faaliyete Geçti.” şeklinde haberler yer almıştır.⁴⁵⁰ Anayasa Komisyonu’nda çift meclis oluşması esasının kabul edildiği ve meclislerin birbirlerinin tamamlayıcısı olmalarının daha faydalı olacağı haberleri yer almıştır.⁴⁵¹ Kanunun kabul edilmesi haberi “Çift Meclis Usulü Alkışla Kabul Edildi.” şeklinde duyurulmuştur. İkinci Meclis’in adı Cumhuriyet Senatosu olarak değiştirildiği ve bazı durumlarda iki meclisin birlikte toplanacağı belirtilmiştir.⁴⁵²

Anayasa Komisyonu raporunda seçmen yaşının 18’den 21’e çıkarılması ve senatörlerin 40, mebusların 30 yaşında olmasının planlandığı duyurulmuştur. Seçmen için okuryazar olma şartının kabul edilmediği, partilerin Demokrat ismini alamayacağı duyurulmuştur. İlgililer, bu kararın alınmasına sebep olarak isimden faydalanmak suretiyle oy avlama amacıyla hareket etme olasılığını göstermişlerdir. “Adaylığını koyan memurun istifasına gerek yok.”⁴⁵³ “Yeni Seçim Kanunu Tamamlanmak Üzere.” haberinde ilgi çekici bir bilgi dikkat çekmiştir. Seçim Komisyonu Başkanı Şefik İnan’ın DP ile ilgili Menderes iktidarının bir ara 1960’ta seçimleri yapmak fikrinde olduğunu, bunun için hazırladığı 25 milyon zarfın Devlet Malzeme Ofisi ambarında ele geçtiği belirtilmiştir.⁴⁵⁴ Anlaşılan o ki darbeyi yapanlar, seçimlerin yapılmasına kadar bekleyememiş ve Türkiye’ye askeri müdahale geleneğini armağan etmişlerdir.

“İlerleyiş Yolu Demokrasi Yolu” başlıklı başyazıda Kurucu Meclis’in faaliyete geçmesi, Türkiye’nin demokrasi yolunu bulması olarak yorumlanmıştır. Yazıda Yassıada mahkemelerinin ön yargılardan uzak bir adalet örneği olarak devam ettiğini, yeni partilerin kuruluş faaliyetlerini demokrasinin gelişmesi olarak gördüğünü ifade eden yazar⁴⁵⁵ kamuoyu oluşturma faaliyetini yerine getirmiştir.

Kabinedeki değişiklikler haber yapılmıştır. Muharrem İhsan Kızıloğlu’nun Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığına getirildiği, Devlet Bakanı Nasır Zeytinoğlu’nun İçişleri Bakanlığı’na, Ulaştırma Bakanı Orhan Mersinli’nin İmar ve İskan Bakanlığı Vekilliği’ne tayin edildikleri yer almıştır.⁴⁵⁶

⁴⁵⁰ **Yeni Konya**, 26 Ocak 1961, s.1; **Yeni Meram**, 12 Ocak 1961, s.1.

⁴⁵¹ **Yeni Meram, Zaman**, 24 Ocak 1961, s.1.

⁴⁵² **Yeni Meram**, 20 Nisan 1961.

⁴⁵³ **Yeni Konya, Zaman**, 2 Şubat 1961, s.1.

⁴⁵⁴ **Yeni Konya, Zaman**, 3 Şubat 1961, s.1.

⁴⁵⁵ Ali Doğan SİNANGİL, “İlerleyiş Yolu Demokrasi Yolu”, **Yeni Konya**, 4 Şubat 1961, s.1.

⁴⁵⁶ **Yeni Konya, Zaman**, 5 Şubat 1961, s.1.

Konya’da siyasi partilerin faaliyetleri de haber konusu yapılmıştır. “Osman Bölükbaşı Şehrimize Geliyor.” başlığıyla CKMP Genel Başkanı Osman Bölükbaşı’nın partililerle görüşmelerde bulunacağı ve Konya’da iki gün kalacağı duyurulmuştur. Daha sonraki günlerde konu ile ilgili haberler yer almıştır. “Osman Bölükbaşı Dün Konya’dan Ayrıldı.” ve parti teşkilatı ile görüşmelerde bulunduğu, Bölükbaşı’nın vatandaşa “sinemiz açıktır” dediği belirtilmiştir.⁴⁵⁷

Yeni Seçim Kanunu’nun kabul edildiği haberleri basında önemli yer tutmuştur. Haberde “Nisbi Temsil Sistemi”nin uygulanacağı belirtilmiştir.⁴⁵⁸ Alt Komisyon raporunun Anayasa Komisyonu’ndaki görüşmelerinde Çift Meclisin yapısı hakkında bilgi verilmiş, üye sayılarının 450 ve 150 mevcutlu olacağı, Cumhurbaşkanı’nın Millet meclisi tarafından seçileceği, Cumhuriyet Senatosu’nun 6 yıl süre için seçileceği haberi yer almıştır.⁴⁵⁹ “Nisbi Temsil Sistemi Nihayet Kabul Edildi.” Milletvekili sayısının 350’ye indirilmesine dair teklifin reddedildiği ve 450 olarak dondurulduğu haberi verilmiştir. İlerleyen günlerdeki haberlerde seçim kanunlarının yürürlüğe girdiği bildirilmiştir.⁴⁶⁰

Seçimlerle ilgili günün yazısı köşesinde yazar yapılacak seçimlerin ikinci Cumhuriyeti getireceği ve demokrasinin yerine geleceğini belirtmiştir.⁴⁶¹

“Tahminlerin Aksine Seçim Zamanı Açıklanmadı” haberinde Başkan Gürsel’in “Bu konuda seçim zamanının ilanı henüz erkendir. Her şeyden önce seçime elverişli zemini hazırlamak faydalıdır” sözlerine yer verilmiştir.⁴⁶² “Devrim Aleyhtarı Planların Hemen Cezalandırılacağı” haberinde Ankara’da kurulacak “Devrim Mahkemesi”nin aynı zamanda gezici olarak çalışacağı belirtilmiştir. Siyasi faaliyetlerin başlaması ile bazı politikacıların askeri müdahale aleyhine konuşma ve propaganda yapabilecekleri, eskileri tahrik edebilecekleri belirtilirken siyasi faaliyetlerin kısıtlı bir çerçevede yürütüleceği anlaşılmaktadır. 27 Mayıs Devrimi ve devrimin getirdiklerini yaymak amacıyla geniş ölçüde devrim propaganda kampanyası başlatılacağı haberi yer almıştır.⁴⁶³

“Seçim Kanunu Temsilciler Meclisine Geliyor” haberinde Temsilciler Meclisi’ne verilen tasarının 190 madde olduğu, kütük yolsuzluğu cezasının 2 yıla kadar hapis olduğu

⁴⁵⁷ **Yeni Konya, Zaman**, 8, 14 Şubat 1961, s.1.

⁴⁵⁸ **Yeni Konya, Yeni Meram**, 12 Şubat 1961, s.1.

⁴⁵⁹ **Yeni Konya, Zaman**, 17 Şubat 1961, s.1.

⁴⁶⁰ **Yeni Meram**, 12 Mayıs 1961, 1 Haziran 1961 s. 1.

⁴⁶¹ ABANAZIR, “Seçimler”, **Zaman**, 24 Şubat 1961, s.1.

⁴⁶² **Yeni Konya**, 3 Mart 1961, s.1.

⁴⁶³ **Yeni Konya** 3 Mart 1961, s.1.

belirtmiştir.⁴⁶⁴ Dış ilişkilere dair haberlere de yer verilmiştir. Türk Sovyet Anlaşması'nın 40. yıl dönümü münasebetiyle Başkan Gürsel ile Hruçev arasında mesajlar gönderildiği belirtilmiştir. Türkiye "Müşterek Pazara" girecek haberinde ise görüşmelerin 10 Nisan'da başlayacağı⁴⁶⁵ duyurulmaktadır.

Anayasa'nın halk oyuna sunulacağı haberine yer verilmiştir. "Vatandaşlar seçim sandıklarına evet veya hayır şeklinde oy kullanacaktır. Referandum sonucunda Anayasanın böylece halk tarafından kabul edilip edilmediği anlaşılacaktır." Referandum gününü MBK'nin tespit edeceği ve o tarihten itibaren siyasi partilerin Anayasa konusunda propaganda yapabilecekleri⁴⁶⁶ duyurularak toplumu bilgilendirme vazifesini yerine getirmiştir.

Devlet Başkanı Cemal Gürsel'in basın toplantısından gündeme ilişkin önemli açıklamaları aktarılmıştır. Açıklamada siyasi faaliyete çok yakında izin verileceği ve Cumhurbaşkanı seçiminin tek dereceli olmasının uygun bulunduğu bildirilmiştir.⁴⁶⁷

"Anayasa Müzakeresi Münakaşalı Geçti" haberinde görüşmeler sırasında çıkan tartışmalar haber yapılmıştır.⁴⁶⁸ Başka bir haberde de aynı konu işlenmiş, komisyon sözcüsü Muammer Aksoy'un sert karşılıklı bulunduğu haberi verilmiştir.⁴⁶⁹

Partilerin siyasi faaliyetlerinin kademeli olarak serbest bırakılacağı⁴⁷⁰ haberi demokratik ortama geçişte önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Parti kongrelerinde milli birlik ruhunu zedeleyici ve eski iktidarı öven telkinlerde bulunan konuşmalar yapılmasına izin verilmeyeceği belirtilmiştir. Haziran ayında siyasi partilerin faaliyetlerine izin verileceği haberi yer almıştır.⁴⁷¹

Basında Anayasa ile ilgili yazılar oldukça önemli bir yer kaplamıştır. Zamanın Aynasından adlı köşede yazar İkinci Cumhuriyetin kuruluş esaslarını içerecek Anayasanın halk oyuna sunuş şeklinin referandum olarak belirlendiği, evet ve hayır şeklinde oy kullanılacağını açıklamıştır. Yeni Anayasanın bir ilim heyeti tarafından hazırlandığı ve bu Anayasa ile geçmiş devrin olumsuzluklarının sona erdirildiği⁴⁷² belirtilmiştir.

⁴⁶⁴ **Yeni Konya, Zaman**, 5 Mart 1961, s.1.

⁴⁶⁵ **Yeni Konya, Zaman**, 22, 25 Mart 1961, s.1.

⁴⁶⁶ **Yeni Konya, Yeni Meram, Zaman**, 14 Şubat 1961, s.1.

⁴⁶⁷ **Yeni Konya, Zaman**, 26 Mart 1961, s.1.

⁴⁶⁸ **Yeni Meram**, 2 Nisan 1961, s.1.

⁴⁶⁹ **Yeni Meram**, 5 Nisan 1961, s.1.

⁴⁷⁰ **Yeni Meram**, 28 Mart 1961, s.1.

⁴⁷¹ **Yeni Meram**, 22 Nisan 1961, s.1.

⁴⁷² USMAN, "Anayasa ve Referandum", **Zaman**, 29 Mart 1961, s.1.

Kurucu Meclis'te Konya Temsilcisi Fakih Özfakih'in Anayasa üzerine yaptığı açıklamalara yer verilmiştir. Açıklamada Cumhurbaşkanlığı makamının bir denge unsuru olması gerekirken ayrı bir güç haline geldiği, ferdiyetçiliği esas aldığı, askeri yönetim ile sivil yönetimin ayrılması işinin düzeltilerek birliğe gidilmesi gerektiği, Anayasanın milli bir karakter taşımadığı, memleket gerçeklerinin dile getirilmediği, devrimcilik ve milliyetçiliğin ifade edilmediği, böylece Anayasa'da Atatürk'ün sesinin kısıldığı⁴⁷³ ifade edilmiştir.

28-29 Nisan olaylarının Konya'daki yıldönümü kutlamalarına 4 MBK üyesinin ve Konya temsilcilerinin katılacağı haberi yer almıştır.⁴⁷⁴ Konu ile ilgili "Karınca Kararınca" adlı bir köşede yazar 27 Mayıs devriminin başarılmasında genç üniversitelilerin büyük rolü olduğu, gençlerin açtığı bayrağı ordunun yerine indirmeden takmasını bildiğini belirtmiş, şükran duygularını açıklamıştır.⁴⁷⁵ Ertesi gün kutlamalarla ilgili haberlere yer verilmiştir. "İhtilalin başlangıcı 28 Nisan dün şehrimizde vakar ve heyecanla kutlandı. Hürriyetlerinin tamamı azar azar, birer birer merhametsizce elinden alınan Türk Milletinin yerine O'nun gençliği geçen yıl 28 Nisan günü ateşini göğsündeki kordan kıvılcımla alevlendirdi."⁴⁷⁶ Şeklinde yer almıştır.

27 Mayıs yıldönümünün Konya'da geniş bir katılımı heyecanla kutlandığı, şehir halkının sokakları doldurduğu⁴⁷⁷ haberlerine yer verilmiştir.

Zaman gazetesinde sıkça CHP'ye katılanlarla ilgili bilgiler yer almıştır. "Şehrimizde CHP'ye iltihaklar devam ediyor." ve başka bir haberde CHP'ye bir iktidar partisi gözü ile baktıkları için eski DP'lilerin CHP'ye katıldıkları şeklinde yer verilmiştir.⁴⁷⁸

Konya basınında seçim tarihi olarak kesin olmayan tarihler verilmiştir. Anayasa ve Seçim Komisyonunun çalışma temposuna bakarak seçimlerin Temmuzda yapılacağı tahminleri yer almıştır. Başka bir haberde "29 Ekim'den Önce Seçim Yapılacak." denilmiştir.⁴⁷⁹ Günün meselelerini aydınlatmak için MBK'nın bir bildiri yayınladığı haberinde seçim tarihi hakkında bir açıklama yer almıştır. Kurucu Meclis'in TBMM'nin en geç 29 Ekim 1961'de toplanmasını sağlayacak şekilde bir seçim tarihini tespit edileceği belirtilmiştir.⁴⁸⁰

⁴⁷³ **Yeni Konya**, 4 Nisan 1961, s.1.

⁴⁷⁴ **Yeni Konya**, 28 Nisan 1961, s.1.

⁴⁷⁵ Celaleddin KİŞMİR, "28-29 Nisan Gençliği", **Yeni Konya**, 28 Nisan 1961, s.2.

⁴⁷⁶ **Yeni Konya, Zaman**, 29 Nisan 1961, s.1.

⁴⁷⁷ **Yeni Konya, Yeni Meram, Zaman, Işık**, 29 Mayıs 1961.

⁴⁷⁸ **Zaman**, 24, 28 Nisan 1961, s.1.

⁴⁷⁹ **Yeni Meram**, 7 Şubat 1961, s., 12 Nisan 1961, s.1.

⁴⁸⁰ **Yeni Konya**, 15 Nisan 1961, s.1.

İlerleyen günlerde aynı habere yer verilmiştir. MBK seçimlerin mutlaka 29 Ekim'den önce yapılacağını, fakat gün tespitinin Kurucu Meclis'in yetkileri içinde olduğunu açıkladığı⁴⁸¹ haberlerine yer verilmiştir.

AP Genel Başkanı Gümüşpala'nın Konya'ya gelişi ve dönüşü haberlerine yer verilmiştir. Gümüşpala'nın gezisinde tarafsız idareden duyduğu memnuniyeti ifade eden açıklamalarına yer verilmiştir..⁴⁸²

Anayasanın halkoyuna sunulması masrafı için 23 milyon lira ayrıldığı haberi yer almıştır.⁴⁸³

Gazetelerde Anayasa ile ilgili siyasi partilerin görüşlerine geniş yer verilmiştir. CKMP Karapınar Kongresi'nin yapıldığı, kongrede konuşmacılardan M. Şahin'in vatandaşları kardeşçe geçinmeye davet ettiği, Avukat Mehdi Halıcı'nın Anayasayı hukuki yönden tahlil ettiği ve partilileri "evet" demeye çağırdığı açıklanmıştır.⁴⁸⁴ Partililerin Anayasa konuşmalarının saatleri verilmiştir. YTP Genel Başkanı Ekrem Alican'ın önceki gün yaptığı radyo konuşmasında parti olarak Anayasa konusunda olumlu yargıya varıldığını, "evet" diyeceklerini açıklamıştır. Diğer partilerden Kemalist Gençlik Partisi, Memleket Partisi ve Güven Partisi'nin de Anayasaya "evet" diyecekleri belirtilmiştir.⁴⁸⁵ Partilerin hepsi olumlu görüş belirtmişlerdir.

Anayasa'nın halkoyuna sunulması tarihi olarak önce 12 Haziran sonra 9 Temmuz tarihleri verilmiştir.⁴⁸⁶ Konya basınının halk oylamasında halkı yönlendirme çabaları görülmektedir. Yeni Konya gazetesinde "Bugünlük" adlı köşede "Evet" başlıklı ve Yeni Konya İmzasıyla çıkan yazıda gazetenin görüşü verilmiştir. Yazıda Anayasa ile ilgili yorum yapılmış, 9 Temmuz'da halkoyuna sunulacak olan Anayasa'ya milletini seven her vatandaş gibi biz de "Evet" diyeceğiz diyerek tavrını ortaya koymuştur. "Sarnıç"tan adlı köşede ise benzer bir tutum görülmektedir: "...Anayasayı oylamak veya oylamamak tarih önünde çok ağır bir mesuliyeti yüklenen neslimiz yeni bir mesuliyet daha alacaktır. Yeni Anayasamızın Türk Milletinin kara günlerine bir perde çekeceğine inanmaktayız."⁴⁸⁷ "Bugünlük" adlı köşede farklı günlerde yazılan "Alkış", "Önceki", "Seçmen" başlıklı yazılarda yeni Anayasanın en medeni milletlerde

⁴⁸¹ **Yeni Konya**, 24 Haziran 1961, s.1.

⁴⁸² **Yeni Konya**, 23, 25 Nisan, 1961, s.1.

⁴⁸³ **Yeni Konya**, 22 Haziran 1961, s.1.

⁴⁸⁴ **Yeni Konya**, 24 Haziran 1961, s.1.

⁴⁸⁵ **Yeni Konya**, 29 Haziran 1961, s.1.

⁴⁸⁶ **Yeni Konya**, 30 Nisan, 22 Haziran 1961, s.1; **Yeni Meram**, 31 Mayıs 1961, s.1.

⁴⁸⁷ **Yeni Konya**, 22 Haziran 1961, s.1.

olduğundan daha fazla hürriyeti kapsadığı, toplumun bütün kesimlerini içine aldığı, nemelazımcılıktan kaçınarak halkoylamasına katılmaya halkı davet ederek, “evet”⁴⁸⁸ demeye çağırarak kamuoyu oluşturma gayretleri görülmüştür.

Zaman gazetesinde Günün Yazısı köşesinde Anayasa konusu yazarlar tarafından ele alınmıştır. “Anayasaya Evet”, “Anayasa Kampanyası” ve “Evet” yazılarıyla Anayasaya destek vermişlerdir.⁴⁸⁹

Yeni Meram gazetesinde “Gerçeklerin Işığı” adlı köşede “Anayasa ve Toplum” başlıklı yazısında Anayasanın kamuoyunda benimsenmedikçe, demokrasinin gerçekleşmeyeceğini ve yolunu şaşıracağını kalıp değiştireceğini belirterek Anayasayı halka tanıtmanın⁴⁹⁰ önemi vurgulanmıştır.

Işık gazetesinde Devlet Başkanı Gürsel’in halkın Anayasaya evet oyu vermesi için radyoda konuşacağı haberi yer almıştır.⁴⁹¹ Devlet Başkanı’nın halkı “evet” demeye davet eden resimleri görülmüştür. Anayasayı tanıtma gezileri haberlerine sıkça yer verilmiştir. Temsilciler Meclisi üyelerinden Fakih Özfakih, Mustafa Dinekli, İhsan Kabadayı, Adnan Ertanık’ın katıldığı Sarayönü, Kadınhanı, Ilgın, Doğanhisar ve diğer ilçelere Anayasayı tanıtma gezilerinin düzenlendiği haberleri yer almıştır.⁴⁹² Anayasayı tanıtma gezileri arasında MBK Üyesi Kadri Kaplan’ın Konyalılara yaptığı konuşmanın dinleyiciler tarafından büyük bir tezahüratla karşılandığı belirtilmiştir.⁴⁹³ Aynı haberde Anayasayı halka tanıtım kampanyasında Kaplan’ın bölücü, yıkıcı, parçalayıcı bir zümrenin çıkmasına meydan verilmeyeceği, hayır diyenlerin vatan sevmeyenlerin, huzursuzluk çıkarmak isteyenlerin işi olduğu şeklindeki beyanat vermiştir. O günkü koşullarda Anayasaya “hayır” kampanyasının açık bir şekilde yürütülmesinin zor olduğu anlaşılmaktadır. Zaten “hayır” oyu verme konusunda basının veya herhangi bir partinin girişimlerine rastlanmamıştır. MBK üyelerinin Anayasayı tanıtma programlarına ağırlık verdikleri gazetelere yansımıştır. “MBK üyelerinin memleket gezileri” haberlerine yer verilmiştir. Haberlerde Mucip Ataklı’nın Siirt’te yaptığı konuşmada “Türk Milleti arasında güzele, doğruya, mükemmele hayır diyecek insan yoktur.”, başka bir MBK üyesi Osman Köksal’ın Sivas’ta “Dini inanışları kötüye kullanmak isteyenlere karşı 9 Temmuz’da Millet en doğru cevabı verecektir. Anayasanın ustaları bu millettir, Onun

⁴⁸⁸ **Yeni Konya**, 23, 24, 26 Haziran 1961, s.1.

⁴⁸⁹ **Zaman**, 16, 20 Haziran, 4 Temmuz, 1961, s.1

⁴⁹⁰ Cemal AKIN, “Gerçeklerin Işığı”, **Yeni Meram**, 18 Haziran 1961, s.2.

⁴⁹¹ **Işık**, 28 Haziran 1961, s.1.

⁴⁹² **Yeni Konya**, 28 Haziran 1961, s.1.

⁴⁹³ **Yeni Meram**, 2 Temmuz 1961, s.1.

için O'nun takdir ve kabulüne mahzar olacaktır” sözleri ile halkı “evet” demeye çağırdıkları şeklinde duyurulmuştur. AP'nin Anayasaya destek verdikleri, AP Merkez İdare Kurulu üyesi Kamuran Evliyaoğlu'nun sözleri ile yansıtılmıştır. İnönü'nün radyo konuşması da Anayasanın kabulü yönünde olmuştur. İnönü konuşmasında Anayasanın en önemli özelliğinin bütün özgürlükleri ve sosyal hakları güvence altına alması olduğunu belirtmiştir.⁴⁹⁴ Anayasayı vatandaşlara tanıtmak için Türk Kültür Derneği'nin Konya Şubesi'nin 5 bin broşürü halka parasız dağıttığı haberi yer almıştır. YTP Genel Başkanı Alican'ın “Anayasayı Müspet Karşılama En Büyük Memleket Meselesidir.”⁴⁹⁵ Örneğinde olduğu gibi siyasi partilerin Anayasaya “evet” yönünde görüş belirtmeleri basında geniş yer alırken olumsuz propagandaya hiç rastlanmamıştır.

Anayasa'nın halkoyuna sunulması sebebiyle Devlet Başkanı Gürsel'in Türk Milleti'ne hitabı yer almıştır: “Bazı bedbahtlar, sizleri yanıltmak için, yolunuzu şaşkırtmak isterler. Bu gibilere kanmayınız, aldanmayınız. Bunlar bizim ve milletimizin dostları değildirler. Bunlar bedbaht ve karanlık adamlardır.”⁴⁹⁶ Konu ile ilgili Günün Yazısı adlı köşede Sofu Tuğrul bir yazı kaleme almıştır. Yazıda din duygularının istismar edilmesi eleştirilmiştir. Eski iktidarın on yıl içinde dini inançları kötüye kullanmasının bütün yurttaki olduğu gibi Konya'da da bir ahlak çöküntüsüne sebep olduğunu, şimdi de kötü niyetli kişilerin temiz insanları istismar etmeye çalıştıklarını ancak asla başarılı olamayacaklarını⁴⁹⁷ belirtmiştir.

Anayasanın halkoyuna sunulduğu gün gazete manşetleri “Anayasa Bugün Millet Huzurunda”, “Yeni Anayasanın Kabulü İçin Bugün Türk Ulusu Oyunu Kullandı” ve “Vatandaşlar Bugün Anayasamıza Oy Verecek” şeklinde atılmıştır.⁴⁹⁸

Anayasaya oylamasının Konya İline ait sonuçları verilmiştir. Konya merkezde katılımın % 80'in üzerinde olduğu, bunun övünülecek bir değer olduğu belirtilmiştir. Merkezde 90.645 seçmenden 72875'i oyunu kullanmış, oylardan 42.699 evet, 30.176 hayır şeklinde olmuştur. Evet diyenlerin oranı % 58, hayır diyenlerin oranı % 42 olmuştur. Bütün il olarak sonuçlar ise şu şekilde verilmiştir: Seçmen sayısı 444.856, katılım sayısı 353.240, geçerli olmayan oy 1171, katılım oranı % 79.4, evet diyenler 218.891, hayır diyenler 133.179, evet fazlalığı 85.712, evet oranı %62. Konya ilinde Çumra, Hadim ve Kadınhanı ilçelerinin

⁴⁹⁴ **Yeni Konya**, 2, 3 Temmuz 1961, s.1.

⁴⁹⁵ **Yeni Konya**, 4 Temmuz 1961, s.1.

⁴⁹⁶ **Yeni Konya**, 5 Temmuz 1961, s.1.

⁴⁹⁷ Sofu TUĞRUL, “Gericiler”, **Yeni Konya**, 8 Temmuz 1961, s.1.

⁴⁹⁸ **Yeni Konya**, **Yeni Meram**, **Zaman**, **Işık**, 9 Temmuz 1961, s.1.

dışında büyük çoğunluk tarafından Anayasanın onaylandığı anlaşılmıştır.⁴⁹⁹ Görülüyor ki, Konya halkı basının etkisine rağmen Anayasaya çekinceli bir evet demiştir.

Anayasa oylamasının kesin sonuçlarının YSK tarafından radyoda açıklandığı bildirilmiştir. Haberde, Anayasanın Kurucu Meclis tarafından kabul edildiği ve vatandaş çoğunluğunun evet dediği ve sonuçların resmi gazetede ilanı için TBMM Başkanlığına verildiği duyurulmuştur. Kesin sonuçlar açıklanmıştır: Oy vermesi gerekenler 12.735.009, Oya katılanlar 10.322.169, geçerli oy sayısı 10.285.561, geçerli olmayan oy 39.608, evet diyenler 6.348.191, hayır diyenler 3.934.370, evet fazlalığı 2.403.821.⁵⁰⁰

Anayasanın kabulü ile ilgili köşe yazarları tarafından yapılan yorumlara baktığımızda hayır oyu verenlerin sayısının fazla olması üzerinde durulmuştur. Günün Yazısı köşesinde “MBK Üyelerine Açık Mektup” adlı başyazıda yazar komite üyelerine övgüler yaptıktan sonra “Zehirlenmiş binlerce DP artığının bulunduğu bir toplumda sizin bu iyi niyetinizi kötüye yoracak binlerce bahtsızın bulunduğu”nu belirtmiştir. Anayasa oylamasında açık bir gerekçe ile meydanlarda “evet” isterken, ötekilerin kulak arkalarına eğilip “hayırda hayır vardır” diye sincice propaganda yürüttüğünü, “sakın beyaz vermeyin, eğer beyaz verirseniz camide Kur’an da kalkacaktır” diye ancak bir vatan haininin yapabileceği şeyleri yaptıklarını, MBK üyelerinin iyi niyetlerinin ayaklar altına alındığını yazmıştır. Hayır oylarının beklenenden fazla çıkmasının, “hayır” dedirtenlerin ustaca çalışmalarının sonucu olduğunu ve bu duruma üzüldüklerini, hayret ettiklerini ancak, umduklarına yaklaşamadıklarına şükrettiğini belirtmiştir. Aynı köşede birkaç gün sonra “Yeni Anayasanın Işığında” adlı başyazıda, Anayasanın kabulünün Türk milletini ileri milletler seviyesine çıkarmanın ilk adımı olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Ancak, karşı çıkanların azınlıkta olduğunu, çıkarları zarar gördüğü için olumsuz propaganda yapanların önemsenmemesi gerektiğini, fakat vatandaşı uyarmak için önlemlerin alınması gerektiğini yazmıştır.⁵⁰¹ Zaman gazetesinin Günün Yazısı köşesinde yazar, hayır oylarının küçümsenmeyecek oranda olduğu ve bunun nedenleri üzerinde durmuştur. Yazıda Anayasa konusunun çeşitli çevrelerde istismar edilip oy sahiplerinin kandırıldığı, bunu yapanların üzerine eğilmek gerektiği vurgulanmıştır.⁵⁰²

⁴⁹⁹ **Yeni Konya, Yeni Meram, Zaman, Işık**, 10, 11 Temmuz 1961, s.1.

⁵⁰⁰ **Yeni Konya**, 21 Temmuz 1961, s.1,

⁵⁰¹ Sofu TUĞRUL, “Milli Birlik Komitesi Üyelerine Açık Mektup”, “Yeni Anayasanın Işığında” **Yeni Konya** 11, 15 Temmuz 1961, s. 1.

⁵⁰² ABANAZIR, “Niçin Hayır”, **Zaman**, 11 Temmuz 1961, s.1.

Hayır oyu verenlerin küçümsenmeyecek oranda olması nedeniyle MBK üyelerinden Ahmet Yıldız'ın yaptığı açıklama basında “Anayasaya verilen hayır oyu bizce evet kadar kıymetlidir.” şeklinde yer almıştır. Yıldız konuşmasında yeni Anayasa oylamasına katılma yüzdesinin çok yüksek oluşunu, halkın demokratik anlayışını ve devlet idaresine aktif şekilde katılmasının önemini belirtmiştir. Devlet Başkanının yaptığı açıklamada benzer yönde olmuştur. “Size hitap ederken Türk olmanın gururu içindeyim. Vatandaş kendi isteği ile “hayır” demeye karar vermişse vazifemiz ona hürmet etmektir. Eğer iğfal edilmişse vatandaşı suçlu bulmak değil, tahrikçileri tel'in etmeliyiz. Ne yalanlar söylendi, ne gizli ellerle ne büyük paralar sarf edildi”⁵⁰³ sözlerinden halk oylamasından çıkan “evet” oylarının oranının yeterince memnuniyet getirmediği anlaşılmaktadır.

Seçimlerin yaklaştığı dönemde “olumsuz propagandaya izin verilmediği” haberinde, milletçe kabul edilen Anayasa ve Yassıada konusunda tartışmanın yasak olduğu duyurulmuştur. Haberde seçimlerin yaklaştığı sırada milli çıkarlarımıza zarar verecek hareketlere izin verilmeyeceği⁵⁰⁴ belirtilmiştir. Başka bir haberde olumsuz konuşma, propaganda ve suçların demokrasiye doğru atılan adımları geciktirmeye sebep olacağı için takibe tabi tutulacakları belirtilmiştir.⁵⁰⁵

Kurucu Meclis'in seçimleri 15 Ekim 1961'de yapılacağına dair haberlere yer verilmiştir. Kararın ayakta ve alkışlar arasında kabul edildiği duyurulmuştur.⁵⁰⁶

MBK Üyesi Mucip Ataklı'nın sözleri “Eğer İcap Ederse Partiler Kapatılabilir.” şeklinde verilmiştir. Ataklı'nın sözlerini kontrol altında bir demokrasi mücadelesine izin verileceği izlenimi yaratmıştır. “Partilerin Tutumu Gözden Geçirilecek” haberinde partilerin tutumları yüzünden gerginleşen siyasi havanın Devlet ve Hükümet Başkanı Cemal Gürsel'in başkanlığında yapılacak bir toplantıda görüşüleceği haberine yer verilmiştir.⁵⁰⁷ MBK üyesi Ahmet Yıldız'ın “Demokrasi bir güreştir. Husumet olmazsa tartışmaların faydası vardır.”⁵⁰⁸ sözlerine yer verilmiştir. Günün Yazısında yeni kurulan partilerden YTP eleştirilmiş, bu partinin liderinin DP'ye vücut veren fikirleri benimsediğini söylemesi nedeniyle bu zihniyette hareket ettiği için eleştirildiği⁵⁰⁹ belirtilmiştir.

⁵⁰³ **Yeni Konya**, 15, 17 Temmuz 1961, s.;1. **Zaman** 17 Temmuz 1961, s.1

⁵⁰⁴ **Yeni Konya**, 19 Temmuz 1961, s.1; **Yeni Meram**, 17 Temmuz 1961, s.1.

⁵⁰⁵ **Yeni Meram**, 2 Ağustos 1961, s.1.

⁵⁰⁶ **Yeni Konya Yeni Meram, Zaman**, 22 Temmuz 1961, s.1.

⁵⁰⁷ **Zaman**, 7 Ağustos 1961, s.1; **Yeni Meram**, 7, 15 Ağustos 1961, s.1.

⁵⁰⁸ **Yeni Meram**, 22 Ağustos 1961, s.1.

⁵⁰⁹ Necati TAŞBAŞLI, “Ne Biçim Lider?”, **Zaman**, 8 Ağustos 1961, s.1

Siyasi parti liderleri ile siyasi havanın yumuşaması için toplantılar yapılmıştır. Konya’da Temsilciler Meclisi üyelerinden Fakih Özkakih ve Mustafa Dinekli’nin girişim ve istekleri üzerine dört partinin ortak yaptığı memleket işlerinde birlik ve beraberlik toplantısının çok samimi ve anlayışlı bir hava içinde geçtiği⁵¹⁰ haberi yer almıştır.

CHP Kurultayı’nın İnönü’nün konuşması ile açıldığını konuşmada iç ve dış politika konularına ve parti içi sorunlara ilişkin açıklama yapıldığı, karşılaşılabilecek sorunların üstesinden gelebileceğini ifade ettiği duyurulmuştur.⁵¹¹

26 Ağustos’un büyük ve içten gösterilerle kutlandığı haberleri yer almıştır. 30 Ağustos’un büyük ihtişamla kutlandığı belirtilmiştir.⁵¹²

Devlet Başkanı Cemal Gürsel’in boydan bir fotoğrafının altında “Ben yalnız temiz ve dürüst çalışan partileri severim.”⁵¹³ sözü yer almış, ancak bu sözü ne amaçla söylediği konusunda herhangi bir açıklama yer almamıştır.

“Türkiye Nasıl Bir Başkan İster?” başlıklı başmakalede yazar demokratik, tarafsız, objektif, milli çıkarları savunan, dış siyasette tecrübeli, kudretli bir başkan istediğini belirtmiştir.⁵¹⁴

Bazı partilerin DP zihniyeti ile hareket ettikleri gerekçesi ile MBK bir bildiri yayımlayarak siyasi partileri “DP zihniyetinin bir daha hortlatılmasına müsaade edilmeyeceği”⁵¹⁵ konusunda uyarmıştır. MBK’nin yeni seçim sürecinde eski dönemin izlerini tamamen silmeyi hedeflediği anlaşılmaktadır.

Bu konuda yazılan günün yazısında yazar yeni kurulan partilerden Memleketçi Parti dışındakilerin DP’nin mirası üzerine siyasi çalışmalarına devam ettiklerini, MBK’nin uyarılarını dikkate almadıklarını, bu durumun 27 Mayıs’ın anlamını sarstığını belirtmiştir. Yazar bu durumun demokrasi ve ülke geleceği açısından olumsuz olacağı⁵¹⁶ uyarısını yapmıştır.

“Müşterek Beyanname İmzalandı” başlıklı haberde açılış ve kapanış konuşmalarını Devlet Başkanı Gürsel’in yaptığı, beyannamenin beş parti tarafından imzalanmasından sonra

⁵¹⁰ **Yeni Konya**, 9 Ağustos 1961, s.1.

⁵¹¹ **Yeni Konya, Işık**, 25 Ağustos 1961, s.1.

⁵¹² **Yeni Konya**, 27, 31 Ağustos 1961, s.1.

⁵¹³ **Yeni Konya**, 2 Eylül 1961, s.1.

⁵¹⁴ Hüseyin ULUSOY, “Türkiye Nasıl Bir Başkan İster?” **Yeni Meram**, 2 Eylül 1961, s.1.

⁵¹⁵ **Zaman**, 2 Eylül 1961, s.1; **Yeni Konya**, 3 Eylül 1961, s.1.

⁵¹⁶ ABANAZIR, “İyi Olmayacaktır”, **Zaman**, 5 Eylül 1961, s.1.

parti başkanlarının da birer konuşma yaptığı bildirilmiştir. Beyannamenin, bir devletin geleceği ve demokratik sisteme kavuşturulması yönünden bütün yaptırımlara yer verir şekilde hazırlandığı belirtilmiştir. Seçimlere gölge düşürecek, vatandaşın zihninde şüphe ve tereddüt yaratacak haksız iddiaların ortaya atılmasının demokratik düzen ve milli huzur aleyhine bir davranış olarak kabul edildiği belirtilmiştir.⁵¹⁷

“Partiler ve Davalarımız” başlıklı Yeni Konya imzasıyla “Günce” adlı köşede 27 Mayıs inkılabının ülkeyi içinde bulunduğu siyasi, sosyal ve ekonomik buhranlardan kurtarmak için ve bir önceki iktidarın tutumunun beğenilmemesi nedeniyle milletçe yapıldığı belirtilmiştir. Yaşanan olumsuzlukların anlatıldığı yazıda, partilerin son yoklamalarında ortaya çıkan durumundan ders almadıklarını gösterdiğini⁵¹⁸ ifade ederek partilerin aday tercihinde daha dikkatli olmaları konusunda uyarmıştır.

Yeni Meram gazetesinde Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay’ın seçimlerde ordunun tarafsız kalacağı açıklaması haberi verilmiştir.⁵¹⁹

Seçim Kampanyasının 24 Eylül’de başlayacağı, propaganda yasağının kalkacağı ve partilerin seçim faaliyetlerine başlayacağı haberine yer verilmiştir.⁵²⁰

Yeni Konya gazetesinde siyasi partilerin Konya adaylarının tanıtılmıştır. Gazetenin ilk sayfasının sağ köşesinde hangi partiden olursa olsun tarafsız bir şekilde adayların tanıtıldığı belirtilmiştir. Tanıtılan adaylar Enis Şanlıoğlu, Mekki Keskin, Muammer Obuz, Samet Kuzucu, Ahmet Onar, Mustafa Özaydın, Mustafa Dinekli, İhsan Kabadayı, Galip Bilge, Suat Abanazır, Mehmet Eken, Tacettin Yaltırık, Vehbi Bilgin, Sedat Çumralı, A. Vehbi Kütükçü, Dr. Talha Demirağ, Dr. Sait Sina Yücesoy, Fahrettin Alperden, Hacı Mustafa Küçükünç, Fatin Narin, Necmettin Ergüven, Baha Kayserilioğlu’dur⁵²¹

Konya’da siyasi partiler ve faaliyetleri gazetelere şu şekilde yansımıştır. Yeni Meram gazetesinde “YTP Teşkilatı Konya’da Büyük Sarsıntı Geçiriyor.” ve “AP İl Merkezinde Polisçe Dün Arama Yapıldı. AP Milletvekili Adayı Osman Yüksel Hakkında Savcılıkça Takibata Geçildi. CKMP Dün Bir Açık Hava Toplantısı Yaptı. CHP ve AP Bir Açık Hava Toplantısı Yaptı. YTP Hükümet Alanında Açık Hava Toplantısı Yaptı. AP’nin Dünkü

⁵¹⁷ **Yeni Konya**, 6 Eylül 1961, s.1.

⁵¹⁸ **Yeni Konya**, 20 Eylül 1961, s.1.

⁵¹⁹ **Yeni Meram**, 21 Eylül 1961, s.1.

⁵²⁰ **Yeni Meram**, 23 Eylül 1961, s.1.

⁵²¹ **Yeni Konya**, 11, 18 Eylül 1961,s.1.

Mitingine Gümüşpala Gelemedi.”⁵²² şeklinde verilmiştir. Yeni Konya gazetesinde siyasi faaliyetler şu şekilde duyurulmuştur. “Partiler Ne Yapıyor” başlığında duyurmuştur: “AP: Sait Sina Yücesoy Konuştu. CHP: Memleket Meseleleri Üzerinde Duruldu. CKMP: Bölükbaşı Geliyor. YTP: İstifalar Yalanlanıyor.”⁵²³ Zaman gazetesi ise CHP’nin faaliyetlerini ön plana çıkarmış ve CHP adaylarının tanıtımını yapmıştır. Diğer partilerle ilgili haberleri CHP ile olan ilişkileri şeklinde vererek taraf olma durumunu açıkça sergilemiştir.⁵²⁴

CHP’nin açık hava toplantısından haberlere geniş yer ayrılmıştır. CHP Genel Sekreteri’nin konuşmasından önce Konya adaylarının tanıtıldığı toplantıda kalabalık bir grubun karşılamaya geldiği ve sevgi gösterilerinde bulunduğu belirtilmiştir.⁵²⁵ Siyasi partilerin Konya’daki faaliyetleri duyurulmaya devam edilmiştir. Haberler “AP’de çalışmalar: Seydişehir ve Akşehir’de açık hava mitingi. CHP çalışmalar: Derbent Sızma köyünde açık hava mitingi yapılıyor. CKMP köylerdeki ilk turu tamamladı. YTP: İstifalar şayialar halinde” ve “AP’liler bugün Karapınar ve Ereğli’de konuşacak. CHP partiler arası kardeşlik havasını estirmek istiyor.” şeklinde verilmiştir.

Seçim sonuçları hakkında yapılan tahminlerde CHP’ye taraf olma durumu dikkat çekmiştir. Seçim sonuçları hakkında Hasan Ali Tuna tarafından yapıldığı belirtilen bir tahmine yer verilmiştir. Tahmine göre CHP 10, AP 2, YTP 1, CKMP 3, Senato için CHP’ye tam şans vermiştir. “Seçim Öncesi” adlı köşede Sofu Tuğrul, Konya’da CHP’nin ileride olduğunu, CHP’nin iktidar olacağı kanaatinin yaygın olduğunu, CHP’nin bir çeşit iktidar partisi gibi seçimlere girdiğini, iktidar partisinde olması normal sayılan avantajları kullandığını belirtmiştir.⁵²⁶ CHP’den seçim haberlerinde Akşehir, Sarayönü, Ereğli ve Karapınar’da büyük bir vatandaş topluluğuna açık hava toplantısı yapıldığı duyurulmuştur.⁵²⁷ “Seçim Öncesi” adlı köşede “Ötekiler Ne Çıkarır?” başlıklı yazıda AP ve CKMP’nin at başı beraber gittiği, YTP’nin 1 milletvekilliği alacağı, “Bütün bu hesap ve tahminleri alt üst eden bir sürpriz olmazsa, ki olacağı imkansız denebilir” denilerek Konya’da CHP’nin en az 9 milletvekilliği ile Mecliste temsil edileceği, senato seçimlerini hiç şüpheye yer vermeden

⁵²² **Yeni Meram**, 26, 28 Eylül, 5, 6, 11, 13 Ekim 1961, s.1.

⁵²³ **Yeni Konya**, 4 Ekim 1961, s.1.

⁵²⁴ **Zaman**, 5 Ekim 1961, s.1.

⁵²⁵ **Yeni Konya**, 6 Ekim 1961, s.1.

⁵²⁶ **Yeni Konya**, 7,9 Ekim 1961, s.1.

⁵²⁷ **Zaman**, 13 Ekim 1961, s.1.

CHP'nin alacağı, ülke genelinde CHP'nin 253 milletvekili ile iktidara geleceği şeklinde⁵²⁸ tahminde bulunulmuştur.

Seçim Öncesi köşesinde “Elbette Sizdeniz” başlıklı yazıda siyasi partilerin ziyaretlerinde köylülerin ilginç bir şekilde bütün partililere “elbette sizdeniz sizden başka partinin lafı mı olur?” dedikleri, köylüleri kandırabileceklerini sananların kandırıldığı belirtilmiştir.⁵²⁹

MBK tarafından hazırlanmış broşürlerin Konya'ya uçaklarla atıldığı haberinde MBK'nin verdiği söz üzerinde durduğu ve durmaya her şeye rağmen kararlı olduğu, ak ihtilali yapanların saf ve temiz demokrasiyi gerçekleştirecekleri belirtilmiştir. Broşürlerde “Aziz Vatandaş: Sen istediğini seçeceksin. Konuşanları dikkat ve sükûnetle dinle. MBK. Aziz Vatandaş: Sevmesini bilersen sevilirsin, sayarsan sayılırsın, milletin huzur ve güveni için bu tutum şarttır. MBK. Aziz Vatandaş: Sen seçeceksin, seçtiğin çoğunluğu alırsa o iktidara gelecektir. MBK.” yazılmıştır.⁵³⁰ MBK bu şekilde vatandaşları yapacakları seçimde dikkatli olmaları konusunda uyarmıştır.

Günün Yazısı köşesinde “Yarın” başlıklı yazıda yapılacak seçimle “2. Cumhuriyetin kuruluşunun tamamlanacağı belirtilmiş ve “Şurası bir gerçektir ki bir ihtilal idaresinden serbest seçimlerle demokrasi hayatına geçiş şimdiye kadar dünyada görülmemiştir. Türk Milleti ihtilalden demokrasiye geçiş olayının şerefini de kendisinde alıkoymuştur. 27 Mayıs Devrimi ve ondan sonraki günler günlük hayatımızın bir parçasıymış gibi geçmesine rağmen, Türk tarihinin akışında çok büyük rol oynamışlardır. Yarın tam bir serbestlik içinde sandık başına giderken yalnız şu kısa geçmişi bile oylarımızı hangi vicdan ölçüleri içinde kullanmamız gerektiğinin rehberi olacak niteliktedir. İhtilal sonrası seçimlerde her Türk'ün tek amacı şu veya bu partinin menfaati değil, memleket ve milletin menfaati olmalıdır” diyerek son uyarılarını yapmıştır.⁵³¹ Aynı konuda “Sarnıçtan” adlı köşede “Reyini kullanırken vicdanının sesini mutlaka dinle. Rey avcılarının, sahte dindarların, din istismarcılarının vereceğin reyler yüzlerine inen şamar olmalı. Türkiye’de hiçbir idare dinimizle oynayamaz. Reyini kullanırken Türkiye’nin en ehil ellere geçmesini sağla.”⁵³² diyerek benzer bir tutum göstermiştir.

Seçimden bir gün önce manşetler “Türk Seçmeni Yarın Bir İmtihan Daha Verecek”⁵³³ şeklinde atılmıştır. Seçim günü gazete manşetlerinde “Türk'ün Milli İradesi Bugün Belirecek”, “Oyumuzu Nasıl Kullanacağız?”, “Millet Bugün İmtihan Veriyor” ve “Seçim Yasakları” şeklinde yer almıştır. Vali Rebi Karatekin'in Konyalının seçimi vakar içinde

⁵²⁸ Sofu TUĞRUL, “Ötekiler Ne Çıkarır?”, **Yeni Konya**, 10 Ekim 1961, s.1.

⁵²⁹ Sofu TUĞRUL, “Elbette Sizdeniz”, **Yeni Konya**, 5 Ekim 1961, s.1.

⁵³⁰ **Yeni Konya**, 5 Ekim 1961, s.1.

⁵³¹ Sofu TUĞRUL, “Yarın”, **Yeni Konya**, 14 Ekim 1961,s.1.

⁵³² **Yeni Konya**, 14 Ekim 1961, s.1.

⁵³³ **Yeni Meram**,14 Ekim 1961, s.1.

yaşayacağı sözleri, geçmiş yıllarda katılım oranları verilmiş ve bu seçimde katılım oranının % 90 olma ihtimali olduğu belirtilmiştir. “Konya merkezde seçmen adedi 91.804, sandık adedi 385, Konya’da seçmen adedi 444.745” olarak verilmiştir.⁵³⁴

Seçimden bir gün sonra “Milletvekili ve Senato Seçimi Dün Yapıldı”.başlıklı haberde Konya’da seçimlerin sakin ve olaysız geçtiği⁵³⁵ sonraki günlerde oyların sayımının devam ettiği duyurulmuştur.⁵³⁶

Seçim sonuçları ile ilgili haberler “Dün Yurtta Tarihi Seçimler Yapıldı.”şeklinde verilmiştir. Haberlerde CHP ve AP’nin iktidar için yarıştıkları,. hiç bir partinin kesin çoğunluk sağlayamayacağı belirtilmiştir. CHP’nin Senato seçimlerini kazandığı bildirmiştir. Yaklaşık sonuçlar verilmiştir. 18 Ekim tarihli gazetelerde kesin sonuçlar duyurulmuştur. YSK’ nin bildirdiğine göre kesinleşen Konya milletvekillikleri sonuçları verilmiştir. Kesin sonuçlar CHP’nin 5 Senatörü Ahmet Onar, Muammer Obuz, Muhittin Kılıç, Sedat Çumralı, Mustafa Dinekli, Milletvekilliklerinin partilere göre dağılımı ise şöyledir: CHP: İhsan Kabadayı, Mehmet Rüştü Özal, Fakih Özlen, Samet Kuzucu, Fakih Özfakih, Vefa Tanır, AP: Ahmet Gürkan, Sait Sina Yücesoy, Faruk Sükan, Cahit Yılmaz, CKMP: Kadircan Kafılı, İrfan Baran, Kemal Ataman, Ömer Kart, YTP: Mekki Keskin, Selçuk Aytan.⁵³⁷

YAD Başkanı Salim Başol’un Konya’ya geldiği haberinde, yaptığı açıklamaya yer verilmiştir. “Bugün Türkiye, tarihinin bir dönüm noktasındadır. Ya çok şey kazanacağız yahut her şeyi kaybedeceğiz. Allah ikincisinden korusun.”⁵³⁸

Seçim sonuçları ile ilgili yorumlara da başlanmıştır. Zaman gazetesinde haber “CHP İktidar Yolunda”⁵³⁹ şeklinde duyurulmuştur. “Sarnıçtan” adlı köşede önceki gece bütün partilerin kendilerini önde gördükleri, ama bugün “kimi ceviz, kimi badem içinde iktidar arıyor” denilerek esprili bir yaklaşım sergilenmiştir.⁵⁴⁰

“İnananların Zaferi” adlı başyazıda yazar, 27 Mayıs’ı yapanların ilk gün verdikleri sözü tuttıklarını, milli iradenin tecellisi için bütün imkânları hazırladıklarını ve dünyanın en dürüst seçimini yaptıklarını, bu nedenle de seçimleri şaheser bir seçim olarak değerlendirdiklerini belirtilmiştir. Olumsuz düşünelere “Şimdi inanıyorsunuz değil mi?

⁵³⁴ **Yeni Konya, Zaman**, 15 Ekim 1961, s.1.

⁵³⁵ **Yeni Meram**, 16 Ekim 1961, s.1.

⁵³⁶ **Işık**, 16 Ekim 1961, s.1.

⁵³⁷ **Yeni Konya, Yeni Meram, Zaman, Işık**, 16, 17, 18, 19 Ekim 1961, s.1.

⁵³⁸ **Yeni Konya**, 16 Ekim 1961, s.1.

⁵³⁹ **Zaman**, 16 Ekim 1961, s.1.

⁵⁴⁰ **Yeni Konya**, 16 Ekim 1961, s.1.

İhtilalin bir partiye değil, milleti felakete sürüklemesi muhtemel bir zihniyete karşı yapıldığını” diye sormuştur.⁵⁴¹

Basında bundan sonraki gelişmelerde iki önemli olay işlenmiştir: Birincisi Cumhurbaşkanlığı seçimine Gürsel 'in aday olup olmayacağı, ikincisi ise seçimi tek başına iktidar olacak bir parti kazanmadığına göre koalisyonun nasıl oluşacağı olmuştur. Bu konular gazetelerde derinlemesine işlenmiştir. “Cumhurbaşkanlığı için Gürsel adaylığını koyacak. Gazetecilerle görüşen Gürsel Cumhurbaşkanı olursa On dörtleri senatoya alacağını söyledi.” haberinde Gürsel 'in üzerinde en çok durulan isim olmakla beraber Ali Fuat Başgil'den bahsedenlerin de sayısının az olmadığı belirtilmiştir. AP'nin Başgil'i destekleyeceği ancak Gürsel 'in seçileceğine kesin gözle bakanların çoğunlukta olduğu belirtilmiştir.⁵⁴² Başkan seçimi ve Hükümet kurulması günün mevzuu” “Gürsel mi? Başgil mi?” “Gürsel Cumhurbaşkanlığı için normal aday görülüyor. İtimat edilir kaynaklara göre Gürsel adaylığını koyacaktır. Gürsel'in beyanatı “Başladığım işi yarım bırakmam, herhangi bir resmi teklif almış değilim ancak sıhhatim gayri müsait olsa da bu kritik durumda memlekete hizmetten asla kaçınmam.”⁵⁴³ “Cumhurbaşkanlığı için partilerde fikir ayrılığı var. AP sağ kanadı ile CKMP Gürsel 'in Cumhurbaşkanlığını istemiyor. CHP ile AP mutedilleri ise Gürsel 'in başkanlığına taraftar. AP'nin Ali Fuat Başgil'in ismini ortaya attı.” Hükümet kurma girişimleri de Konya basınına yansımıştır. CHP'lilerin diğer partilere nezaket ziyareti yaptığı, bu davranışın yerinde ve kardeşlik ruhunu belirten jestinin memnuniyet yarattığı belirtilmiştir. “CKMP Koalisyona girmeyeceğini söylüyor.” MBK'nin dörtlü bir koalisyon oluşması için gayret ettiği fakat bazı basın organları ve partililerin tutumunun şüphe uyandırdığı belirtilmiştir. YTP' nin ise tarafsız bir başbakan idaresinde koalisyona gireceğini ima ettiği haberlerine yer verilmiştir Koalisyonlarla ilgili Sıtkı Ulay'ın açıklaması dikkat çekmiştir. “Bütün partilerin üzerinde bir milli menfaat partisi vardır.”⁵⁴⁴

“Başkente Siyasi Hava Gergin” haberinin ayrıntısında Gürsel'in Cumhurbaşkanı seçilmesi halinde Sıtkı Ulay'ın Başbakan olacağı ihtimali üzerine bilgi verilmiştir. Başbakanın asker olacağı, başbakanın bütün partilerin üstünde olacağı, milli menfaat partisi sözünün de bunun delili olarak kabul edildiği belirtilmiştir.⁵⁴⁵

⁵⁴¹ **Yeni Konya**, 18 Ekim 1961, s.1.

⁵⁴² **Yeni Meram**, 20 Ekim 1961, s.1.

⁵⁴³ **Yeni Konya, Işık**, 19 Ekim 1961,s.1.

⁵⁴⁴ **Yeni Konya**, 20 Ekim 1961, s.1.

⁵⁴⁵ **Yeni Konya**, 20 Ekim 1961, s.1.

Dört partinin katılmasıyla beklenen Milli Koalisyonun gerçekleşeceği haberinde, dört parti liderinin Devlet Başkanı Gürsel ile bir toplantı yaptığı, koalisyon için ortak karara vardıkları açıklanmıştır.⁵⁴⁶

Basında TBMM'nin açılışı ile ilgili haberler yer almıştır. Yemin töreninden sonra parti gruplarının toplanıp başkanlık divanları için adaylarını tespit edecekleri bildirilmiştir. Haberde Senato ve Meclis üyelerinin yapacakları yeminin metni verilmiştir: "Devletin bağımsızlığını, vatanın ve milletin bütünlüğünü koruyacağıma, milletin kayıtsız şartsız egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine bağlı kalacağıma ve halkın mutluluğu için çalışacağıma namusum üzerine söz veririm."⁵⁴⁷ Meclisin açılışı ile ilgili haberlere yer verilmiştir: "Büyük Millet Meclisi muhteşem bir törenle açıldı." Haberin devamında Başkan Gürsel tarihi bir konuşma yaptığı, adaleti, insaf ve vicdanı hiçbir zaman elden bırakmadıklarını söylediği belirtilmiştir. Mecliste İnönü'nün en yaşlı üye sıfatıyla Meclis Başkanlığını yaptığı haberleri verilmiştir.⁵⁴⁸

Cemal Gürsel'in Cumhurbaşkanı seçildiğini duyuran haberin ayrıntısında oylamaya katılan 607 üyeden 434 'ünün Başkan Gürsel' e oy verdiği ve Gürsel' in seçildikten sonra Anıtkabir'i ziyaret ettiği ve tebrikleri kabul ettiği⁵⁴⁹ yazılmıştır.

ABD Başkanı Kennedy'nin Başkan Gürsel'i tebrik ettiği son dakika haberi olarak verilmiştir. Fahri Özdilek tarafından Hükümetin istifasının Cumhurbaşkanı'na sunulduğu ve kabinenin dün son toplantısını yaparak bu karara vardığı belirtilmiştir.⁵⁵⁰

1961 yılı Ekim ayının 25'inden beri süren ancak sonuçlanamayan TBMM Başkanlığı seçimini CHP adayı Fuat Sirmen'in 227 oyla kazandığı duyurulmuştur.⁵⁵¹

Basında koalisyon hükümeti oluşturmadaki girişimlere geniş yer verilmiştir. AP'deki çoğunluk CHP ile koalisyona taraftar olmuş, bu şekilde kuvvetli ve istikrarlı bir hükümetin kurulabileceği ileri sürülmüştür. Haberde üç parti liderinin Cumhurbaşkanı Gürsel ile görüştüğü. AP, YTP liderinin önemli bir şey söylemedikleri belirtilmiştir. YTP Genel Başkanı'nın CHP'li bir başbakanın kuracağı kabineyi desteklemeyeceğini belirten açıklamalarına yer verilmiştir. Haberde Başkan Gürsel'in partilere Başbakan adayını seçmeleri için verdiği sürenin sona ermesi nedeniyle, partilerin uyuşamadıkları takdirde Başbakanı doğrudan doğruya tayin edeceği, bu durum karşısında oluşacak kabinenin

⁵⁴⁶ **Yeni Konya**, 24 Ekim 1961, s.1.

⁵⁴⁷ **Yeni Konya**, 25 Ekim 1961, s.1.

⁵⁴⁸ **Yeni Konya, Yeni Meram, Zaman, Işık**, 26 Ekim 1961, s.1.

⁵⁴⁹ **Yeni Konya, Yeni Meram, Zaman, Işık**, 27 Ekim 1961, s.1.

⁵⁵⁰ **Yeni Konya, Zaman**, 28 Ekim 1961, s.1.

⁵⁵¹ **Yeni Konya, Yeni Meram, Zaman, Işık**, 2 Kasım 1961, s.1.

güvenoyu alabilmesinin tartışmalı olacağını söylediği belirtilmiştir.⁵⁵² Başbakanlık için CHP Genel Sekreteri İsmail Rüştü Aksal'a yapılan teklifin kabul edilmemesi nedeniyle, AP' ye teklif götürüleceği belirtilmiştir.⁵⁵³ Türkiye'nin ilk koalisyon hükümeti kurma girişimleri sıkıntılı geçmiştir.

Kurulacak yeni hükümetle ilgili haberler "Başkan Gürsel İnönü'yü Başbakanlığa seçti. İnönü kısa bir müddet içinde kabinesini kurarak programını mecliste okuyacak ve güvenoyu isteyecek." ve "İnönü kabine için temaslara başladı. Başbakan İnönü koalisyon için ilk teması Bölükbaşı ile yaptı." şeklinde verilmiştir. İnönü'nün bir resminin altında "İnönü kabinesine bakan arıyor."⁵⁵⁴ İnönü'nün kabine kurulması için prensiplerinin, ülkede huzur ve demokrasinin yerleşmesi olduğunu ifade eden açıklamaları yer almıştır.⁵⁵⁵

"Demokrasi Çabası" başlıklı yazıda yazar halkın üzerine düşen görevi yaptığı, beklediği şeyin TBMM'nin yeni anayasanın ilkeleri ışığında çalışmasını, yasama, yürütme gücünün ve bunlara paralel olarak yargı gücünün demokrasi gereğince işletmeye başlamasını istemiştir. Yazının devamında hiçbir partinin meclise çoğunlukta gelemeyeceğine göre karma bir hükümet kurulması zorunluluğuna dikkat çekilerek bunun faydası üzerinde durulmuştur. Demokrasinin gereği eleştirilerin yapıcı ve yaratıcı olması gerektiğini, demokrasinin herkesin destek ve çabasıyla gelişebileceğini belirtmiştir.⁵⁵⁶

AP'nin İnönü kabinesine katılmayı kabul ettiğine dair bir haber yer almıştır. Başbakanlıktan yayınlanan bildiride AP'nin karma hükümete katılma kararı verdiği belirtilmiştir. Son dakika haberinde ise AP Genel İdare Kurulu'nda İnönü kabinesine katılma kararının 21'e karşı 16 oyla aldığı duyurulmuştur.⁵⁵⁷

"Ankara Notları" adlı köşede yazar hiçbir partiye mensup olmadığını, CHP'yi, İnönü'yü şiddetle eleştirdiği halde yıllardır yaptığı gözlemlere dayanarak "İnönü'nün ihtirası vardır. Fakat bunu defalarca başbakanlık yapmış uzun müddet memleket idare etmiş bir insanın yeniden iktidara geçmek ihtirası olarak göstermek eğer insafsızlık değilse tek kelime ile safdillik, aptallık" olarak nitelendirmiştir. İnönü'nün böyle belirsiz bir ortamda başarılı

⁵⁵² **Yeni Konya**, 7 Kasım 1961, s.1.

⁵⁵³ **Yeni Konya**, 9 Kasım 1961, s.1.

⁵⁵⁴ **Yeni Konya**, 11, 12, 14 Kasım 1961, s.1; **Yeni Meram**, 11 Kasım 1961, s.1; **Zaman**, 12 Kasım 1961, s.1.

⁵⁵⁵ **Zaman**, 13 Kasım 1961, s.1.

⁵⁵⁶ Oğuz Kazım ATOK, "Demokrasi Çabası", **Yeni Konya**, 15 Kasım 1961, s.1.

⁵⁵⁷ **Yeni Konya**, **Zaman**, 16 Kasım 1961, s.1.

olup olmayacağı belli olmayan bir hükümetin başına geçmesini iktidar hırsından olmadığını⁵⁵⁸ yazarak İnönü'yü desteklemiştir.

Hükümet kurma girişimleri basında geniş yer tutmuştur. Son dakika haberi olarak İnönü'nün bir sözü verilmiştir. “Artık Her Şey Halledilmiştir. Sükûnete Kavuşacağız.” YTP'nin İnönü kabinesine güvenoyu vereceği büyük puntolarla duyurulmuştur. Haberin ayrıntısında YTP İstanbul İl Başkanı Ord. Prof. Dr. Fahrettin Kerim Gökay'ın hükümet bunalımının aşılmasından duyduğu memnuniyet belirtilmiştir. Gökay, kabineye girmeme konusunda kesin kararları olduğunu, programlarının kendi programlarına aykırı olmayacağını tahmin ettiğini, partisinin bu şartlar altında İnönü Hükümeti'ne güvenoyu vereceğini açıklamıştır.⁵⁵⁹ Ertesi günkü gazetede “İnönü Kabinesini Bugün İlan Ediyor.”, “Partiler Kabineye Eşit Sayıda Katılıyor. Meclis Dışından Bir Bakan Hükümette Vazife Alacak.” şeklinde verilmiştir. Haberde ilanı muhtemel kabinenin listesi verilmiştir. Kabineye Meclisler dışından CHP'den Ferit Melen'in girdiği duyurulmuştur.⁵⁶⁰ Diğer günkü haber henüz kabinenin ilan edilmediğini göstermiştir. Haberde Başbakan yardımcılıklarının bire, devlet bakanlıklarının dörde çıkarıldığı, Gümüşpala'nın kabinede yer almadığı⁵⁶¹ bilgisi verilmiştir.

Hükümetin kurulduğu haberleri “Uzun Bir Çalışma ve Gayretlerden Sonra İnönü Dün İlk Kabinesini İlan Etti.” şeklinde verilmiştir. Cumhurbaşkanı Gürsel'in hükümetin kurulması nedeniyle İnönü ile AP'yi övdüğü belirtilmiştir. Hükümet listesi verilmiştir:

Başbakan: İsmet İnönü

Başbakan Yardımcısı: Akif İyidoğan

Devlet Bakanı: Prof. Turhan Feyzioğlu

Devlet Bakanı: Avni Doğan

Devlet Bakanı: Nihat Su

Devlet Bakanı: Necmi Öktem

Adalet Bakanı: Sahir Kurutluoğlu

Milli Savunma Bakanı: İlhami Sancar

İçişleri Bakanı: Ahmet Topaloğlu

⁵⁵⁸ Ecvet GÜRESİN, “İktibaslar Ankara Notları”, **Yeni Konya**, 16 Kasım 1961, s.1.

⁵⁵⁹ **Yeni Konya**, 17 Kasım 1961, s.1.

⁵⁶⁰ **Yeni Konya**, **Zaman**, 18 Kasım 1961, s.1.

⁵⁶¹ **Yeni Konya**, 19 Kasım 1961, s.1.

Dışişleri Bakanı: Selim Sarper

Maliye Bakanı: Şefik İnan

Milli Eğitim Bakanı: Hilmi İncesulu

Ticaret Bakanı: İhsan Gürsan

Basın Yayın Turizm Bakanı: Kamuran Evliyaoğlu

Çalışma Bakanı: Bülent Ecevit

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Suat Seren

Bayındırlık Bakanı: Emin Paksüt

Gümrük ve Tekel Bakanı: Şevket Bulatoğlu

Tarım Bakanı: Cavit Oral

Sanayi ve Enerji Bakanı: Fethi Çelikbaş

İmar ve İskan Bakanı: Muhittin Güven

Ulaştırma Bakanı: Cahit Akyar⁵⁶²

Hükümetin kurulması Zaman gazetesinde “İnönü Programını Mecliste Okudu.”⁵⁶³ haberi verilmiştir. İlerleyen günlerde İnönü Kabinesinin güvenoyu aldığı, oylamaya 351 milletvekilinin katıldığı, 269 beyaz oy, 78 çekimser ve 4 kırmızı oy kullanıldığı belirtiliyor. AP-CHP Koalisyonunun güvenoyu aldığı ve güvenoyu aldıktan sonra parti liderlerinin İnönü’yü tebrik ettikleri son dakika haberi olarak verilmiştir.⁵⁶⁴

“Günün Yazısı” köşesinde “23 Yıl Sonra” başlıklı yazıda, DP iktidarı eleştirilmiştir. Atatürk’ün ölümünün 23. yılı nedeniyle yazılan yazıda, DP döneminde küçük başarıların büyük işler olarak gösterildiği, Atatürk’ün geri planda bırakıldığı, ancak Ata’nın gençliği ve ordusunun onları iki saat içinde yerle yeksan ettiği, “Atatürk’ün ruhunun bir bayrak gibi yeniden yükseldiği ve 27 Mayıs devrimine de Atatürk’ün manevi varlığının öncülük ettiği” belirtilmiştir.⁵⁶⁵

⁵⁶² **Yeni Konya**, 11, 21 Kasım 1961, s.1; **Yeni Meram, Zaman**, 21 Kasım 1961 s.1.

⁵⁶³ **Zaman**, 28 Kasım 1961, s.1.

⁵⁶⁴ **Zaman**, 28 Kasım 1961, s.1. **Yeni Konya**, 28 Kasım, 3 Aralık 1961, s.1.

⁵⁶⁵ **Yeni Konya**, 11 Kasım 1961, s.1.

Yeni hükümetin önemli bir faaliyetini basından öğreniyoruz. Başbakanlıktan yayınlanan bir tamimde 1. Cumhuriyetin devam ettiği ve 1924 Anayasası yerine 1961 Anayasası'nın yürürlükte olduğu belirtilmiştir.⁵⁶⁶

⁵⁶⁶ **Yeni Meram, Işık**, 29 Aralık 1961, s.1.

SONUÇ

Demokrasi, ilkçağlardan günümüze kadar şekil değiştirerek ulaşmış bu konuda zorlu mücadeleler verilmiş ve hala verilmekte olan bir yönetim biçimi olarak Atatürk tarafından da Türkiye'ye yerleştirilmeye çalışılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin izlediği savaş dışı kalma politikası çeşitli zorluklara rağmen başarıya ulaşmıştır. Ancak savaş sonrasında demokrasi cephesinin galip gelmesi, özgürlüklerin kazanılması ve güvence altına alınması mücadelesinden Türkiye'nin de etkilenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bir taraftan dış etkenler, diğer taraftan savaş yıllarında yaşanan olumsuz sosyoekonomik şartlar ve basın baskısı ile oluşan toplumsal muhalefet çok partili hayata geçişe yol açan önemli gelişmeler olmuştur.

7 Ocak 1946'da DP'nin kurulması ile Atatürk döneminden sonra Türkiye'de gerçek anlamda çok partili döneme geçilmiştir. DP'nin 1950 yılında yapılan seçimlerde büyük oy farkı ile oyların % 53'ten fazlasını alarak iktidara gelmesi, CHP açısından da 27 yıllık iktidarı barışçı bir yolla iktidardan uzaklaşması Türk demokrasi tarihi açısından bir dönüm noktası olmuştur.

DP'nin 10 yıllık iktidarı Türkiye'de ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan yeni gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. DP iktidarının son dönemlerinde yaşanan ekonomik ve sosyal bazı olumsuzluklar memnuniyetsizliklerin yüksek sesle ifade edilmesine sebep olmuştur. Ancak ordu burada demokrasinin savunulması görevini tek başına üstlenerek, demokrasinin kendi kuralları içinde işlemesine fırsat vermeden, seçimlerin zamanında yapılmasını bekleme sabrını göstermeden yönetime el koymuştur. Orduların bu şekilde yönetimlere el koyması ancak az gelişmiş veya geri kalmış ülkelerde görülen bir durumdur. Ordunun, siyasi bir güç olarak ortaya çıkması, sosyal güç olarak da yenileşmelerin öncüsü olması yeni bir durum değildir Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında çağdaş fikir akımlarının ordudan çıkması ordunun öncülük görevini üstlenmesinde etkili olmuştur. Ordunun yeniliklerin lokomotif gücü olması Türkiye'nin batılılaşmasında büyük rol oynamıştır. Unutmamak gerekir ki iç ve dış etkenler ne olursa olsun asker kökenli devlet adamı olan İsmet İnönü istemeseydi Türkiye'de çok partili hayata geçilmesi ve seçimler sonucunda CHP'nin iktidarı devretmesi uzun zaman alabilirdi.

27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi, demokrasi hayatımızın bundan sonraki dönemlerine de örnek oluşturmuş ve Türkiye'ye askeri müdahale geleneğini getirmiştir. Burada belirtmek gerekir ki demokrasi uzlaşma rejimidir. İktidar ve muhalefet partilerinin ülke çıkarlarını gözeterek ılımlı ve yapıcı bir ilişki sergilemeleri o dönemde olduğu gibi günümüzde de en çok ihtiyaç hissedilen bir durum olmuştur. Her dönemde başvurulacak tek hakemin millet olduğu unutulmamalıdır.

Türkiye Cumhuriyeti, Batı ülkelerindeki demokrasilerin gelişme sürecinden farklı olarak bağımsızlık savaşı sonunda kurulmuş, milli bir devlettir. Avrupa'nın birkaç yüzyıl içinde gerçekleştirdiği Rönesans, Reform, Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı gibi gelişmelerin Türk milletinin hayatına çok kısa sürede yerleştirme çabaları doğal olarak toplumun demokrasi konusundaki deneyim kazanamamasının sebepleri olarak değerlendirilebilir. Demokrasi rejiminin devamının sağlanması, tepeden inme önlemleri bu arada asker gücünü ön plana çıkarmıştır. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar, demokrasiyi koruma ve geliştirme görevini askerlerin üzerlerine aldığı görüşü hakimdir. . Askerlerin demokrasiyi kurma, koruma ve geliştirme görevleri, çok partili düzene geçildikten sonra sona erebilirdi. Millet 1950'de CHP'nin tek parti yönetimine kendi iradesiyle son vererek demokratik hayata geçmek için iyi bir fırsatı yakalamıştır. Ancak iktidarı devralan DP yönetimi demokrasiyi geliştirmek yerine CHP'nin hatalarına düşerek rejimin çıkmaza girmesine yol açmıştır. Temel hak ve özgürlüklerin kaynağı olan demokrasinin, çoğunluğun tahakkümüne dönüştüğü eleştirilerine hedef olmuştur.

Çok partili dönemdeki ilk askeri müdahale olan 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi DP'nin rejimi yozlaştırdığı iddialarına karşı yapılmıştır. Dünyadaki diğer askeri müdahalelerden farklı olarak demokrasiyi kaldırmak için değil, demokrasiyi getirmek iddiasıyla yapılmıştır. Bu dönemin sonunda askeri müdahaleyi gerçekleştirenlerin hazırlattığı 1961 Anayasası, en demokratik anayasa olma özelliği taşımaktadır. Bu Anayasada Güçler ayrılığının gerçekleşmiş, insan haklarına dayalı, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devlet düzeni gerçekleştirilmiştir. 1961 Anayasası rejim krizine yol açan sorunlar yüzünden düşünülen çözüm önerileri ve uzlaşma çabalarının bir sonucu olarak bir tepki anayasası özelliği de taşımaktadır. Sağladığı geniş özgürlükler nedeniyle 1961 Anayasası Türkiye'ye büyük gelmiştir.

1950'den 1960'a kadar üç dönem iktidarda kalmayı başaran DP iktidarının basın, muhalefet ve üniversite özgürlükleri ile ilgili memnuniyetsizlik yaratacak uygulamalara girişmiştir. Tahkikat Komisyonu Kanunu ile mevcut tepkiler daha da büyümüştür. Tahkikat Komisyonu muhalefetin rejim aleyhtarı çalışmalarını incelemek üzere kurulmuş, kararlarının kesin olması sivillerin demokrasiyi rafa kaldırma girişimleri olarak değerlendirilmesine yol açmıştır.

27 Mayıs Askeri Müdahalesi askeri hiyerarşi dışında küçük rütbeli subayların girişimi olarak başlamıştır. Dönemin Genel Kurmay Başkanı Rüştü Erdelhun DP iktidarı ile uyum içinde olduğundan hareketin liderliğine sonradan Cemal Gürsel getirilmiştir. Demokrasiyi yeniden işletmek için yapılmış ve 1961 Anayasası ile bu durum büyük ölçüde yerine getirilmiştir., Ancak Yassıda yargılamaları sonunda Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan'ın idam edilmeleri ise 27 Mayıs Askeri Müdahalesi'ni tartışmalı hale getirmiştir.

Belirli bir bölgenin ve dönemin aydınlatılmasında birinci elden kaynakların önemi büyüktür. 27 Mayıs askeri müdahalesinin Konya'ya yansımalarının yansıtılması açısından o dönemde Konya'nın yerel basın organları olan Işık, Öz Demokrat Konya, Yeni Konya, Yeni Meram, Zaman gazeteleri araştırmıştır.

Yazılı basın konusunda tecrübe ve zengin bir birikime sahip Konya basını 27 Mayıs Askeri Müdahalesi sırasında ve sonrasında ulusal basında olduğu gibi müdahaleden yana bir tutum içine girmiştir. 27 Mayıs Askeri Müdahale öncesinde ve sonrasında tutarlı bir tavır sergilememiştir. Müdahale öncesinde Başbakan'ın Konya'ya geleceği aylarca haber konusu yapılmıştır. Başbakan ve Hükümet hakkında herhangi bir eleştiri veya olumsuz bir habere rastlanmazken hatta övgü ile bahsedilirken, müdahaleden bir gün sonra tamamen farklı bir tavır sergilenmiştir. Bu tarihten sonraki haberlerde eski iktidar sahiplerinden haberlerde ve makalelerde de olumsuz şekilde bahsedilmesi dikkat çekmiştir. Bu durumu askeri yönetimin etkisi şeklinde yorumlamak mümkündür.

Yeni dönemin topluma benimsetilmesinde ulusal basın gibi Konya basını da eski iktidar hakkında abartılı bazen de asılsız haberlere yer vermiştir. Ulusal basın da Dünya gazetesinde “Korkunç plan ele geçirildi. DP İktidarı eğer düşmeseydi dün geniş bir katliam hareketine girişecekti” haberlerinin Konya basınında “Sabık İktidarın Yarıda

Kalan Tertibi” İstanbul’da eski iktidar mensuplarına ait olduğu bildirilen 7 bin silahın, asker elbisesinin, depoların bulunduğu, bu silahlarla yüz binlerce kişinin tutuklanıp öldürüleceği iddialarına yer verilmesi paralellik göstermiştir.

Basın, Anayasa oylaması ve seçimlerde yanlı tutumunu devam ettirmiş, Anayasaya “evet” denmesi için açık bir kampanya yürütmüş yazılan köşe yazıları ve makalelerle kamuoyu yaratmaya çalışmıştır. Türkiye genelinde olduğu gibi Konya’da da Anayasaya evet oyu verenlerin oranı % 61.7’dir. Yeni dönemin seçim sürecinde ise daha tarafsız davranmaya çalışan basın, bütün siyasi partilerin adaylarını tanıtmaya faaliyetlerine ağırlık vermiş, yine partilerin adaylarını belirlerken millet çıkarlarının göz önünde bulundurulması uyarılarına dikkat çekmiştir. Köşe yazılarında seçim sonuçlarının tahminleri yapılırken CHP’nin kazanmasına kesin gözü ile bakılırken seçim sonrası tahminlerin aksine hiçbir partinin tek başına iktidarı sağlayamaması nedeniyle koalisyon olasılıkları üzerine haberler yapılmıştır.

Yasama, Yürütme ve Yargı güçleriyle birlikte “dördüncü” güç olarak kabul edilen basının kamuoyu oluşturmada gücünü kullanarak ülke yönetimine katılmaktadır. Bazen kamuoyu lehine bazen de aleyhine sonuçlar doğuran basının gücü etkisini her geçen gün biraz daha artırdığı bir gerçektir. Ülke yönetiminde etkili olan güçlerden biri olan ordunun yakın tarihimize damgasını vuran 27 Mayıs Askeri Müdahalesi karşısında Konya basını tarafsız kalmamış ve ordu lehine kamuoyu oluşturmuştur.

Unutulmamalıdır ki demokrasi veya başka bir rejim halkın onu benimsediği kadar yaşar ve yaşatılır. Çağdaş uygarlık hedefine ulaşmak için demokrasiyi bütün kurum ve kurallarıyla benimsemek ve ona sahip çıkmak gereklidir. Bunun gereklerinden biri olan basın özgürlüğü sağlanmalı, ancak kamu görevi yapan basın bu özgürlüğü kendi çıkarları için değil milli çıkarlar için kullanmalı ve halkı aydınlatmalıdır. Basına tanınan hak ve özgürlüklerden kaynaklanan büyük güç, sorumluluk bilinciyle ve kamu yararını gözetecek biçimde kullanılmalıdır. Bu güç, kötü niyetli ve ilkesiz kişilerin elinde, kendi çıkar ve menfaatleri için kullanılarak toplumun ve demokrasinin zararına sonuçlar doğurabilir. Özgür, demokratik ve çağdaş bir ülkenin en önemli güvencelerinden biri de siyasi ve ekonomik güç odaklarının baskılarından kurtulmuş basındır. Atatürk’ün gösterdiği çağdaş, demokratik ve laik bir sistem içinde

dünya uygarlığında yerini almış bir Türkiye için, basına büyük sorumluluklar düşmektedir.

KAYNAKÇA

- AĞAOĞLU Samet, **Marmara'da Bir Ada**, B.2, Baha Matbaası, (Basım Yeri Belirtilmemiş), 1972.
- AĞAOĞLU, Samet, **Siyasi Günlük Demokrat Parti'nin Kuruluşu**, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1993.
- AKŞİN, Sina, **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi**, İmaj Yayıncılık, 3. Baskı, Ankara, 1998.
- AHMAD, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)** (Çev. Ahmet FETHİ), Hil Yayın, İstanbul, 1992.
- ALEMDAR, Korkmaz, **İletişim ve Tarih**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2001.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Menderes'in Dramı**, B.7, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, 6. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1999.
- BİBEROĞLU, M. Kemal, **Demokrat Parti ve Sonrası Anılarım**, Demokratlar Kulübü Yayınları, No: 15, Ankara, 1997.
- BİBEROĞLU, M. Kemal, **Yassıada Kararları ve Tahkikat Komisyonunun Bilinmeyen Gerçekleri**, Demokratlar Kulübü Yayınları, No: 10, Ankara, 1996.
- BİRAND, Mehmet Ali, DÜNDAR, Can, ÇAPLI, Bülent, **Demirkırat**, 9. Baskı, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001.
- BOZDAĞ, İsmet, **Bilinmeyen Yönleriyle Celal Bayar**, Emre Yayınları, İstanbul, 2005.
- BOZDEMİR, Mevlüt, "Türk Silahlı Kuvvetleri Ordu- Siyaset İlişkileri", **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.10, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
- BÖRTÜCENE, İcen, "Çok Partili Demokrasiden 1980 Müdahalesine", (Editör: Mete Tunçay), **75 Yılda Düşünceler Tartışmalar**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.
- ÇAVDAR, Tefvik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950**, 3. Baskı, İmge Kitapevi Yayınları, Ankara, 2004.

- ÇAVDAR, Tefrik, “Demokrat Parti” **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.8, İletişim Yayınları, İstanbul,1995.
- ÇELİK, Edip, **100 Soruda Türkiye’nin Dış Politika Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1969.
- DERİNGİL, Selim, **Denge Oyunu**, 3. Baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2003.
- EKİNCİ, Necdet, **İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte Dış Etkenler**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Doç. Dr. Orhan Yavuz Dizisi 7, İstanbul, 1997.
- ER, Turgut, **Türkiye’de Basın ve Yayın**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2003.
- ERER, Tekin, **Yassıada ve Sonrası**, Yeni Matbaa, İstanbul, 1965.
- GİRGİN, Atilla, **Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2001.
- GÜRKAN, Nilgün, **Türkiye’de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- ILICAK, Nazlı, **15 Yıl Sonra 27 Mayıs Yargılanıyor**, C.1, Kervan Yayınları, İstanbul, 1978.
- KOÇAK, Cemil, “Siyasal Tarih 1923-1950”, **Türkiye Tarihi 4**, (Ed. Sina AKŞİN), 2. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.
- KOLOĞLU, Orhan, **Osmanlı’dan Günümüze Türk Basını**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.
- KONYAR, Hürriyet, **Ulus Gazetesi, CHP ve Kemalist İlkeler**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1999.
- LEWIS, Bernard, **Modern Türkiye’nin Doğuşu** (Çev. Metin KIRATLI), 9. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2004.
- MUMCU, Ahmet, **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I**, 2. Baskı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1998.
- MUŞTA, Muammer, “Türkiye’de ve Konya’da Cumhuriyet Döneminde Eğitim- Öğretim Hayatı”, **Dünden Bugüne Konya’nın Kültür Birikimi ve Selçuk Üniversitesi**, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1999.

- ÖNDER, Mehmet, “Cumhuriyetten Önce Ve Cumhuriyet Döneminde Basın”, **Milli Mücadeleden Günümüze Konya**, (1915-1965) C.1, T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Arı Ofset Matbaacılık, Konya, 1999.
- ÖZDAĞ, Ümit, **Menderes Döneminde Ordu- Siyaset İlişkileri ve 27 Mayıs İhtilali**, Boyut Yayın Grubu Boyut Kitapları, İstanbul, 1997.
- ÖZDEMİR, Hikmet, “Siyasal Tarih 1960-1980” **Türkiye Tarihi 4** (Ed. Sina AKŞİN), 2. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.
- ÖZTUNA, Yılmaz, GÖKDEMİR, Ayvaz, **Türkiye’de Askeri Müdahaleler**, Tercüman Yayınları, İstanbul, 1987.
- SANDER, Oral, Siyasi Tarih 1918-1994, 12. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.
- SARAÇOĞLU, Yılmaz, **Şükrü Saraçoğlu ve Dönemi Hakkında Basında Çıkan Yazılardan Bazıları**, C. 2, Gelişim Matbaacılık, İstanbul, 2001.
- SHAW, Stanford J., SHAW Ezel Kural, **Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye** (Çev. Mehmet HARMANCI), C. 2, 3. Baskı, E Yayınları, İstanbul, 2000.
- SOYSAL, İsmail, **Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları**, C. 1 (1920- 1945), 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.
- SÜKAN, Faruk, **Başbakan Adnan Menderes’in Meclis Konuşmaları (1950-1960)**, Kültür Ofset Limitet Şirketi, Ankara, 1991.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Türk Gazetecilik Tarihi Ve Her Yönü İle Basın**, Güven Matbaası, Ankara, 1969.
- TEK, Hayati, **Darbeler ve Türk Basını**, C.1, Atılım Yayınları, Ankara, 2003.
- Temel Britannica Ansiklopedisi**, C. 12, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- TUNÇAY, Mete, “Siyasal Tarih 1950-1960” **Türkiye Tarihi 4**, (Ed. Sina AKŞİN), 2. Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul, 1990.
- TOKER, Metin, **Demokrasimizin İsmet Paşalı Yılları 1944-1973 Yarı Silahlı Yarı Kılıklı Bir Ara Rejim**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.
- TOPUZ, Hıfzı, **Türk Basın Tarihi**, 2. Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996.

UYAR, Hakkı, **Vatan Cephesi, Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmeye Bir Örnek**, Buke Yayınları, İstanbul, 2001.

VURAL, Ali Murat, **Yerel Basın ve Kamuoyu**, T.C. Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No.607, Eskişehir, 1999.

WEİSBAND, Edward, **İkinci Dünya Savaşı ve Türkiye** (çev.M. Ali KAYABAL, Örgen UĞURLU), Örgün Yayınevi Kültür Dizisi, İstanbul, 2002.

YERASİMOS, Stefanos, **Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye**, (Çev. Babür KUZUCU), Gözlem Yayınları, İstanbul, 1980.

YEŞİLYURT, Süleyman, **Bayar Gerçeği**, Ser Ajans Stratejik Araştırma ve Kültür Yayınları, Ankara, 1997.

YILDIZ, Ahmet, **İhtilalin İçinden Anılar, Değerlendirmeler**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 2001.

ZÜRCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi** (Çev. Yasemin Saner GÖNEN), 16. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2003.

Gazeteler

1. Yeni Konya Gazetesi'nin Ocak 1960 ile Aralık 1961 tarihli nüshaları
2. Yeni Meram Gazetesi'nin Ocak 1960 ile Aralık 1961 tarihli nüshaları
3. Işık Gazetesi'nin Mayıs 1960 ile Aralık 1961 tarihli nüshaları
4. Öz Demokrat Konya Gazetesi'nin Mayıs 1960 ile Aralık 1960 tarihli nüshaları
5. Zaman Gazetesi'nin 26 Ağustos 1960 ile 7 Aralık 1961 tarihli nüshaları